

T.C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE
SAVAŞTA UYULACAK KURALLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

HAZIRLAYAN
Ahmet AKINCI

BURSA 2007

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim/Anasanat Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı'nda U2004653 numaralı Ahmet AKINCI'nın hazırladığı "**İslâm Hukukuna Göre Savaşta Uyulacak Kurallar**" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 22.11.2007 günü 12.00-01.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının(başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oy çokluğu) ile kârar verilmiştir.

Prof. Dr. Hamdi Döndüren
İ.İ. İlahiyat Fak. İslâm Huk. Öğr. Üyesi
Sınav Komisyonu Başkanı
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Yunus Vehbi YAVUZ
Üye (Tez Danışmanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. Abdurrahman KURT
Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Ana Bilim Dalı Başkanı
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

...../...../ 20.....

Enstitü Müdürü
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Yazar : Ahmet AKINCI
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı : İslam Hukuku
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : X + 136
Mezuniyet Tarihi : /.... / 2007
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE SAVAŞTA UYULACAK KURALLAR

Savaşlar, tarih boyu insanlık âleminin kaderini tayin eden önemli etkenlerden biri olmuştur. Bilinen birçok uygarlığın tarih sahnesine gelişi ve tarih sahnesinden silinmesi hep savaşlar yoluyla olmuştur.

Tarihin birçok döneminde, bireysel ve toplumsal çıkarların ve dizginlenemeyen hırsların figüranı olarak şekillenen, doğal olarak da yakıp yıkmak ve insanlık onuruna uymayan vahşice davranışlar olarak uygulanan savaş, İslâm'la farklı bir boyut kazanmıştır. İslâm'da savaş; ancak yeryüzünde kargaşanın, haksızlığın önlenmesi, Allah'ın davetinin önündeki engellerin kaldırılması ve meşru müdafaa gibi makul gerekçelere dayandırılmıştır. İslâm'da savaş, barışı sağlamak ve sağlamlaştırmak için olunca, savaş sırasında gerek muharip güçlere, gerekse sivillerle karşı yapılacak muamelelerin sınırları insanlık onurunu aşmayacak genel prensiplerle çizilmiştir. İslâm'ın öncelikli hedefi barış olduğu için, İslâm savaşı başlatan nedenlerden çok, barışı sağlamlaştırmanın yollarını aramıştır. Dolayısıyla savaş ancak zaruret halinde yapılan geçici bir durum olarak kabul edilmiştir. Ancak, günümüzde savaşlar, ulusal çıkarlara hizmet eden, insan hakları ihlallerinin sıkça yapıldığı, kural tanımaz görüntülere sahne olmaktadır. Bütün teknolojik gelişmelere rağmen insanlık, insan onuruna yakışan bir savaş kültüründen oldukça uzaktır. Kabul edilen birçok uluslararası antlaşmaya rağmen, günümüz savaş hukukunun uygulanabilirliği hususunda ciddi problemler vardır.

Sonuç olarak, ancak barışa hizmet eden ve insânî zaafiyetlerin şekillendirmediği İslâmî savaş; bütün unsurları ile zaruret halinde başvuru ve başından sonuna kadar seyri evrensel prensiplerle şekillenen bir zaruret mekanizmasıdır.

ANAHTAR KELİMELEER: İslâm Hukuku, Savaş Hukuku, Barış, İnsancıl Hukuk, Siviller.

ABSTRACT

Author : Ahmet AKINCI
University : Uludağ University
Main Discipline : Basic Islamic Sciences
Bilim Dalı : Islamic Law
Attribute of Thesis : Master of Arts
Page Count : X + 136
Graduation Date : /.... / 2007
Thesis Supervisor : Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

THE RULES THAT IS TO BE OBEYED DURING A WAR ACCORDING TO ISLAMIC LAW

All throughout the history, wars have been one of the most important factors determining the mankind's fate. Nearly all of the civilizations that have existed on the earth have appeared and disappeared on the history stage by means of wars.

During, most of the history time, wars have been formed as something serves personal and social benefits. And it has been always related to desires that can not be controlled. Naturally; it some what means destroying; harming humankind's honour. However the case gains a different dimension thanks to Islam. When it comes to Islam wars can only be regarded as reasonable only if does it aim to prevent civic turmoil, injustice Moreover, it is only legal as long as it intends to eliminate the obstacles which hinder the God's invitation. According to Islam, when a war is inevitable in order to secure peace; there are general and strict principles that suggest to behave either combatants or civilians humanly and mercifully. As Islam's primary thought is to keep peace; rather than the reasons that incites war, the ways strengthening peace are kept in mind. War is only regarded as reasonable in case of necessity. However, today is wars have turned into something serving national benefits, conditions in which human rights are violated and illegal applications. Despite all the technological developments humanity is not able to reach a war culture that respecting human honour. In spite of international pacts related to war jurisprudence, there seems very serious problems when it comes to applications present.

As a conclusion, Islamic War is necessity mechanism that is legal and acceptable in case of imperativeness and definitely must be formed by universal principles from beginning till the end.

KEY WORDS: : Islamic Law, Law of War, Peace, Humanitarian Law, Civilians

ÖNSÖZ

İnsanın doğasında sevgi, iyilik ve yardımlaşma duygusu asıl olmakla birlikte, nefis ve şeytanın aldatması, hırs ve tama' duygusu da onu etkisi altına alabilmektedir.

İnsanlığın tekâmülüne paralel olarak gelişen teknoloji, savaş alanında insanlığa olumlu kazanımlar sağlamamıştır. Kitle imha silahlarından balistik füzelere kadar her türlü silah, insanlığın kullanımına sunulmuştur. İhtirasının ve çıkarlarının etkisi altında kalabilen insanlar için bu silahlar, korkulu bir rüya haline gelmiştir. Er meydanlarında klasik usullerle yapılan savaşlar, yerini çok yönlü, psikolojik ve insanlık sınırını zorlayan bir görünüme bırakmıştır.

Kimi zaman, toplumlar arası anlaşmazlıkların çözümünde savaştan başka bir yol kalmayabilir. Ancak bir savaş hangi amaç için yapılırsa yapılsın, insânî değerleri yok etmemelidir. Savaş sırasında kullanılan silahlar, bu silahların niteliği, kime karşı, ne şekilde kullanılacağı elbette çok önemlidir. Günümüz savaşlarında savaşı güçler yanında, sivillerin de büyük zarar gördüğü bir gerçektir.

Seminer çalışmamda “hirâbe” başlığı altında iç isyanı, sebep ve sonuçları itibariyle incelemiştım. Tez safhasında “İslâm Devletler Hukuku” alanında çalışmak istediğim için savaş konusunu hocam ile istişare ettim ve “İslam Hukukuna Göre Savaşta Uyulacak Kurallar” konusunu işlemeye karar verdim.

Bu çalışmamızda, Kur'an-ı Kerim'de büyük ölçüde yer alan ve hemen hemen Medine'de inen ayetlerin yarısına ulaşan savaş konusu; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in savaşları ışığında incelenmiş ve İslâm hukukunun genel prensipleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Bölümlere başlamadan önce “insanlık tarihi ve savaş” başlığı ile savaşın tarihi hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Birinci bölümde savaşın sözlük ve terim anlamlarını ifade ettikten sonra, İslâm'da meşru kabul edilen savaş düşüncesini ve İslâm'a göre uluslararası ilişkileri

düzenleyen insanî temelleri ve bu temeller çerçevesinde İslâm'ın savaş stratejisini ortaya koymaya çalıştık.

Tezimizin asıl konusunu teşkil eden ikinci bölümünde, “savaşta uyulacak kurallar” başlığı altında savaşın bütün unsurlarını göz önüne alarak işlemeye çalıştık. Savaş sırasında sivillere yapılacak muamele başlığı altında, sivil hedeflerin tasnifini yaparak, savaşan güçlere karşı davranış biçimlerinin sınırlarını; silah kullanımı, casusluk, hile gibi savaşın teknik unsurlarını ve savaş sırasında moral ve motivasyona yönelik maddeleri tanzim ettik. Bölüm sonunda ise savaşı bitiren haller ve savaş sonrası uyulacak hükümler yanında, günümüz savaş hukuku ile ilgili olarak, çağdaş toplumların benimsediği savaş kurallarını tespit etmeye çalıştık.

Bu çalışmamızın hazırlanmasına rehberlik yaparak tenkid ve tavsiyeleri ile yakînen ilgilenen kıymetli hocam Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN'e, tavsiyeleri ile yön veren tüm hocalarıma ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ahmet AKINCI

Bursa – 2007

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
GİRİŞ.....	1
İNSANLIK TARİHİ VE SAVAŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ TERİMİ VE KAPSAMI

I - SAVAŞIN TANIMI.....	2
A) SAVAŞ TERİMİ	2
1) Sözlük Anlamı	2
2) Terim Anlamı	3
B) MEŞRU SAVAŞ KAVRAMI VE CİHAD	6
II- ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE SAVAŞ.....	9
A) ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE SAVAŞIN ROLÜ	9
B) İSLÂM'A GÖRE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN İNSANÎ TEMELLERİ ..	11
1) Birlikte Yaşamak	12
2) Barışı Esas Almak	15
3) Adaleti Gözetmek	19
4) Antlaşmalara Riayet Etmek	22
III - İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE SAVAŞ.....	26
A) SAVAŞIN HEDEFİ.....	26
B) SAVAŞI MEŞRU KILAN SEBEPLER	29
1) Meşru Müdafaa Hakkı	29
2) Karşı Tarafın Mevcut Bir Antlaşmayı Bozması	31
3) Yakın Savaş Tehlikesinin Bulunması.....	34
4) Azınlık Haklarının İhlal Edilmesi	35
5) Allah'ın İsmi Yüceltme Önündeki Engelleri Kaldırmak	36
IV - İSLÂM'DA SAVAŞ STRATEJİSİ.....	37
A) DİPLOMATİK TEMAS	37
B) SALDIRMAZLIK ANTLAŞMASI.....	41
C) SAVAŞ İLANI	42

İKİNCİ BÖLÜM
SAVAŞTA UYULACAK KURALLAR

I - SAVAŞ SIRASINDA ŞAHISLARA MUAMELE.....	46
A) SAVAŞMAYAN ŞAHISLAR (GAYR-İ MUHARİP UNSURLAR).....	48
1) Çocuklar, Kadınlar ve Yaşlılar	48
2) Hastalar, Kör ve Kötürümler	53
3) Din ve Bilim Adamları	54
B) SAVAŞA KATILANLAR (MUHARİP UNSURLAR)	56
1) Zulüm ve İşkence Yapılmaması	57
3) Savaş sırasında Teslim olanları Öldürme Yasağı.....	62
4) Ateşle Öldürme Yasağı.....	64
5) Baskın Yapılması.....	65
C) SAVAŞ SIRASINDA SİVİL HEDEFLERE SALDIRININ YASAKLANMASI.....	66
1) İntihar Saldırıları	66
2) Zehir Kullanılması.....	67
D) DÜŞMAN MALINI TAHRİP VEYA İMHA ETMEK	68
E) GAYR-İ MÜSLİMLER ARASINDA YAŞAYAN MÜSLÜMANLARI DİKKATE ALMAK	71
F) GÜVENCE (EMÂN) İSTEYEN KİŞİYE YAPILACAK MUÂMELE	72
II- SAVAŞIN TEKNİK UNSURLARI.....	76
A - SİLAH KULLANIMI.....	76
1) Kitle İmha Silahları	77
2) Top, Havan ve Füzelerin Kullanımı	79
3) Misilleme	80
B) DÜŞMANA KARŞI İTTİFAK VE YARDIM ANTLAŞMASI YAPMAK.....	82
1) Müslümanların Bir Düşmanla Ortak Bir Düşmana Karşı Savaşması	82
2) Müslümanların Bir Düşmana Karşı Düşmandan Yardım Alması.....	83
3) Düşmana Silah Satmanın Hükümü.....	85
C) İSTİHBÂRAT VE KARŞI CASUSLUK	86
D) SAVAŞTA YALAN VE HİLE	87
E) SAVAŞ SIRASINDA İBADET.....	89
1) Namaz.....	89
2) Yiyecek ve içecekler.....	93
3) Alış-Veriş	94
4) Borçlunun Savaşa Katılması.....	96
5) Kadınların Savaşa Katılması	97
F) İLK YARDIM VE TEDAVİ.....	99
III- SAVAŞIN DİĞER UNSURLARI.....	100
A) ASKERLERE YÖNELİK HÜKÜMLER.....	100
1) Komutana İtaat	100
2) Savaş Meydanında Sebat Etmek	101
3) Savaştan Kaçmak.....	103
a) Özürsüz Olarak Savaşa Katılmamak	103

b) Bir Özur Sebebiyle Savaşa Katılamamak.....	106
B) SAVAŞTA MORAL VE MOTİVASYON	108
1) Yüce Bir Değer Olarak Cihâdın Faziletinin Anlaşılması	109
2) Şehit Olmanın Mukaddes Bir Değer Olarak Bilinmesi	110
3) Komutanın, Askeri Sevk ve İdare Dirayeti	112
IV- SAVAŞIN SONA ERMESİ	113
V- SAVAŞTA UYULACAK KURALLAR AÇISINDAN GÜNÜMÜZ	
EVRENSEL YAKLAŞIMLARI	117
A) SİVİLLERİN HAKLARINA YÖNELİK UYGULAMALAR	117
1) İşkenceye ve İnsanlık Dışı Davranışa Karşı Sözleşme.....	119
2) Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması	120
3) Savaş Sırasında Hukuk Dışı, Keyfi İnfazların Önlenmesiyle ilgili Prensipler	
.....	121
B) SİLAH KULLANIMI	122
SONUÇ	125
BİBLİYOGRAFYA	128

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.s.	:	Aynı sayfa
a.y.	:	Aynı yer
bkz.	:	Bakınız
B.M.	:	Birleşmiş Milletler
ev.	:	Çeviren
D.V.	:	Türkiye Diyanet Vakfı
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.z.	:	Hazreti
Mad.	:	Maddesi
(r.a.)	:	Radıyallahü anhü
s.	:	sayfa
s.a.v.	:	Sallallahü Aleyhi ve Sellem
ŞİA.	:	Şâmil İslâm Ansiklopedisi
trc.	:	Tercüme eden
t.y.	:	Tarih yok
vb.	:	ve benzeri

GİRİŞ

İNSANLIK TARİHİ VE SAVAŞ

Savaşın tarihi insanlık tarihi ile başlar. İnsanoğlu yeryüzünde var oluş mücadelesini vermeye başladığı zaman istemese de sosyal yaşantısı içinde hasmâne tutumların bir yer oluşturduğunu görmüştür¹.

Tarihin hemen her döneminde insanlar birbirleriyle önemli önemsiz birçok nedenle anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Ferdi münasebetlerde görülen anlaşmazlıklar, farklı boyutlarda devletler alanında da kendini göstermiştir.² Bilinen uygarlıkların tarih sahnesine girişleri savaş yoluyla olduğu gibi, tarih sahnesinden ayrılışları da savaş yoluyla olmuştur.

Her türlü korkunçluğuna rağmen, insanlık savaşmaktan geri durmamıştır. Ok, mızrak ve kılıçlar ile yapılan vuruşmalardan bu yana, insanlığa ait en kuvvetli kavramlardan biri olan savaş, her zaman yeniden yorumlanarak insanoğlu tarafından ön planda tutulmuştur.³

Savaş, ister istemez boyun eğilmesi gereken hayatın kaçınılmaz bir kanunu kabul edilmiştir. Bu boyun eğilmesi gereken yasanın baş uygulayıcısı olan şeytanın, tahrik vazifesi Kur'an-ı Kerim'de: "...Yeryüzünde insanlara günahları süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka saptıracağım!"⁴ ifadesiyle açıklanmıştır. İnsanlar arasında oluşan ilk hasmâne tutuma ve ilk katle sebep olan olay, Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: "Onlara Âdem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Onlar kendilerini Allah'a yaklaştıracak birer kurban sunmuşlardı. Bunlardan birisinin kurbanı kabul edilirken, diğerininki kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen, ötekine): 'Seni mutlaka öldüreceğim.' demişti. Diğerisi ise: 'Allah, ancak kendisinden korkanlardan kabul eder. Yemin olsun ki, sen beni öldürmek için elini bana uzatsan da, ben seni öldürmek için elimi sana uzatmayacağım. Şüphesiz ben âlemlerin Rabb'i olan

1 Yaman, Ahmet, İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler, Feer Yayınevi, Ankara 1998, s. 21; Kastan, Ali Kemal, Barış Dini, Bilge Yayınları, İstanbul 2005, s. 85.

2 Yaman, Ahmet, İslâm Devletler Hukukunda Savaş, Beyan Yayınları, İstanbul 1998, s. 23; Sırım, Veli, Evrensel Barış, Türdav Yayınları, İstanbul 1999, s. 101.

3 Çetiner, Aydın, 21. Yüzyılda Savaş Stratejileri, Selis Kitaplar Yayınları, İstanbul 2003, s. 7.

4 Sâd, 38/82.

Allah'tan korkarım. Ben isterim ki sen, benim günahımı da, kendi günahını da yüklenip ateş halkından olasın! İşte zalimlerin cezası budur.' Sonunda nefsi onu, kardeşini öldürmeye itmiş ve onu öldürmüştü. Böylece ziyâna uğrayanlardan olmuştur."⁵

Tarih boyunca insanlığın muhatap olduğu büyük küçük bütün savaşlar, kargaşalar, haksızlıklar, huzursuzluklar, zulümler, kısaca barışın zıttı olan her şey, hep mal toplama, hâkimiyet kurmak gibi nefis ve şeytan kaynaklı güdülerin yönlendirdiği organizasyonlar eliyle ortaya konmuştur.⁶

Tarihte zulüm hâkim olmaya başlayınca Hz. Allah adaletin temsili için Peygamberler göndermiş ve insanlık tarihi iyi ile kötü arasındaki savaşlara sahne olmuştur. Kur'an-ı Kerim Hz. Musa'nın Firavun'la mücadelesini, Hz. İbrahim'in Nemrut'la yaptığı mücadeleyi,⁷ Tâlut'un Câlut'la yaptığı savaşı,⁸ İsrail Oğullarının fesâdını,⁹ Hz. İsa ve Havârîlerinin,¹⁰ Ashâb-ı Kehf'in putperest Roma'ya karşı mücadelesini¹¹ ve Hz. Muhammed'in İslâmı tebliğ ederken karşılaştığı sıkıntıları ve mücadelesini anlatmaktadır.¹²

Savaşı yakın gören, ama ondan sakınmaya çalışan insanlık, bunun için birçok barış yollarına ve çarelerine başvurmuştur. Ne acıdır ki, en etkili barış çareleri en kanlı savaşlardan sonra ortaya çıkmıştır. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak, silahlanmada da büyük bir yarışın içinde bulunan günümüz insanlığı, bulduğu barış yollarını uygulamakta çoğu zaman aciz kalmaktadır.¹³

5 Mâide, 5/27–30.

6 Kastan, a.g.e., s. 85.

7 Saffat, 37/83–100; Enbiya, 21/51–71.

8 Bakara, 2/247–252.

9 İsrâ, 17/4, 5.

10 Ali İmran, 3/48–58; Nisâ, 4/156–159.

11 Kehf, 18/13–17.

12 Ali İmran, 3/12, 13; Tevbe, 9/48; Furkan, 25/29; Tarık, 86/15.

13 Sırım, a.g.e., s. 101.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ TERİMİ VE KAPSAMI

I - SAVAŞIN TANIMI

A) SAVAŞ TERİMİ

1) Sözlük Anlamı

Arapçada cihâd, harp ve kıtal sözcükleri, savaş anlamında kullanılan kelimelerdendir. Bu kelimelerden cihâd, (cehede) fiilinden gelmektedir.

Cehede; gayret etmek, çaba sarfetmek, zahmet çekmek, çok çalışmak, bitirmek, tüketmek gibi anlamlara gelir.

“Cehede” fiili, “fi” edatı ile kullanılırsa, bir şey için canını, malını ortaya koymak, bir şeyi yormak, bitirmek; “bi” edatı ile kullanılırsa, imtihan etmek; edatsız doğrudan mef’ul alarak hayvanla ilgili kullanılırsa, “gücü üzerinde yük yüklemek”; hayvan sütü ile ilgili olarak kullanılırsa “sütün yağını tam olarak çıkarmak” anlamlarına gelir.¹

Kur’an-ı Kerim’de “cehede” fiili “kuvvetli şekilde” anlamında kullanılmıştır. “Müşrikler kuvvetli şekilde Allah’a yemin ettiler ki...” ayeti böyledir.²

İf’al babından, “echede”, çok zora ve meşakkate uğramak; “echede nefsehü fi...”, bir kimse veya bir şey için elinden geleni yaptı. “Echede fikrehû fi...”, Bir konuda tüm dikkatini ve zihnini toplamak anlamında kullanılır.

Cihâd ise, “câhede” kipinde bir mastar olup, “düşmanla savaşmak ve vuruşmak, sözlü ve fiili olarak tüm güç ve kuvvetini ortaya koymak” demektir.³ “Câhidû fi’llâhi hakka cihâdih (Allah yolunda, bütün gücünüzü ortaya koyarak savaşınız.)”⁴ ayetinde bu anlamı görmek mümkündür.

1 Büstânî, Bütrus, Muhîtu’l- Muhît, Beyrut 1987, s. 131.

2 el-Mu’cemü’l- Vasıt, Dâru’l- Maarif Yayınları, Mısır 1983, I, 142.

3 İbn Manzûr, Ebû’l- Fadl Cemâlüddîn Ahmed İbn Mükrem, Lisanü’l -Arap, Beyrut, t.y., III, 135.

4 Hac, 22/78.

İftiâl babından, “ictehede”; bütün gücüyle çalışmak. İctehede fi...: Bir şey için çok çalışmak, İslâm hukukunda ictihad etmek anlamlarında kullanılır.⁵

Savaş anlamında kullanılan ikinci kelime “harb” sözcüğü olup, “harabe” fiilinin mastarıdır.

Müfâale kipinde, “hârebe” denilir. Bunun mastarı muhârebe, çarpışmak, savaşmak demektir. Aynı kökten gelen “hırâbe” suçu; meşru devlete karşı ısyan etmek anlamına gelir. Hırâbe suçu Kur’an-ı Kerim’de şöyle belirtilir: “Allah’a ve Peygamberine karşı savaşa kalkışanlarla yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası ancak öldürülmeleri veya asılmaları...dır.”⁶

Savaş anlamında kullanılan üçüncü kelime “kıtâl” sözcüğü olup, “kâtele” fiilinin mastarıdır. Anlamı, karşılıklı savaş yapmak, vuruşmak demektir.⁷

2) Terim Anlamı

Cihâd, bir mü’minin, yeryüzünde Allah sözünü yüceltmek ve Allah inancını yaymak için olanca gücünü sarfetmesidir.⁸

Cihâd, güç ve kuvvetin tümünü harcamaktır. Allah’a davette muhatabın durumunun gerektirdiği açıklama ve ikna edici delil getirmede sabır göstermek ve bu yolda karşılaşılabilecek güçlüklerle göğüs germektir.⁹

Cihâd sırasında ölene “şehid”, sağ kalana “gâzi” denir. Kur’an ve sünnette her ikisine de ahirette büyük nimetler müjdelenmiştir. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan, bir ticareti size haber vereyim mi? Allah’a ve Rasûlü’ne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşsınız. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. (Böyle yaparsanız) O,

5 İbn Manzûr, a.g.e., a.y..

6 Mâide, 5/33.

7 Fîrûzabâdî, Muhammed İbn Yakûb, Kâmûsu’l-Muhît, “kâtele” mad., Beyrut 1952, IV, 36.

8 Abdülmünim, Mahmud Abdurrahman, Mu’cemü’l-Maslahat ve’l-Elfâz el-Fıkhıyye, I, 543.

9 İbn Manzûr, a.g.e., a.y..

günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki çok güzel meskenlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur!"¹⁰

Cihâd, toplumlarda bozgunculuğu ortadan kaldırarak, zulmü ve haksızlıkları önlemek üzere ortaya çıkar. Bu yüzden de, şartları tam olarak gerçekleşen savaşların sonunda toplum bünyesinin güçlenmesi beklenir.

Cihâd üç kısımdır:

- a) Dış düşmanla mücadele
- b) Şeytan ile mücadele
- c) Nefis ile mücadele¹¹

Cihâdın üç kısmı, cihâd-ı asgar (küçük cihâd) ve cihâd-ı ekber (büyük cihâd) şeklinde de tasnif edilmiştir. Bu tasnife göre cihâd-ı asgar; İslâm uğrunda silahla savaşmaya; cihâd-ı ekber ise insanın kendi kalbi içinde Allah'ın emirlerini yerine getirmek maksadıyla kişiye musallat olan benlikle savaş anlamında kullanılmıştır.¹²

Bu tasnife göre cihâdı sadece İslâm toplumuyla garimüslimler arasında sürekli savaşmak manasına almamak gerekir. Zira şeytan ve onun vesveselerinin etkisi altında kalan nefis de insana düşmandır ve onların aşırı isteklerini durdurmak için büyük gayret göstermek gerekir. Bunun sürekli olmasını sağlamak için de Felak ve Nas sûrelerinde belirtildiği gibi dışarıdan ve içerden gelebilecek görünür görünmez zararlardan korunmak için Allah'a ve O'nun yardımına sığınmak gerekir.¹³

Gaye ve maksat açılarından savaş cihattan çok belirgin özelliklerle ayrılır. Şöyle ki, hukukçulara göre, devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için başvurdukları şiddet ve zor kullanımını kapsayan yollardan biri ve siyasi veya bölgesel gaye ve emellerini gerçekleştirmeye yönelik çaba diye tarif edilen savaş; tek başına savaş

10 Saff, 61/10-12.

11 Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları, Bilmen Yayınevi, 1976, I, 235.

12 Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Yayınları, Ankara 1993, s. 141.

13 Çelik, İbrahim, Kur'an Işığında Hoşgörü ve Şiddet, Bursa 2001, s. 120.

sebebi olabilen devlet maslahatı, keyfi menfaat, tasallut isteği ve ekonomik kalkınmanın gerektirdiği maddi hedeflerin teminine yöneliktir.

Harp, iki ayrı devletin veya devletler topluluğunun silahlı çarpışmasıdır. Maksat, ya bir takım hakların korunması veya elde edilecek bir faydadır. Savaş, ancak devletlerarası nda olur. Silahlı çatışma ise, aynı devlet çatısında bulunan farklı gruplar veya devletle bir grup arsında meydana gelir.¹⁴

Harp, savaşta düşmanın mallarını yağmalamak anlamında iken, silahlı mücadele yani savaş anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Harp kelimesi bu anlamıyla Kur'an'da şöyle kullanılmıştır:

“(Yahudiler), her ne zaman, savaş için bir ateş tutuşturmuşlarsa, Allah onu söndürmüştür. Onlar, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışırlar; Allah ise, bozguncuları sevmez.”¹⁵

Müfâale vezninde, “hârabe” fiilinin ikinci bir mastarı olan “hırâbe” ise, Müslim veya gayrimüslimlerden birilerinin sosyal düzeni bozmak için örgüt kurarak, haydutluk yapmak, yol kesmek, yağmalamak, gasp etmek, ırz ve namuslara saldırmak, anarşi, terör, gibi şiddet içeren eylemlerle meşru düzene karşı gelmek anlamlarında kullanılmıştır. İnsanlar arası barış ve huzuru bozan bu tür eylemler Kur'an'da en büyük suç sayılarak kınanmış ve en ağır bir şekilde cezalandırılmaları istenmiştir.¹⁶

“Katele” kökünden türetilen kıtâl, Kur'an-ı Kerim'de doğrudan doğruya silahlı savaş anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime ilk defa hicretten sonra müşriklerin Müslümanlara topyekün saldırmaya teşebbüslerinden sonra savaşa izin veren ayette geçmiştir. “Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın, (fakat size uyguladıkları işkencelerden dolayı intikam duygularına kapılarak) aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırı

14 ez-Zuhayli, Vehbe, İslam Hukunda Savaş, İhtar Yayınları, İstanbul 1996, s. 18.

15 Mâide, 5/64. Ayrıca bkz: Enfâl 8/58, Muhammed, 47/4.

16 Çelik, a.g.e., s. 122,123.

idenleri sevmez...” ,¹⁷ “Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zülme uğramaları sebebiyle savaş için izin verildi. Şüphe yok ki Allah onlara yardım etmeye kadirdir.”¹⁸

B) MEŞRU SAVAŞ KAVRAMI VE CİHAD

Cihad, Allah’ın insanlığın maslahatını en iyi şekilde karşılayacak ve onların mutlak yararına olacak en son ve en mükemmel iradesi olan İslam’ın insanlara ulaşmasını engelleyen güçlerle Allah yolunda bütün vasıtalarla mücadele etmek ve bu uğurda bütün gayretini sarfetmektir. Savaş bu amaçla bir haklılık ve meşruluk kazanabilir. Bunun dışındakiler ise, insanların birbirini haksız yere katletmesi, boş yere ölmesi, cana ve mala kıyılması, eşyaya zulmetmesi olarak kabul edilir.¹⁹

Batılı komutanların müteber kaynakları arasında yer alan “Savaş Üzerine” adlı eserde, savaşta yapılması gerekenin “mümkün olduğu kadar hasar vermek” olduğu açıkça belirtilir.

Savaş aynı kitapta “bir tür ticaret” olarak gösterilmekte ve şöyle denilmektedir: “Biz diyoruz ki, savaş aslında ne bir sanat, ne bir bilimdir, sosyal varlığın bir parçasıdır. Büyük çapta çıkarların kanla halledilen bir çatışmasıdır ve sadece bu yönüyle diğer çatışmalardan ayrılır. Savaşı, sanatlardan birine benzetmektense, ticarete benzetmek belki daha yerinde olur. Çünkü ticaret veya ticarete rekabet de insan çıkar ve faaliyetlerinin bir çatışmasıdır.”²⁰

İslâm, sadece şan, şöhret ve servet elde etmek için yapılacak saldırıları da reddeder. Ebû Mûsa el-Eş’arî (ö.52/663)²¹ rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a.v.)’a , şecaat

17 Bakara, 2/190.

18 Hac, 22/39. Daha geniş bilgi için bkz: Çelik, a.g.e., s. 123,124.

19 Hamidullah, Muhammed, İslâm’da Devlet İdaresi, Terc. Kemal Kuşçu, İstanbul 1963, s. 260; Yaman, İslâm Hukukunda Savaş, s. 49; Sağiroğlu, Ekrem, Çağdaş Dünya ve İslam, İklim Yayınları, İstanbul 1987, s. 31.

20 Clausewitz, Carl Von, Savaş Üzerine, Özne Yayınları, Trc. Çeliker, H. Fahri, İstanbul 1999, s. 108.

21 Ebû Mûsa el-Eş’arî; aslen Yemenli olup İslâm’ı ilk kabul edenlerdendir. Rivâyete göre, ihtidâsından sonra, Habeşistan’a yapılan hicrete katılmış ve ancak Hayber’in fethi sırasında geri dönebilmiştir. Bundan sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından, Yemen’in bir bölgesine vâli tâyin edilmiştir. Hz. Ömer, onu Basra valiliğine getirmiştir. Daha sonra Kûfe ve Basra’ya vali olmuş, Hz.Osman halife olduktan birkaç sene sonra azledilmiştir. Daha sonra yeniden Kûfe valiliğine getirilmişse de Hz. Ali zamanında valiliği bırakmak durumunda kalmıştır. (İslam Ansiklopedisi, A.

olsun diye veya kavmi, ailesi, dostu için veya gösteriş için savaşılan kimseler hakkında sorularak: Bunlardan hangisi “Allah yolunda”dır? denildi. Rasûlullah (s.a.v.): “Kim, Allah’ın kelimesi yücelsin diye savaşırsa, o Allah yolundadır, diye cevap verdi.”²² İşte biz burada, İslâm’ın meşru saydığı tek savaş biçimini bulmuş oluyoruz. Kur’an-ı Kerim’de cihâd, kıtâl (savaş) lafızlarının geçtiği yerlerde, devamlı “fi sebilillah” (Allah yolunda) kaydının bulunması, son derece dikkat çekicidir.

Dünyevî maksatlarla çıkılan İslâmî nitelikli bir savaş yoktur. Şayet savaş meşru değil ise bu, iç savaş, ihanet savaşı ve antlaşmanın bozulması v.s. gibi bir günah teşkil eder. Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah rızası için canını feda etme duygusunu insanlara aşılabilir olup, asla İslâmî savaşlarda düşman tarafının maddi varlığını yağma ve talan etme söz konusu değildir.²³

Peygamberlerin yaptıkları bütün savaşlarda, insanların nasıl hareket etmeleri gerektiğini aydınlatan örnekler vardır. Peygamberler, her şeyde olduğu gibi, savaşlarda da insanlığa model olmuş ve savaşın hangi amaçlarla ve ne şekilde yapılması gerektiğini öğretmişlerdir. Semavî dinlerin kutsal kitaplarında savaşların ayrıntılarıyla anlatılmış olmasının bir sebebi de budur.²⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine’de yaşadığı 10 yıl içinde 27 gazve (savaş) yaptı. Bu gazvelerin yapılmasında etkili olan birçok zorunlu sebep vardı. Bunların bazıları şunlardır:

Can, mal ve meskenlerini düşman tecâvüzünden korumak. Aynı zamanda âciz, fakir, hasta, yaşlı, kadın ve çocukları düşman zulmünden kurtarmak. Bunu Kur’an-ı

Adıvar, R. Arat, A. Ateş, İ. Kafesoğlu, T. Yazıcı’dan oluşan bir komisyon, M.E.B. Yayınları, Eskişehir 1997, IV, s. 392, 293).

22 Buhârî, Cihâd 15; Müslim, İmâret 149; Ebû Dâvûd, Cihâd 26.

23 Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, İrfan Yayınevi, İstanbul 1993, II, 998.

24 Ebû Zehra, Muhammed, Son Barış Çağrısı, Trc., Cemal Aydın, Şûle Yayınları, İstanbul 1998, s. 24, 25.

Kerim şöyle belirtmektedir: “Kendileriyle savaşılanlara, zulme uğramış olmaları yüzünden (savaş) izni verildi. Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kâdirdir.”²⁵

Ayetten çıkarılacak genel prensipler şöyle özetlenebilir:

Hak ve hürriyetlerine saldırılan kimseleri savunmak. Zulüm ortadan kaldırılıp hak ve hürriyetler sahiplerine iâde edilinceye kadar, mazluma yardım etmek ve zalimi yola getirmek gerekir.

Zulmü ortadan kaldırmak, toplumsal adaletin gereğidir. Saldırı için yapılan her savaş zulümdür.

Ayrıca bu ayetlerin bir tefsiri mahiyetinde olan 41. ayette şöyle buyrulmaktadır: “ Onları (o mü’minleri) yeryüzünde iktidara getirsek, namazı kılarlarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. Bütün işlerin sonu Allah’a aittir.”²⁶

Bu ayetten de anlaşıldığı üzere, İslâm’da savaş, hakları korumak, iyi ve doğru olanı savunmak, fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine yardımcı olmaktır. Haksızlık yapıp yağmalamak, başkalarına zarar vermek için değildir.

Savaşın ikinci sebebi, fitnedden korunmak, insanlar arasında güveni sağlamak, din ve vicdan hürriyetini güvence altına almaktır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: “Fitne ortadan kalkıncaya ve din yalnız Allah’a ait oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse, artık zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.”²⁷

Bu ve önceki ayetlerde, Müslümanlara, kendileri ile savaşılanlara karşı savaşmaları, fakat haksız yere saldırmaktan kaçınmaları emredilmektedir. Müslümanlara saldırı olmadıkça, Müslümanların saldırmalarını İslâm kabul etmemektedir. Çünkü Allah saldırganı sevmez.²⁸

25 Hacc, 22/39; Daha fazla bilgi için bkz: Çetin, Mustafa, “İslam ve Milletler Arası Barış”, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 91, 92.

26 Hacc, 22/41.

27 Bakara, 2/193.

28 Ateş, Süleyman, Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul t.y., I, 332.

Bazıları, 193. ayetteki “fitne” kelimesini şirk diye yorumlamışlar ve ayetten “Şirk ortadan kalkıncaya kadar müşriklerle savaşılmaması” gereğini çıkarmışlardır. Ayet böyle bir anlam taşımaz. Bir önceki ayette savaştan el çekenlerle savaşılmayacağı açıklandığına göre, müşrik de olsalar, savaştan el çekip barış isteyenlere karşı savaşa devam edilemez. Yani Müslümanlar, düşmanlarla onlar Müslüman oluncaya kadar savaşı sürdüremezler. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslümanlara saldırmış bulunan bazı müşriklerle barış yapmıştır.²⁹ Nisâ sûresinin 90. ayeti bu hususu belirttiği gibi, Tevbe sûresinin 4. ayeti de buna delildir: “Ancak antlaşma yaptığımız müşriklerden, (şartlara uyan, antlaşma şartlarından) hiçbir şeyi eksiksiz bırakmayana ve size karşı hiç kimseye arka çıkanların antlaşmalarını, kendilerine tanıdığımız süre sonuna kadar tamamlayın...”

Ayette fitne kelimesi, Müslümanlar arasında bozgunculuk, vicdanlar üzerinde baskı yapmayı, insanların hürriyetlerini kısmayı kastetmektedir. İşte Allah’ın dinine davet hususunda Müslümanlara engel olan, yani insanların hürriyetlerini kısıtlayan, insanlara karşı savaşmak farzdır.³⁰ Yoksa zorla insanları dine sokmak için savaşmak emredilmediği gibi, böyle bir davranış haksız saldırı kabul edilmiş ve 190. ayetin, keza “Dinde zorlama yoktur” mealindeki 256. ayetin hükmüyle yasaklanmıştır.³¹

II- ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE SAVAŞ

A) ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE SAVAŞIN ROLÜ

İnsanlık tarihi maalesef savaşlarla başlar. Bilinen uygarlıkların tarih sahnesine girişleri savaş yoluyla olduğu gibi, tarih sahnesinden ayrılışları da savaş yoluyla olmuştur.

29 Kurtûbî, Ebî Abdullah İbn Ahmed el- Ensârî, el- Câmiu li Ahkâmi’l- Kur’an, Dâru’l- Kitabu’l- Arabî, Mısır 1967, II, 354.

30 Ateş, a.g.e., a.y..

31 Çetin, a.g.e., s. 92, 93.

Korkunçluğuna rağmen insanlık savaşmaktan geri durmamıştır. İlk çağlardan beri insanlığa ait en popüler kavramlardan biri olan savaş, her zaman yeniden yorumlanarak insanoğlu tarafından iş başında tutulmuştur.³²

İslâm dini devletlerarası münasebetlerde barışı normal ve sürekli bir durum olarak görür. Savaş ise esasen çirkin ve ancak zaruret gereği başvurulmuş geçici bir durumdur. Bu durumda Müslüman bir devletle düşmanca ilişkiler içine giren ülkelere, anlaşmazlıkların kaldırılması konusunda gerek savaş öncesi ve gerekse savaş sırasında barış yollarına başvurmakta titizlik gösterilmelidir.³³ Bu yüzden barış ortamını hazırlayan barış antlaşmalarını yapmak her fırsatta teşvik edilmiş, düşman barışa yöneldiği takdirde ise barış emredilmiştir. Zira asıl maksat savaş değil, barış ve selâmettir.³⁴

Ancak günümüz toplumlarının birbirine yaklaşımı çoğunlukla düşmancadır. Zira son yıllarda dünya çapında yapılan silah alışverişlerinin (sadece duyulanı ve haber haline geleni bile) insanı hayrete düşürecek ve ürküntü verecek derecededir. Silah için ödenen paralar milyar dolarlar ile ifade edilmektedir. Dünyadaki mekanik silahlanma yarışı bir tarafa, kimyasal silahlanma çalışmaları da, geleceğe güven hissiyle bakmayı insan için imkansız hale getirmektedir.³⁵

Bugün iddia edildiği gibi İslâm, prensiplerini zorla kabul ettirmeyi ve istemeyeni zorla Müslüman yapmayı, hele hele uluslararası ilişkileri savaş yolu ile belirlemeyi hiçbir zaman meşru görmemiştir. Çünkü Müslüman olmak gönül işidir. “Dinde zorlama yoktur.”³⁶ ayeti, Kur’an’ın, Müslümanların gayrimüslimlere İslâm’ı zorla kabul ettiremeyeceklerine dair açık bir delilidir. Zira din insanların hür vicdanları ile seçip bağlanabilecekleri bir şeydir. Baskı ve tehdit sonucunda gösterilen iman, gerçek iman olamaz. İslam’da cihâd, insanları zorla dine sokmak için değil, vicdanlar üzerindeki

32 Çetiner, Aydın, 21. Yüzyılda Savaş Stratejileri, Selis Kitaplar Yayınları, İstanbul 2003, s. 7.

33 Özel, Ahmed, İslam Hukukunda Ülke Kavramı, İz Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 143.

34 Yazır, M. Hamdi Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, Enfâl, 8/ 61,62 Tefsiri, Azim Yayınevi, İstanbul 1979, IV, 248. Ayrıca bkz: Sırım, Veli, Evrensel Barış, Türdav Yayınları, İstanbul 1999, s. 15.

35 Sağiroğlu, a.g.e., s. 44.

36 Bakara, 2/256.

baskıyı kaldırmak, insanları serbestçe karar verme hürriyetine kavuşturmak için farz kılınmıştır. İslâm Tarihi, dini müsamaha ve adalet örnekleri ile doludur.³⁷

B) İSLÂM'A GÖRE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN İNSANÎ TEMELLERİ

İslâm, belirli bir zaman, sınırlı bir coğrafya veya belli bir kavmin dini olmayıp bütün insanlığa yönelik evrensel prensipler içeren ilahî bir sistemdir.

Fertler ve toplumlararası ilişkilerde hakkaniyet, iyi niyet ve barış asıldır. İslâm'a göre ayrı ırk, renk, dil, din ve coğrafyalardan meydana gelen milletler, topyekün insanlık ailesini teşkil etmektedir.

Bu insanî temeller Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

“Ey insanlar! Şüphesiz biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık...”³⁸

“O'nun ayetlerinden biri de, göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunda bilenler için ibretler vardır.”³⁹

Ayrı milletlerden olmak düşmanlık değil, tanışma ve kaynaşma sebebidir. Ayette geçen “Tanışasınız” ifadesinden maksat sadece mü'minlerin tanışması değil, bütün insanların tanışmasıdır. Zira ayetin başında gelen hitap “Ey mü'minler” şeklinde değil, “Ey insanlar” şeklindedir. Böylece bütün insanların eşitliği vurgulanmaktadır.⁴⁰

Fertler ve toplumlar arası ilişkilerin barış içinde devam etmesinin ilk şartı, başkalarının varlığını kabul etmektir.

37 Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1998, I, 453; Ayrıca bkz: Baloğlu, Adnan Bülent, “İslam Barış Dinidir Ama...”, Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V.Yayımları, s. 134.

38 Hucurât, 49/13.

39 Rum, 30/ 22.

40 Ateş, a.g.e., VIII, 532; Ayrıca bkz: Temel, Ali Rıza, İslam'da ve Batı'da İnsan Hak ve Hürriyetleri, Seha Yayınları, İstanbul 1995, s. 235.

İslâm'ın, uluslararası ilişkilerde esas aldığı prensipler, birlikte yaşamak, barışı esas almak, hak ve adaleti gözetmek, antlaşmalara riayet etmek olmak üzere dört başlık altında toplanabilir.

1) Birlikte Yaşamak

İslâm'da inanç ve fiziki yapı bakımından farklılık olmakla birlikte asalet ve şeref bakımından kesinlikle sınıflaşma yoktur. Kureyş reislerinden bir kısmı, çok fakir olan bazı Müslümanların, huzurundan kovulması şartı ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliğini kabul edeceklerini söylemişlerdi. Fakat bu teklif, ilahi vahiy ile reddedildi.⁴¹

Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret edince yaptığı ilk iş; oradaki Ensar, Muhâcir, müşrik ve Yahudi gibi farklı toplumlar arasında karşılıklı hak ve vazifeleri bildiren bir barış ittifakı kurmak olmuştur. Bu ittifak “Medine Anayasası” (vesikas) olarak da bilinir. Hz. Peygamber (s.a.v.) hicretten sonraki yıllar içinde, Müslümanların güç ve hakimiyetleri gelişip, karşı konulamaz büyük bir güce ulaştıkları halde birçok Hıristiyan ve müşrik kabilelerle barış antlaşmaları yapmış, yine mecbur kalmadıkça savaşmamıştır.⁴²

Kur'an-ı Kerim; dinî ve akîdevî ayrılıktan dolayı başkalarına “dinî zulüm” yapanları şiddetle kınamış ve böyle davranışları olanları suçlu ve günahkar olarak nitelendirmiştir. Mekkeli ehl-i küfür ve müşrikler, Müslümanlara her türlü eza ve cefayı reva görürken ve hatta onları Müslüman olmalarından dolayı öldürürken, Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi fethettiği zaman onları bu davranışlarından dolayı cezalandırmadığı gibi mallarına dahi dokunmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'le başlayan bu örnek davranış, daha sonraki asırlarda da devam etmiş ve günümüze kadar

41 Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Kureyş reislerinin bir kısmının yaptığı bu teklif, Abese Sûresi 80/12 ayetiyle reddedilmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ikaz edilmiştir; Kurtûbî, a.g.e., IXX, 215; Elmalılı, a.g.e., VIII, 529, 530.

42 İbn Kesir, İmâdüddin Ebû'l-Fida İsmâil İbn Ömer, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Mektebetü'l- Meârif, Beyrut 1966, III, 224; Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, Beyrut 1985, s. 57; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah, Zâdu'l-Meâd, fi Hedyi Hayri'l-'İbâd, Trc. Can, Muzaffer, Cantaş Yayınevi, İstanbul 1990, III, 1065, 1066; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, II,364; Çelik, a.g.e., s. 104, 105.

gelmiştir. Tarihçi T. W. Arnold şöyle diyor: “ Kilise Müslüman yönetimi altında iken baskı altında tutulmuyordu. Tersine, Müslüman hâkimiyeti altına girdikleri zaman Nasturîlerin tarihi, dini hayatta büyük bir refah ve iyileşme sergiler.”⁴³

Asırlarca Balkanlarda hüküm süren Osmanlılar, Hıristiyan halka ve onların mabetlerine dokunmamıştır. Şayet Osmanlı bir sömürü niyeti gütseydi, bugün Balkanların tamamının Müslüman olması gerekirdi.⁴⁴

İslâm, Müslümanlara karşı düşmanca tutum ve davranışlar içinde bulunmayan gayrimüslim toplumlarla iyi ilişkiler kurmaktan Müslümanları alıkoymaz. Bilakis onlara karşı âdil, ölçülü davrananları sever.⁴⁵ Bir Müslüman devletin gayrimüslim bir devlete karşı takip edeceği dış siyaset, şu ayetlerle tespit edilmiştir:

“Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik etmekten ve onlara adaletli davranmaktan menetmez. Çünkü Allah, adaletli olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa, işte zalimler onlardır.”⁴⁶

Bu ayetler, Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında iyilik ve ihsanda bulunmanın caiz olduğuna delalet eder. Müslümanların gayrimüslimlere ihsanda bulunması, onlara Müslümanların sır ve planlarını verme gibi maksat taşımadıkça yasaklanmış değildir.⁴⁷

İslâm, dünya barışının temini, devletlerin birbirleri ile ilişkilerini barış içinde sürdürmelerini sağlamak için bir denge unsuru olarak Müslümanların güçlerini birleştirmelerini gerekli görür.⁴⁸ Bu konuda Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: “ İnkâr

43 Baloğlu, Adnan Bülent, “İslam Barış Dinidir Ama... ”, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V.Yayınları, Ankara 1996, s. 133, “Preaching of Islam, Lahore 1963, 233”den naklen.

44 Baloğlu, a.g.e., s.133.

45 Kurtûbî, a.g.e., XVIII, 59; Ateş, a.g.e., IX, 383.

46 Mümteherine, 60/8,9.

47 Ateş, a.g.e., a.y.; Aydın, Ali Rıza, İslâm Dünyasında Yaşanan Son Olayların Işığında “İslamiyet ve Milletlerarası Adalet”, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V. Yayınları, Ankara 1996, s. 141.

48 Bilmen, Ömer Nasûhi, Kur’an-ı Kerim Meâli Âlisi ve Tefsiri, İpek Yayınları, İstanbul t.y., III, 65.

edenler birbirlerinin yardımcılarıdır. Eğer siz bunu yapmazsanız, (Allah'ın bu emirlerinin tersine, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost tutarsanız) yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur."⁴⁹ Kur'an-ı Kerim'in Müslümanlara düşmanı korkutmak için kuvvet hazırlamasını emretmesi⁵⁰ de yine düşmanı savaştan alıkoymak ve barışı korumak maksadına yöneliktir. Barış için kuvvet dengesinin zorunlu olduğu bir gerçektir. Nitekim bugün devletlerarası ndaki silahlanma yarışında gerekçe olarak tecavüz değil, savunma gösterilmektedir.⁵¹

Müslümanların tarihte ve günümüzde gayrimüslimlerle iç içe yaşadıkları bir gerçektir. Hz. Peygamber (s.a.v) Mekke ve Medine'de müşrikler ve ehli kitapla birlikte yaşadı. Medine sözleşmesi dediğimiz, Medine Site devletinin anayasasında belirtildiği gibi, Mekke ve Medineli Müslümanlarla, Yahudiler ve civar kabileler arasında karşılıklı hak ve vazifeler belirlenerek bir pakt meydana getirilmişti. Sözleşme esasına uyan herkes bir birini himaye etmek durumundaydı. İnançlara müdahale edilmeyecekti. Sözleşmenin 25. maddesinde şöyle deniliyordu.

“ Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir.” 44. madde ise şöyleydi: “ Müslümanlar ve Yahudiler arasında Medine'ye hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.”⁵²

Bilhassa Medine döneminde Yahudi ve Hıristiyanlarla iyi ilişkiler kurulmuş, karşı taraf düşmanla ittifak edip Müslümanları arkadan vurmaya kalkışmadıkça bu ilişkiler medenî bir tarzla sürdürülmüştür.

Asr-ı saadetten sonraki dönemlerde de bu birlikte yaşama olayı devam etmiştir. Gayrimüslimlerin Mescid-i Haram' a yaklaştırılmamaları⁵³, Müslümanların kiblesi ve

49 Enfâl, 8/73.

50 Enfâl, 8/60.

51 Aydın, a.g.e., s. 141.

52 Mekke'de müşriklerden bir grup, Hz. Peygamber'e gelerek; “Sen bizim putlarımıza tap, biz de senin Tanrı'na tapalım. Bizden her kim haklıysa, bu yöntem bizi ahirette kurtaracaktır.” diye teklif etmişlerdi. Bunun üzerine Kâfirûn Sûresi nâzil olmuş ve bunu Rasûlullah (s.a.v.) Mescid-i Haram'a giderek insanların önünde açıkça okumuş, küfür ehli de ümitlerini kesmişti. Döndüren, Hamdi, İnsanlığa Son Çağrı, Kâfirûn, 109/1, daha fazla bilgi için bkz: Âlûsî, Sûyûtî, Elmalılı, Kâfirûn, 109/1.

53 Tevbe, 9/28.

tevhit inancının sembolü olan Kâbe civarında putperestlik ayinlerinin yapılmasına izin verilmemesi yönüyledir. Bütün Müslümanların yöneldiği noktanın tevhit inancına aykırı fiillerden korunup temiz tutulması mâkul bir istisnadır. Zaman zaman gayrimüslimlerin bazı İslâm topraklarından (Hicaz gibi) çıkarılmaları ise siyasi düşüncelerle alınmış kararlardır.⁵⁴

2) Barışı Esas Almak

İslâm düşüncesinin barışa vurgusu daha isminden başlamaktadır. Bu kelimenin Arap dilinde üç temel anlamı vardır. Bu anlamların birincisi barıştır. Bu barışın sağlanması için gerekli olan temel tavır ise reel olanı, salt gerçekliğe, hakikate teslimiyettir. Bu teslimiyet olmaksızın barışın sağlanması mümkün olmaz. Bu yüzden İslâm kelimesinin Arap dilindeki ikinci anlamı teslimiyettir. İslâm kelimesinin üçüncü anlamı da güvendir. Güven ise bir yönüyle teslimiyetin ve dolayısıyla barışın zeminini oluşturmakta, diğer yönüyle de teslimiyet sonucu oluşan barışın temel ürünü, meyvesi olmaktadır.⁵⁵

İslâm, hayatın her safhasının barış üzere geçmesini ister. Bu durum, Hz. İsa'nın dilinden şöyle ifade edilmiştir: “Doğduğum günde, öleceğim günde, diriltileceğim günde bana selam olsun.”⁵⁶

Aslı barış olan İslâm'ın, başkalarıyla ilişkilerde barışı esas alacağı gayet doğaldır. Zira savaş yıkmak, barış ise yapmaktır. Kur'an-ı Kerim, pek çok yerinde barışa yönelmeyi emretmektedir.

“ Ey iman edenler! Hep birden barışa gidin.”⁵⁷

“Eğer sizden uzak durur, sizinle savaşmaz size barış teklif ederlerse Allah onlara dokunmanıza izin vermez.”⁵⁸

54 Temel, a.g.e., s. 236, 237.

55 Kurtûbî, a.g.e., III, 23; Elmalılı, a.g.e., II, 66; Ateş, a.g.e., I, 352; Ayrıca bkz: Kastan, Ali Kemal, Barış Dini, Bilge Yayınları, İstanbul 2005, s. 17, 18.

56 Meryem, 19 /33.

57 Bakara, 2/208.

58 Nisâ, 4/90.

Rasûlullah (s.a.v.), kan akıtma maksadına dayanan bir savaş değil, psikolojik bir savaş yapmayı tercih etmiş, gerektiği an ve yerde merhametli ve şefkatli davranmasını bilmiş ve Kur'an'da yer alan şu ayetteki prensibe göre hareket etmiştir. “İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur”.⁵⁹

Müslümanlar ile diğer milletler arasındaki ilişkilerin temeli barıştır. Kur'an-ı Kerim saldırmayı, düşman olmayanlara düşmanlık etmeyi yasaklamıştır. Dinleri ne olursa olsun, Müslümanlara saldırmayan insanlara haksız yere saldırmak yasaktır. Dinde zorlama yoktur⁶⁰, Allah haksız yere saldıranları sevmez⁶¹, Allah adaletli davrananları sever⁶² ayetleri Kur'an'ın bu prensiplerini vurgulamaktadır.⁶³

Abdullah İbn Ebû Evfâ (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) düşmanla karşılaştığı günlerden birinde güneş batıya meyledinceye kadar bekledi. Sonra ashabın arasında ayağa kalktı ve “Ey Müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz; Allah'tan afiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz. Biliniz ki cennet kılıçların gölgesi altındadır.” buyurdu.⁶⁴

İslâmîyet, hayatı mukaddes tanır. Bir masumu öldürmeyi bütün insanları öldürmek gibi kabul eder. Bir hayata vesile olmayı da bütün insanların hayatına vesile olmak gibi sayar.⁶⁵

İslâmîyet öldürmek için değil, diriltmek için gelmiştir. “Ey iman edenler! Peygamber size hayat verecek olan şeylere sizi çağırdığında, Allah'a ve Rasûlü'ne icabet edin.”⁶⁶ ayetinde, bu inceliği görmek mümkündür.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hicretten sonraki seneler içinde Müslümanların güç ve hâkimiyetleri gelişip, karşı konulamaz büyük bir güce ulaştıkları halde birçok Hıristiyan

59 Fussilet, 41/34.

60 Bakara, 2/256.

61 Bakara, 2/190.

62 Mümtehine, 60/8.

63 Ateş, a.g.e., IX, 384.

64 Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20; Ebû Dâvûd, Cihâd 89.

65 Mâide, 5/32.

66 Enfâl, 8/24.

ve müşrik kabilelerle barış antlaşmaları yapmış, yine mecbur kalmadıkça savaşmamıştır. Mekkeli müşriklerle yapılan savaşlarda ise saldırıyı ilk defa başlatanlar Müslümanlar değildir. Müslümanlar bu savaşları, müşriklerden gelen saldırılara karşı başta can güvenliği olmak üzere, temel hak ve hürriyetlerini korumak için yapmışlardır. Temel hak ve hürriyetlere saldırının olmadığı toplumlarda gayrimüslimler ile ilişkilerin karşılıklı menfaatlere dayalı iyilik ve barış olduğu ayetlerde açıklanmaktadır. Yine Hudeybiye Antlaşması'ndan (622) sonra, iki yıl da olsa Müslümanlara her çeşit işkenceleri uygulayan Mekkeli müşriklerle de barış halinde yaşadılar.⁶⁷

Dinimizde asıl olan sulh ve sükûn halinin devamıdır. Savaş gelip geçici bir durum olup, zaruret halinde başvurulmuş ve bazı kere kaçınılması mümkün olmayan bir haldir. Bu hal, Kur'an-ı Kerim'de: "Ey inananlar! Hep birden barışa gidin, şeytana ayak uydurmayın, o sizin apaçık düşmanınızdır" ayeti ile ifade edilmektedir.⁶⁸

Bu ayette barış anlamını ifade eden kelime "silm"dir ve sulh manasını taşımaktadır. Nefislerin kıskanç olduğu, "sulhun daha hayırlı" olduğu bir başka ayette belirtilmektedir.⁶⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'de 13 yıl, sadece hakkı ve haklıları savunduğu için düşmanlarının zulümlerine ve Müslümanlara yapılan eza ve işkencelere sabretti. Sonunda anayurdunu terk etmek zorunda kaldı; hicret etti. Fakat düşmanları, puta tapmayan ve tevhit inancında olan bu masum insanları yok etmek bütün imkânlarını kullanarak uğraşmaya devam ettiler.⁷⁰

Düşmanların bütün olumsuz tutumlarına karşı başta Hz. Peygamber olmak üzere bütün ashâb sabretmiş, karşılık vermemiştir. Hatta bazen dövülmüş ve yaralanmış oldukları halde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e şikayet için geldiklerinde Hz. Peygamber

67 Ateş, a.g.e., IX, 385; Çelik, a.g.e., s. 58, 59; Hudeybiye Antlaşması için bkz: Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, s. 77-80; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1132; Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, İrfan Yayınevi, Trc. Tuğ, Salih, İstanbul 1995, I, 249.

68 Bakara, 2/208; en-Nevevî, Muhyiddîn Ebû Zekeriya Yahya İbn Şeref, Riyazü's-Sâlihîn, Trc.ve Şerh, Kandemir, M. Yaşar, Çakan, İsmail Lütfi, Küçük, Raşit, Erkam Yayınları, İstanbul 1998, VI, 77.

69 Nisâ, 4/128.

70 Çetin, Mustafa, "İslam ve Milletler Arası Barış", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V. Yayınları, Ankara 1996, s. 91, 92.

(s.a.v.): “Sabredin, daha henüz bana harp etme izni gelmedi”, diyordu. Ne zaman ki Medine-i Münevvere’ye hicret edildi. (622) mü’minler kendilerini savunabilecek güce eriştiler, işte o vakit savunma için savaş izni çıktı. İslâm’da savaş ancak şu üç şey için meşru görülmüştür.

1- Nefsi müdafaa: “Sizinle savaşımlarla siz de savaşın. Aşırı gitmeyin. Doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez.”⁷¹ Savaştan maksat hâsıl olunca derhal savaşa son verilir, haddi aşmak, haksızlığa sebep olmak câiz değildir. Müslümanlar intikam ve yağma için savaşmazlar.⁷²

2- Zulme uğrayanları savunmak: “Size ne oluyor da Rabbimiz! Bizi halkı zalim olan bu şehirden (Mekke’den) çıkar. Katından bize sahip çıkan gönder, katından bize bir yardımcı lütfet diyen zavallı çocuklar, erkekler ve kadınlar uğruna Allah yolunda savaşmıyorsunuz?”.⁷³ Bu amaçla yapılan savaş, İslâmî olduğu kadar aynı zamanda insânî bir görevdir. Zira bu savaş, zulme uğrayanları zalimlerin pençesinden kurtarılmak ve halk üzerinde Allah Teâla’nın âdil hükümlerini ve rahmetini tatbik etmek için olmaktadır.⁷⁴

3- Din hürriyetini savunmak: “Fitne kalmayıp, yalnız Allah’ın dini kalana kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse siz de vazgeçin. Zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.”⁷⁵

Ayette zikredilen fitneden maksat Müslümanların, inancı ve ibadeti hususunda hür olmaması, zulüm ve baskı altında bulunmasıdır. Herkesin kendi hür irâdesiyle İslâmîyet’i kabul edebileceği hür bir ortam hazırlanmaya ve sadece Allah’a boyun eğip, halis dindar olabileceği şartlar sağlanmaya kadar cihâd etmek, hem dini açıdan hem de insan hakları açısından zarûridir.⁷⁶

71 Bakara, 2/190.

72 Ateş, a.g.e., I, 332; Elmalılı, a.g.e., II, 292.

73 Nisâ, 4/75.

74 Elmalılı, a.g.e., III, 29; Kurtûbî, a.g.e., V, 279.

75 Enfâl, 8/39.

76 Ateş, a.g.e., II, 1078; Bilmen, a.g.e., III, 34.

Burada “Dini yaymak için savaş” yerine “ Din hürriyetini sağlamak için savaş” ifâdesini özellikle seçtik. Zira İslâm bizâtihi güçlüdür, yayılması için savaşa ihtiyacı yoktur. Önünde engeller bulunmazsa, emniyet ve hürriyet ortamında kolaylıkla yol bulabilir. Zaten baskı ve savaş yoluyla başkalarını İslâm’a zorlamak, bizatihi İslâm’ın ruhuna terstir. Zira, dinde zorlama yoktur.⁷⁷

İslâm’da aslolan barıştır. Devletlerarası ilişkilerin temeli de barış ve güvendir.⁷⁸ Savaş son çaredir ve operatörün neşteri gibidir. Öldürmek için değil, yaşatmak için kullanılır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu hususu şöyle ifade etmiştir: “Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyin. Allah’dan afiyet dileyin. Karşılaştığınızda ise sabredin.”⁷⁹

Cihattan maksat; nefsi müdafaa, mazlumlara yardım, din ve vicdan hürriyetini sağlamak olduğundan, bugünkü savaşlarda olduğu gibi emperyalist payeler taşımamaktadır. Aslolan insanların hidayetidir.⁸⁰

3) Adaleti Gözetmek

Adalet, davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak gibi manalara gelir. Adalet Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde genellikle denge, düzen, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yolu izleme, takvaya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık gibi anlamlarda kullanılmıştır.⁸¹

Hak ve adalet konusu insanoğlunu her zaman meşgul etmiş bir meseledir. Dinler adaletten sözetmiş, kutsal kitaplar insanlara âdil olmayı emretmiş, çeşitli düşünce ve felsefeler bile adaletin insanlara getirdiği faydalar üzerinde durmuşlardır. Ferdî ve

77 Bakara, 2/256. Daha geniş bilgi için bkz: Temel, a.g.e., s. 240–242.

78 Temel, a.g.e., s. 245.

79 Buhârî, Cihâd 112, 156, Temennî 8; Müslim, Cihâd 1920; Ebû Dâvûd, Cihâd 89; Dârimî, Siyer 6; Ahmet İbn Hanbel, II, 400.

80 Temel, a.g.e., s. 246.

81 Tîn, 95/41; Şems, 91/7; İsrâ, 17/19; Fetih, 48/29; Mâide, 5/8; Nisâ, 4/3; Yunus, 10/54,55; Enbiya, 21/47.

tolumsal yapıda dirlik ve düzenliği, doğruluk ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamayı sağlayan ahlâkî erdem adalettir.⁸²

Allah'ın sıfatlarından birisi de "hak"tır. Hak kelimesi Kur'an-ı Kerim'de 227 defa zikredilmekte, ayrıca bu kelimedenden türemiş pek çok ifadeler geçmektedir.⁸³

Allah Teâla, koymuş olduğu ilkelerle bütün insanlığın haklarını garanti altına alıp, kişinin hürriyetine, istek ve arzularına gereken sınırları koyarak, insanlığın yüce hedefleri ile çatışmayacak bir adaletin gerçekleşmesini istemektedir. Bir işe menfaat ve iltimas karıştığı zaman haksızlık ve zulüm bunu takip eder. Şahsî çıkarlar ve insanlar arasındaki ayrıcalık, adaletle çelişen bir durumdur. Kur'an-ı Kerim'in getirdiği adalet öylesine hassastır ki insanın kendisinin ve yakınlarının menfaatini, duygu ve hislerini devre dışı bırakmaktadır.⁸⁴

Hz. Peygamber'in hayatı incelendiği zaman onun hem içte hem de dışta hak ve adaleti sağlamaya çalıştığı görülür. O bir taraftan Mekkeli ve Medinelî Müslümanlar yani Muhacir ve Ensar arasında kardeşlik ilan ederken, diğer taraftan da Medine Sözleşmesi ile Müslüman, Yahudi ve müşrikler arasında hak ve adaleti sağlamaya çalışmış, bütün davalarda, renk, inanç ve ırk ayrımı gözetmeksizin herkese adalet ve fazilet ile hükmetmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.) adalet vasfıyla o kadar meşhurdu ki, en azılı düşmanı olan Yahudiler dahi aralarındaki ihtilafları O'na getirir, O da önüne getirilen davaları onların kanunlarına göre çözümlerdi. Çünkü onlar bile sadece Hz. Peygamber (s.a.v.)'den korkarak âdil hüküm göreceklerini biliyorlardı. Adalet sözkonusu olduğunda, Rasûlullah (s.a.v.), dost-düşman ayırt etmezdi.

Sevilenler veya tarafsız olunan kişilere karşı âdil olmak mutlaka bir fazilettir. Ancak gerçek büyüklük, birisinin açık düşmanlarına âdil muamele etmesidir. Medine

82 Çağrııcı, Mustafa, "Adâlet", DİA., I, 341, 342; Eskicioğlu, Osman, "İslam ve Uluslararası Adalet", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V.Yayımları, Ankara 1996, s. 118.

83 Temel, a.g.e., s. 95, 96.

84 Ateş, a.g.e., II, 754; Aydın, Ali Rıza, İslam Dünyasında Yaşanan Son Olayların Işığında "İslamiyet ve Milletlerarası Adalet", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V.Yayımları, Ankara 1996, s. 143.

İslâm Devleti'nin yöneticisi olan Hz. Muhammed (s.a.v.), Yahudi ve müşrikler dahil tüm düşmanlarına daima âdil davranmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) savaş ganimetlerini dağıtıyordu. Etrafını kalabalık bir insan topluluğu çevirmişti. Bir adam gelerek Rasûlullah (s.a.v.) 'a ağırlığını vererek yaslandı. Rasûlullah (s.a.v.) elindeki ince bir sopayla adama hafifçe vurdu. Sopenin ucu kazara adamın ağzına isabet etmiş ve ağzı biraz çizilmişti. Rasûlullah (s.a.v.) 'ın ondan aynı şeyi kendisine yaparak öcünü almasını istemesi üzerine adam: "Ey Allah'ın Rasûlü! Seni affediyorum." dedi.⁸⁵

Kureys'ten asil bir kadın hırsızlık yapmış, bu durum ailesine ağır gelmişti. Bunun cezasını affettirmek için bir yolunu araştırıyorlardı. Sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'ın dostu Üsâme'yi elçi olarak gönderdiler, o durumu arz ettikten sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.) bundan hoşlanmamış ve bunun üzerine: "Sizden önceki milletlerin helâk olmalarının sebebi şudur ki: İçlerinden şerefli biri hırsızlık edince onu bırakır, cezalandırmazlar; zayıf birisi hırsızlık edince ona el kesme cezası uygularlardı. Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fatıma da hırsızlık etse, şüphesiz onun da elini keserdim."⁸⁶ buyurarak herkesin kanun önünde eşit olduğunu belirtmiştir.

İslâm anlayışında antlaşmalar; barışı sağlamak, pekiştirerek devamına çalışmak, adaleti gerçekleştirerek haksızlığı önlemek için yapılır.

Onun için İslâm, antlaşma yaptığı yönetici ve devlet başkanlarının yönetimleri altında bulunan halka eziyet ve haksızlık etmelerini onaylamaz ve bunun için onlara serbestlik tanımaz.⁸⁷

Müslüman alimler, yöneticilerle yapılacak antlaşmaları değerlendirerek, antlaşmanın halkın çıkarları doğrultusunda ve adalet ölçüleri içinde olması gerektiğini karşılaştırmışlardır. Onun için yönettikleri halka adaletle davrandıkları ve haksızlık etmedikleri sürece antlaşmanın geçerli olacağını belirtmişlerdir.

85 Fazlurrahman, Sîret, İnkılap Yayınları, İstanbul 2003, I, 74, 75.

86 Müslim, Hudûd 8, 9; Buhârî, Fadâil 18, Enbiya 54, Hudûd 12; Ebû Dâvûd, Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârik 5, 6; İbn Mace, Hudûd 6; Dârimî, Hudûd 5.

87 Şener, Mehmet, "Veda Hutbesi'nin İnsan Hakları Yönünden Kısaca Tahlili ", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V. Yayınları, s. 122.

Yöneticilere hem zimmet verilir, hem de barış yapılırsa, İslâm'da geçerli olmayan şeyler o antlaşmada varsa, onlar geçersiz olur. Çünkü Rasûlullah “Allah’ın kitabında bulunmayan her şart batıldır” buyurmaktadır.”⁸⁸

4) Antlaşmalara Riayet Etmek

İslâm, önlenmesi gereken bir haksızlık yahut bir saldırı durumu olmadıkça Müslümanlarla başkaları arasındaki ilişkilerde barışın temel olduğunu kararlaştırmıştır. Antlaşmalar ortaya çıkan savaflara son vermek, asıl olan barış ortamına tekrar dönmek için yapılmaktadır.⁸⁹

Antlaşma süresi içinde düşmanla, antlaşmalılarla her türlü emniyet kurallarına uyulur, hakları gözetilir. Askerler de onlarla savaşmaz. Düşman yapılan antlaşmayı vaktinden önce bozarsa ancak o zaman savaş açılır.⁹⁰

Nitekim bu durum Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilir. “O müşriklerin Allah ve Rasûlü yanında nasıl bir ahdi olabilir? Mescid-i Haram’ın yanında anlaşıklarınızın dışındadır. Onlar size dürüst davrandıkça siz de onlara dürüst davranın. Allah (ahde vefasızlıktan) sakınanları sever.”⁹¹ Ahitlere bağlı kalmak şu ayetle açıkça emredilmektedir: “Ahdi yerine getirin. Şüphesiz ahitten sorumlu olacaksınız.”⁹²

“Ey iman edenler! “Sözleşmeleri yerine getirin.” ayetiyle adalet ve fazilet dini olan İslâm, ahde vefa göstermeyi vacip kılmaktadır.”⁹³

Ahde vefa göstermek fazilet ve kuvvettir. Ahdi bozmak ve bağlı kalmamak ise zayıflık ve hıyanettir. Verilen sözlere ve yapılan antlaşmalara bağlı kalmanın gerekliliğini pekiştirerek Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: “Antlaşma yaptığınız zaman verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah’ı kendinize kefil kılarak pekiştirdiğiniz yeminleri

88 Buhârî, Salât 7, Buyu’ 67, 73, Şurut 13, 17; Müslim, Itk 6, 8; Ebû Dâvûd, Itk 2; Tirmizî, Vasâyâ 7; Nesâî, Buyu’ 85, Talak 31, Itk 17.

89 Ebû Zehra, Muhammed, Dünya İslâm Birliği, Trc. Sarmış, İbrahim, Esra Yayınları, İstanbul 1996, s. 479.

90 Maverdi, Ebû’l-Hasan, Ahkâmı Sultaniye, Bedir Yayınları, Trc. Şafak, Ali, İstanbul 1976, s. 59.

91 Tevbe, 9/7.

92 İsra, 17/ 34.

93 Mâide, 5/1.

bozmayın. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı bilir. İpliğini sağlamca büktükten sonra çözen kadın gibi olmayın. Bir topluluk diğer topluluktan (sayıca ve malca) daha çoktur, diye yeminlerinizi aranızda hile ve fesat aracı edinir misiniz? Çünkü Allah, sizi bununla dener. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri O, kıyamet gününde size mutlaka açıklayacaktır. Allah dileyseydi, sizi bir tek toplum haline getirirdi, fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Ve siz, hiç kuşkusuz, yaptıklarınızdan sorumlu tutulacaksınız. Yeminlerinizi aranızda aldatma ve fesat aracı yapmayın, sonra sağlam basmış olan ayak kayar ve Allah'ın yolundan alıkoymanız yüzünden kötülüğü tadarsınız. Sizin için (ahirette de) büyük bir azap olur.”⁹⁴

Ayette de ifade edildiği gibi, içinde Allah adı anılan veya İslâm adına verilen söz ve yapılan antlaşma Allah ile yapılan antlaşmadır. Onu kim bozarsa Allah'ın ahdini ve sözünü bozmuş olur. Suçu son derece büyüktür. Haksızlığı da sadece antlaşmalarını bozduğu kimselere karşı değildir.

Söz ve antlaşmanın kendisi kuvvet olduğu gibi, ona bağlılık da kuvvet demektir. Çünkü antlaşmanın tarafları karşılıklı olarak birbirlerinden gelecek saldırılardan emin olmaktadır. Saldırıdan emin olmak da barışı doğurur. Barışta halklara huzur ve güven sağlar. Onun için Ayet-i Kerime antlaşmalarını bozanları, iyice eğirip sağlam katladıktan sonra ipliğini tamamen bozan ve başı sonu belli olmayacak şekilde bölük pörçük yapan ahmak kadına benzetmiştir. Ayrıca antlaşmayı bozmanın sağlam yere bastıktan sonra ayağı kaydırmak olacağını da belirtmiştir. Çünkü antlaşmanın sağladığı barışla ayak sağlam yere basmış olur. Barışta aynı zamanda kuvvet ve sebat vardır. Antlaşmayı bozmak ise, ayağın sürçmesidir. Zayıflığa sürekli tepki ve düşmanlığa, korku ve savaş tehlikesine, halkta güvenin sarsılmasına yol açan yanlış bir davranıştır.⁹⁵

Hudeybiye Antlaşması'nı (6/628) düşmanların bozmaya hazırlandıklarının Rasûlullah (s.a.v.)'a bildirilmesi üzerine şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Antlaşmalarına bağlı kalın ve aleyhlerinde Allah'ın yardımını isteyin.”⁹⁶

94 Nahl, 16/ 91–94.

95 Ateş, a.g.e., V, 135,136; Ayrıca bkz: Ebû Zehra, Dünya İslâm Birliği, s. 484, 485.

96 Ahmed İbn Hanbel, I, 190, 317.

Düşman ile barış yaptıktan sonra, antlaşma süresi tamamlanmadan önce antlaşmayı bozmaya tek taraflı yeltenirlerse onlara Enfâl sûresindeki “Eğer seninle sözleşme yapan bir kavimden de sözleşmeye aykırı bir hainlik alameti duyarsan, savaş açmadan önce sözleşmelerini reddettiğini doğruca kendilerine ilan et. Çünkü Allah “hainleri sevmez.”⁹⁷ ayeti gereğince barışın bozulduğu haber verilir.

Yapılan sulhun bozulduğu haber verilir verilmez savaşa başlanılmaz. Belki zulme uğramamaları için hazırlık yapabilecekleri kadar bir süre müsadde edilir.

Fakat antlaşma süresi geçtikten sonra antlaşma bozulursa, antlaşmanın bozulduğunu haber vermek gerekmez.⁹⁸

Antlaşma, mazluma adalet ve insan üzerine yapılmışsa, İslâm bunu ancak desteklemektedir. Abdullah Bin Cud’an’ın (ö.600)⁹⁹ evinde kurulan Hilfu’l-Fudul¹⁰⁰ gibi. Bu antlaşma Mekke’de haksızlığın önüne geçmek ve mazlumu korumak üzere yapılan bir söz birliğiydi.

Aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.v.) : “Bir kavimle arasında antlaşma bulunan kimse, süre sona erinceye kadar antlaşmanın ne bir düğümünü çözsün, ne de

97 Enfâl, 8/58.

98 Atif, Muhammed, İslam Fıkhı, Nehir Yayınları, İstanbul 1994, III, 391; Ateş, a.g.e., III, 1094.

99 Abdullah İbn Cüd’an’ı cahiliye döneminde büyük bir şöhrete kavuşturan hadise, Hilfu’l-Fudul antlaşmasıdır. Zulme uğrayanların haklarını zalimlerden alıncaya kadar mücadele etmek üzere yemin edenlerin ve Hz. Peygamber’in de hazır bulunduğu bu antlaşmayı, Abdullah İbn Cüd’an ile Zübeyr İbn Abdülmuttalib düzenledi. Hilfu’l-Fudul ile büyük bir itibar kazanan Abdullah yalnız Mekkeliler’i değil, Arap yarımadasının muhtelif yerlerinden hac, umre veya ticaret maksadıyla Mekke’ye gelenleri de himayesine alır, onların silah ve eşyalarını muhafaza ederdi. Ayrıca onun herkese açık sofrası, bol ikramları ve hediye dağıtması gibi üstün hasletleri, başta Ümeyye İbn Ebû’s-Said olmak üzere, bazı şairlerin kasidelerine konu teşkil etmiş ve bu durum Mekkeliler arasında da itibar kazanmasına yol açmıştır. Hz. Aişe, onun sahip olduğu bu hasletlerin ahirette kendisine bir fayda sağlayıp sağlamayacağını Hz. Peygamber (s.a.v.)’e sormuş, Hz. Peygamber (s.a.v.) de “Hayır, çünkü o bir defa olsun, “Rabbim, kıyamet gününde günahlarımı affet!” dememiştir.” Şeklinde cevap vermiştir. (Fayda, Mustafa, “Abdullah İbn Cüd’an”, DİA, I, 93, 94).

100 İslamiyet’ten önce bu adla iki antlaşmanın yapıldığı bilinmektedir. Bunların birincisi şehrin ilk sakinleri olan Cürhümlüler’den olan Fazl adlı üç kişinin kendi aralarında, yerli ve yabancı kimsesiz birine zulüm yapıldığında zalimlerden hakkını geri alıncaya kadar kabileleriyle birlikte ona yardım edeceklerine dair ahitleşmeleridir. İkinci antlaşma hicretten otuz üç yıl önce yapılmıştır ve diğerinden daha ünlüdür. Kaynaklarda antlaşmanın muhtevası genel hatlarıyla şöyle ifade edilmektedir: “Allah’a and olsun ki Mekke şehrinde birine zulüm ve haksızlık yapıldığı zaman hepimiz, ister iyi ister kötü ister bizden ister yabancı olsun, kendisine hakkı verinceye kadar tek bir el gibi hareket edeceğiz; deniz süngeri ıslattığı ve Hira ve Sebîr dağları yerlerinde kaldığı sürece bu yemine aykırı davranmayacağız ve birbirimize mâli yardımda bulunacağız.” (Hamidullah, Muhammed, “Hilfu’l-Fudul”, DİA, XVIII, 31, 32).

bağlasın.Ama karşı taraf antlaşmayı bozarsa, bu da onlara karşı antlaşmayı bozar” buyurarak, maliyeti ne olursa olsun, düşmanlarına karşı bile ahdine riayet etmiş ve sözünden asla dönmemiştir.¹⁰¹

Hz. Ömer (ö. 644), Sad İbn Ebi Vakkas’a (ö.678) gönderdiği mektupta şöyle demişti:

“Ahde vefada titizlik gösterin. Sözde durmak için yapılan hata helâka götürmez. Fakat vefasızlık adına yapılan hata mahveder. Vefasızlıkta sizin alçalmanız, düşmanlarınızın ise yükselmesi vardır. Böylece siz zaafa uğrarsınız, düşmanlarınız ise güç kazanır. Biliniz ki sizi, Müslümanlar için ar ve hakaret sebebi olmaktan şiddetle sakındırırım.”¹⁰²

Hudeybiye Antlaşması’ndaki (628)¹⁰³ şartlardan biri de, Mekke’den Medine’ye gidecek Müslümanların talep edilmesi halinde Mekkelilere geri verilmesiydi. Antlaşma yapıldıktan sonra, Ebû Cendel (ö.18/639), Mekke’de hapsedildiği zindandan kaçmış ve zincirli bir vaziyette Medine’ye ulaşmıştı. Onu bu halde gören Müslümanlar üzüntüden sarsılmıştı. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi: “Ey Ebû Cendel! Sabret. Ahdimizden dönmeyiz. Allah sana yakında bir yol açacaktır.” Bunun üzerine, Ebû Cendel Mekke’ye döndürülmüştür.¹⁰⁴ Sahabeden Huzeyfe İbn el-Yemân ve bir arkadaşı Mekke’den gelirken müşrikler tarafından yakalanmıştı. Mekkeliler onların Rasûlullah’a gitmemesi için ısrar ediyorlar, fakat onlar da bunu kabul etmiyorlardı. Sonunda Bedir Savaşı’na (624) Müslümanlarla birlikte katılmamaları şartıyla serbest bırakıldılar. Rasûlullah’a gelerek tüm olayı anlattılar. Müslümanlar sayıca çok azdılar. Öte yandan müşriklerle savaşacak adama ihtiyaç vardı. İki adamın dahi onlara katılması önemli bir katkı olacaktı. Bu durumda Rasûlullah (s.a.v.) : “Siz geriye dönün; her halükarda

101 Ebû Dâvûd, Cihâd 152; Tirmîzi, Siyer 27; Ahmed İbn Hanbel IV, 113, 386; Fazlurrahman, a.g.e., I, 76.

102 Hamidullah, el-Vesâiku’s-Siyâsiyye, s. 409.

103 İbnü’l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1252; Hamidullah, el-Vesâiku’s-Siyâsiyye, 77-80; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 249; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, II, 397-399.

104 İbnü’l-Esir, İzzeddin Ebi’l-Hasen Ali İbn Ebi’l-Kerem Muhammed İbn Muhammed İbn Abdi’l kerim İbn Abdi’l-Vâhid eş-Şeybâni el-Kamil fi’t-Tarih, Dersâdet Yayınları, Beyrut 1965, II, 204, 205; İbn Kesir, el- Bidâye ve’n-Nihâye, IV,169.

sözünüze riayet edeceğiz. Bizim yalnız ve yalnız Allah'ın yardımına ihtiyacımız var.” buyurmuştur.¹⁰⁵

Müşrikler tarafından Hz.Peygamber (s.a.v.)'in yanına elçi olarak gönderilen Ebû Râfî Medine'de Müslümanlığı kabul etmiş ve Mekke'ye dönmek istememişti. Buna rağmen Rasûlullah (s.a.v.) elçiyi tutmanın doğru olmayacağını söylemiş, onun önce Mekke'ye gitmesini sonra tekrar dönüp gelmesini tavsiye etmişti.¹⁰⁶

III - İSLÂM DÜŞÜNÇESİNDE SAVAŞ

A) SAVAŞIN HEDEFİ

Allah tarafından gönderilen ilahî dinler davalarını savunmak ve korumak ihtiyacındadırlar. O yüzden, peygamberlerin, insanların eşit ölçüler içinde yargılanmaları için, mücadele etmeleri ve savaşmaları elbette kaçınılmazdır.

İslâm'ı tebliğ görevi ile gönderilen Peygamberimiz (s.a.v.) en güçlü olduğu zamanlarda bile mecbur kalmadıkça savaşmamış, kaba kuvvet ve şiddete başvurmamıştır. Onu savaşmaya mecbur eden en önemli sebepler de; hakkı korumak, haksızlığı ortadan kaldırmak, zulme uğrayanları kurtarmak, yer ve yurtlarından haksız yere çıkarılanları yerlerine iade etmek; kısaca inanç hürriyeti başta olmak üzere bütün insan haklarını yerleştirmektedir.¹⁰⁷

Dini ve inancı ne olursa olsun halka zulmedenler İslâmî savaşın hedefi olurlar. Bu yüzden cihâd, sadece Müslümanların değil, bütün insanlığın huzurunu hedefleyen bir aksiyondur.

İslâm'ın ve onun emrettiği savaşın hedefini şu ayetler hiçbir yoruma mahal bırakmayacak şekilde açıklamaktadır:

105 Buhârî, Sulh, 6; Şurût, 1, 15; Megazî, 35; İ'tisam, 7.

106 Ebû Dâvûd, Cihad 162. Daha fazla bilgi için bkz: Mevlâna Şibli Nûmânî, Son Peygamber Hz. Muhammed, İz Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 369, 370.

107 Çelik, a.g.e., s. 71.

“Allah (insanları) barış ülkesine çağırır.”¹⁰⁸

“Ey iman edenler! Hepiniz topyekün barışa girin.”¹⁰⁹

“İslahından sonra yeryüzünde kargaşa çıkarmayın.”¹¹⁰

İslâm, yeryüzünde barışı tehdit edenleri caydırmak için Müslümanların savaşa hazır olmalarını emreder.

“Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvetli ve besili atlar hazırlayın. Bununla Allah’ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunlar dışında sizin bilmeyip Allah’ın bildiği diğer (barış düşmanlarını) korkutup caydırabilirsiniz.”¹¹¹

“Allah ve Rasûlü’ne itaat edin ve çekişip birbirinize düşmeyin. Çözülüp yılmılaşsınız, gücünüz gider.”¹¹²

Her türlü tedbire ve çalışmaya rağmen tecavüze kalkışan ve barışı bozan güçlerin bertaraf edilip barışın yeniden tesisi için savaş kaçınılmaz olur:

“Kendilerine zulmedilerek savaş açılan mü’minlere savaşmaları için izin verildi.”¹¹³

“Yardım ve zafer üstün ve güçlü, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah katındadır. (Ki bu zaferle) inkar edenlerin önderlerini zorbalıktan kesin ya da umutları suya düşmüşler olarak perişan vaziyette geri dönüp gitsinler.”¹¹⁴

“Bunlar antlaşma yaptığın kimselerdir ki sonra her defasında ahitlerini bozarlar ve hiç çekinmezler. Bundan dolayı savaşta onları yakala ve öyle hırpala ki onlar ve arkalarından gelenler ürküp caysınlar.”¹¹⁵

Kargaşalar tamamen yok edilip barışın tam hâkimiyeti için her türlü imkân seferber edilmelidir:

108 Yunus, 10/25.

109 Bakara, 2/208.

110 A’raf, 7/56.

111 Enfâl, 8/60.

112 Enfâl, 8/46.

113 Hac, 22/39.

114 Âli İmrân, 3/126,127.

115 Enfâl, 8/56, 57.

“Yeryüzünde hiçbir fitne (kargaşa, zorbalık, zulüm, dayatmalar) kalmayıncaya kadar onlarla savaşın.”¹¹⁶

“Mü’minlerden iki grup çarpışacak olursa aralarını düzeltin. Şayet buna rağmen biri diğerine tecavüze devam etmeye kalkarsa Allah’ın emrine dönünceye kadar onlarla savaşın.”¹¹⁷

Bu ayetlerde Allah’ın emri, Allah yolunda gibi tabirlerin, adaletin inşası, barışın temini anlamlarında kullanıldıklarına dikkat edilmelidir.¹¹⁸

Görünüşte kanlı ve canice bir hareket olan savaş, İslâm sayesinde yüceltilmiş ve Müslümanlar cihâdî ibadet olarak algılamaya başlamışlardır. Çünkü cihâdın hedefi:

1-Mazlumları zulümden ve zayıfları kuvvetlilerin baskısından kurtarmak.

Bu husus Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilir: “O kimseler ki iman ettiler, hicret ettiler ve Allah yolunda cihâda katıldılar, bir kısımları da onları barındırıp yer, yurt sahibi yaptılar ve yardıma koştular; işte bunlar hakkıyla mü’min olanlardır. Bunlara bir mağfiret ve cömertçe bir rızık vardır”.¹¹⁹

2-Emniyet ve güveni sağlamak. Bu husus Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilir: “Ortalıkta fitne kalmayıp, din tamamıyla Allah’ın dini oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse muhakkak ki, Allah yaptıklarını görür.”¹²⁰

3-Allah’a, ahirete ve hesaba inanmadıkları için her türlü zulmü işleyen müşrikleri yola getirmek.

Böylece Müslümanlar, yakıp yıkma ile ifade edilen savaşı, emniyet ve asayiş sağlamaya, zulüm ve düşmanlığı gidermek, zulme uğrayanlara yardım etmek ve Allah’ın adını yüceltme önündeki engelleri kaldırmak için bir vasıta haline getirmiştir.¹²¹

116 Bakara, 2/193.

117 Hucurât, 49/9.

118 Kastan, Ali Kemal, Barış Dini, Bilge Yayınları, İstanbul 2005, s. 112–115.

119 Enfâl, 8/74.

120 Bakara, 2/193.

121 Şiblî, a.g.e., s. 476, 477.

B) SAVAŞI MEŞRU KILAN SEBEPLER

1) Meşru Müdafaa Hakkı

Meşru, şer'an caiz, uygun olan şey; müdâfaa, bir saldırıya karşı koyma, direnme anlamında kullanılır.¹²² Meşru müdafaa, haksız bir saldırıya karşı İslâmî ölçülere uygun olarak savunma yapmaktır.

Meşru müdafaa, esasen mal, can ve ırza yönelik haksız bir saldırıya, bireyin devlet gücüne başvurmaksızın kendi gücü ile savunma yapması anlamında kullanılan hukukî bir terimdir. Ancak devletler hukukunda, haksız bir saldırıya karşı devletin kendini savunması olarak ifade edilmektedir.¹²³

İslâm'ın gayesi insanların sürekli olarak barış halinde yaşamalarını sağlamaktır. Fakat tarih boyunca hırs, haset vb. sebeplerle savaşların eksik olmaması gerçeğinden hareketle, barışın sağlanması ve sürdürülmesi için de, daima savaşa hazırlıklı olmak gerekmektedir. Bu yüzden Kur'an, mü'minlerin savaşa hazır ve bu konuda daima uyanık ve tedbirli olmalarını istemiştir. Bunun yanında meşru müdafaa, yeryüzünde insan hakları ihlallerini durdurmak, zulmü, baskıyı kaldırmak, gerçek manada din ve vicdan özgürlüğünü sağlamak için savaşa izin vermiş ve gerektiğinde Müslümanları Allah yolunda cihâda çağırmıştır.¹²⁴

Meşru müdafaya örnek teşkil eden birçok olay mevcuttur.

Allah'a eş koşanlar her kabileden birer adam seçerek Hz. Peygamber'e (s.a.v.) suikast düzenlemek için bir araya geldiler. Suikastlerini sessizce yapabilmek için de gece vakti kaldığı evi kuşattılar. Ama her şeye gücü yeten Allah, Hz. Peygamber'i bu zor durumdan kurtardı. Hz. Peygamber geceleyin evinden çıktı, onların arasından geçerek Medine'ye hicret etti. Kendisine gönül verenler ise daha önce gitmişlerdi. Seçmiş oldukları dinden dolayı bu insanlar, yurtlarını terk etmek zorunda kalmışlardı. İşte bütün bu olaylardan sonra, Allah Teâla, Müslümanlara savaş için izin verdi:

122 Meydan Larouse, Müdafaa Mad., Meydan Neşriyat, İstanbul 1981, IX, 121.

123 Apaydın, Yunus, "Meşru Müdafaa", ŞİA., Şâmil Yayınevi, İstanbul 2000, V, 217.

124 Çelik, a.g.e., s. 118, 119.

“Kendileriyle savaşılanlara (mü’minlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak sûrette kadirdir”.¹²⁵

Meşru müdafaa sonucunu doğuran diğer bir olay ise şöyle gelişti. İran’ın Sasani kralı, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in mektubunu, onu getiren elçinin gözü önünde yırttı; bununla da yetinmeyerek bizzat Rasûlullah (s.a.v.)’ı öldürtmek için hazırlıklara girişti. İranlı savaşçıların arasından Hz. Peygamber (s.a.v.)’in başını getirmekle görevli kimseler seçti. Neticede Rasûlullah (s.a.v.) çok kısa bir zamanda suikastı öğrendi. İran ordularının dine ve kendisine yönelik komplo ve bozgunculuğunu önlemek amacıyla, İran İmparatorluğuna karşı haklı olarak seferberlik ilan etti.¹²⁶

Müslümanlar, hicri ikinci yüzyılda kendilerini ezmeyi düşünen, ahlaki kurallardan ve vicdani duygulardan tamamen yoksun milletler tarafından kuşatılmış bulunuyorlardı. Bu durum yüzünden, ister istemez yeni bir meşru müdafaa şekli ortaya çıktı. Müslümanlar, düşmanlarının ani baskınlarına meydan vermemek ve beklenmedik saldırılarına hedef olmamak için taarruza geçmek zorunda kaldılar. Bu yeni savunma şekli, İslâm’da meşrudur. Çünkü Kur’ân mü’minleri daima hazır olmaya ve tetikte bulunmaya teşvik eder: “Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük yahut (gerektiğinde) topyekün savaşa çıkın.”¹²⁷

Savaşılmaması gereken kişi ve gruplardan biri savaş açıp saldıranlardır:

“Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Muhakkak ki Allah aşırı gidenleri sevmez.”¹²⁸

“Kim size saldırırsa onun saldırdığı gibi siz de ona saldırın. Allah’tan korkup sakının.”¹²⁹

Hiz. Peygamber (s.a.v.) Medine’ye göç ettiği zaman Yahudilere saldırmayı resmen yasakladı. Tam aksine, Yahudilerle barış içinde yaşadı. Onlarla, karşılıklı hak ve

125 İbn Kesir, a.g.e., III, 76; İbnü’l-Esir, a.g.e., II, 103; İbnü’l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1054, 1055.

126 İbnü’l-Esir, a.g.e., II, 213; İbn Kesir, a.g.e., IV, 269.

127 Nisâ, 4/17.

128 Bakara, 2/290.

129 Bakara, 2/194.

görevleri içeren ‘‘iyi komşuluk antlaşması’’ imzaladı.¹³⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.), bu antlaşmaya üç seneye yakın bir müddet sadık kaldı. Hatta Bedir Savaşı’ndan (624) sonra bile bu antlaşma devam etti. Ne var ki, üçüncü sene, Uhud Savaşı (625) esnasında, Yahudiler antlaşmayı bozdular. Dördüncü sene ise İslâm’ı Arabistan’dan söküp atmak ve yok etmek için bütün Arap müşriklerinin bir araya geldiği Hendek Savaşı’nda (627), bir kere daha, antlaşma hükümlerine aykırı davranıp Müslümanlara ihanet ettiler.¹³¹

Meşru müdafaa zarureti bu antlaşmayı yürürlükten kaldırmayı zorunlu hale getirmiştir.

2) Karşı Tarafın Mevcut Bir Antlaşmayı Bozması

İslâm, önlenmesi gereken bir haksızlık yahut bir saldırı durumu olmadıkça Müslümanlarla başkaları arasındaki ilişkilerde barışın temel olduğunu kararlaştırmıştır. Antlaşmalar ortaya çıkan savaflara son vermek, asıl olan barış ortamına tekrar dönmek ve antlaşmayı bozmaya verilen karşılık olmadıkça saldırıları önlemek için yapılmaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.) barışı sağlama bağlamak ve devam ettirmek için antlaşmalar yapmıştır. Necran Hıristiyanlarıyla ve her defasında Allah’ın ahdini bozan Yahudilerle antlaşmalar yapmıştır. Yahudilere antlaşmaya bağlı olduğunu belirttiği bir mektubunda şöyle buyurmaktadır: ‘‘Sizler Allah ve Rasûlü’nün himayesindediniz. Canlarınız, mallarınız, dininiz ve köleleriniz, sahip olduğunuz bütün şeyleriniz Allah ve Rasûlü’nün himayesi altındadır. Toprağınıza asker girmez, askere çağrılmaz ve orduya katılmazsınız. Sizden yolculuğa çıkanlar Allah’ın güvencesinde (Emânında)dır, Rasûlullah’ın güvencesindedir.’’¹³²

130 İbn Kesir, a.g.e., III, 225, 226; İbnü’l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1067; Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, Trc. Tuğ, Salih, İrfan Yayınevi, İstanbul 1993, I, 188.

131 İbn Kesir, a.g.e., IV, 95,96; e İbnü’l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1229; Hamidullah, Muhammed, Hz. Peygamber’in Savafları, Beyan Yayınları, Trc. Yurter, Nazire Erinc, İstanbul 2002, s. 75; Hamidullah, Muhammed, İslam Tarihine Giriş, Beyan Yayınları, Trc. Akyüz, Vecdi, İstanbul t.y., s. 107; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, III, 224.

132 Hamidullah, el-Vesaiku’s-Siyâsiyye, s. 175, 176.

Hız. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten sonra Yahudilerle antlaşma imzaladı. Ne var ki, üçüncü sene, Uhud Savaşı (625) esnasında, Yahudiler antlaşmayı bozdular.

Antlaşma süresi geçtikten sonra antlaşma bozulursa, antlaşmanın bozulduğunu haber vermek gerekmez. Zulümden sakınmak lazım olduğundan, düşmanın bazı yöneticilerinin haberi olmaksızın barış antlaşmasına aykırı hareket ederek barışı bozmaya kalkıştırlarsa yalnız onlar ile savaşılr. Fakat bazılarının barışı bozmaya kalkışmaları, tamamının ittifakı veya yöneticilerin bilgisi dahilinde olursa tamamen barışı bozdukları açığa çıktığından İslâm toplumu tarafından da barışın bozulduğunu bildirmeye gerek kalmaksızın tamamı ile savaşılr.¹³³

İbn Ömer (r.a.) anlatıyor: "Nadir ve Kureyza Yahudileri Rasûlullah (s.a.v.) ile savaştılar. O da Benî Nadir'i sürdü. Kureyza'yı yerinde bıraktı. Kureyza'ya ihsanda dahi bulundu. Sonradan onlar da Rasûlullah'la savaştılar. Rasûlullah (s.a.v.) da erkeklerini öldürdü, kadınlarını, mallarını, çocuklarını Müslümanlar arasında taksim etti."¹³⁴

Bu hadis, daha önce hikayelerini kaydettiğimiz Beni Nadir Yahudilerinden başka, diğer büyük bir kitleyi teşkil eden Kureyza Yahudilerinin akıbetini haber vermektedir. İhanetlerinin cezası erkeklerin katli; kadın, mal ve çocuklarının Müslümanlar arasında taksim edilmesidir. Bunların hikayesi şöyle gelişmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Hicretle Medine'ye gelir gelmez, Medine'de yaşayan muhtelif gruplarla aralarındaki münasebetleri düzenleyen yazılı bir vesika tanzim etmişti. Günümüzün tabiriyle Kanun-i esâsî (veya anayasa) olarak vasıflandırılan bu antlaşmanın (9) 25. maddesinin a bendinde Yahudilerin Müslümanlarla tek bir ümmet (câmia) teşkil ettikleri, dinlerinde hür oldukları belirtilmiş, 43. ve 44. maddelerde Kureyş'e ve onlara yardım edenlere arka çıkılmayacağı, onlardan gelecek saldırıya karşı Medine'nin elbirliğiyle müdafaa edileceği açık bir dille belirtilmişti.¹³⁵

133 Atif, a.g.e., III, 391, 392.

134 Buhârî, Megâzî 14; Müslim, Cihad 62; Ebû Dâvûd, İmaret 23.

135 Daha geniş bilgi için bkz: Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyâsiyye, s. 57; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 188; Hamidullah, Muhammed, İslam Tarihine Giriş, s. 87.

Benî Kureyza, Hendek Savaşı (627) sırasında bu sözü bozmuş şehri kuşatanların teşviklerine kapılarak savaşın en kritik bir anında Medine'yi kuşatan İslâm düşmanlarıyla işbirliği yapmıştı. Bilhassa Kureyza'nın o tarafa geçişi, Müslümanların durumunu fevkalade sarsmış, halkın moralini bozup direnme gücünü kırmış, insanların içine korku hakim olmaya başlamıştı. Özellikle cephe gerisinde kalan kadın ve çocuklar hakkında korku büyüktü. Müslümanların bu nazik devresini Kur'an-ı Kerim şöyle tasvir eder: "Onlar size yukarıınızdan ve aşağıınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada mü'minler denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı".¹³⁶ Benî Kureyza'nın ihaneti, Müslümanların durumunu sadece maddî değil, manevî bakımdan da sarsmıştı.¹³⁷

Yahudi kabilelerinin büyüklerinden biri de Benî Kaynuka idi. Rasûlullah (s.a.v.) bunların meselesini, daha erken devirde, hicretin yirminci ayında, Şevval ortalarında halletmiştir. Kaynuka'lılar münafıkların şefi Abdullah İbn Übey'in halefi idiler. Kuyumculuk ve sarraflıkla meşgul olan, zengin kimselerdi. Müslümanların Bedir'de zafer elde etmeleri bunların hasetlerini kabartmış, kinlerini artırmıştı. Her fırsatta düşmanlıklarını ortaya koyuyorlardı.

Bir gün, Müslüman bir kadın Kaynuka çarşısına inmiş, bazı şeyler satarak, alış veriş yapmak üzere bir kuyumcuya girmişti. Dükkada, kadının yüzünü açtırmaya çalışmışlar, muvaffak olamamışlardı. Bunun üzerine kadın farkına varmadan, çarşafının bir kenarını oturduğu yere raptettiler. İş bitip, çıkmak üzere kalkınca kadının çarşafı düştü ve avreti açıldı. Orada bulunan Yahudiler gülüp eğlenerek kadınla dalga geçtiler. Bunun üzerine kadın imdat çağlığı atar. Bunu işiten bir Müslüman koşup kuyumcuyu öldürür. Diğer Yahudiler de Müslüman'ı öldürürler. Olay büyür ve Müslümanlarla Beni Kaynuka Yahudileri arasında kopma hasıl olur. Nazil olan ayet, Rasûlullah (s.a.v.)'i onlara karşı sert olmaya davet eder¹³⁸ Kaleleri kuşatılır. Bir müddet dayanırlarsa da 15

136 Ahzab, 33/10.

137 İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdümelik el-Himyerî, es-Siretü'n-Nebeviyye, Dâru Ahyâi't-Türâsi'l-Arabî, 3. Baskı, Beyrut 1971, III, 231, 232; İbn Kesir, a.g.e., IV, 103, 104; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1123; Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, I, 586-588; Hamidullah, Hz. Peygamber'in Savaşları, s. 126.

138 Enfâl, 8/58.

gün kuşatma sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'a istediği şart üzere barış teklif etmek zorunda kalırlar.¹³⁹

3) Yakın Savaş Tehlikesinin Bulunması

Yakın savaş, düşmanın barış ve sukûneti bozup düşmanca tavırlar ortaya koyması ile ortaya çıkan muhtemel savaş tehdididir. Hz. Peygamber (s.a.v.) barış ortamını bozan her olaya mudahale etmiş, huzur ve sukuneti sağlamak için stratejiler geliştirmiştir. Buhâri ve Müslim İbn Ömer (r.a.)'den rivayet etmişlerdir.

“Hz. Peygamber (s.a.v.) Mustalikoğulları'na ani baskın yaptı. Adamlar gafil avlandılar. Hayvanları su kıyısında sulanmakta idi. Savaşçıları öldürdü, kadın ve çocuklarını da esir aldı. Cüveyriye (r.anhüma) da o gün esir alınmıştı.”¹⁴⁰

Beni Müstalik Gazvesi, hicretin altıncı yılı Şaban ayında cereyan etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) Beni Müstalik'in Müslümanlar aleyhine sefer tertiplemek üzere hazırlık yaptıklarını öğrenir. Rasûlullah (s.a.v.) bu haberi alır almaz yola çıkar ve Kudeyd Bölgesi'nde Müreysi' denen bir suyun başında onları gafil yakalar ve ani baskın yapar. Arada cereyan eden kısa bir savaştan sonra mağlup edilirler.¹⁴¹

Aynı şekilde Hendek Savaşı'nda Kureyş'in liderleri Arap halkını Müslümanlara karşı kışkırttılar ve hepsi birlik olup amansız bir saldırıya giriştiler. Arabistan'ın kutsal sitesini yerle bir etmek için tüm kuvvetlerini topladılar. “Müşrikler nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa, siz de onlara karşı topyekûn savaşın.” ayetine uygun olarak, bütün Araplara karşı harekete geçilerek potansiyel tehditler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.¹⁴²

139 İbn Kesir, a.g.e., IV, 3, 4; İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 137,138; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1170; Hamidullah, Hz. Peygamber'in Savaşları, s. 123,124.

140 Buhârî, Kitabu'l-İtk 5, 170; Müslim, Cihâd, 3, 1356, 32.

141 İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 192; İbn Kesir, a.g.e., IV, 156.

142 Tevbe, 9/36.

4) Azınlık Haklarının İhlal Edilmesi

Azınlık, bir ülkede egemen çoğunluktan soy, dil, din vb. bakımlarından ayrılan küçük topluluğa denir.¹⁴³ Devletlerarası antlaşmalar hukukunda, özel bir himaye konusu olan azınlıklar, eski tarihlerden beri, belli bir ülkede yerleşmiş, fakat bünyesine girdikleri devletin halkından, geleneksel olarak, ırk, dil, din vb. ayrılan topluluklardır.¹⁴⁴

Azınlık gruplarına ilkçağdan bu yana rastlanır. İlkçağda azınlıklar, savaşlarda yenilen halklardan oluşuyordu. Büyük göç hareketleri de buna sebep olmuştur. Ortaçağda büyük dinlerin yayılmasıyla dinsel azınlıklar ortaya çıktı. Çoğunluğun benimsediğinden farklı din ya da mezhebi seçen gruplar çeşitli baskılar ve zorlamalarla karşılaştılar.¹⁴⁵

Azınlık durumda bulunan Müslümanlara yardım edilmesi Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilir.: "Size ne oluyor da Rabbimiz! Bizi halkı zalim olan bu şehirden (Mekke'den) çıkar. Katından bize sahip çıkan gönder, katından bize bir yardımcı lütfet diyen zavallı çocuklar, erkekler ve kadınlar uğruna Allah yolunda savaşmıyorsunuz?"¹⁴⁶ Ayette geçen halkı zalim olan şehir Mekke'dir. Mekke halkı, zayıflara ve özellikle içlerinde azınlıkta bulunan mü'minlere son derece zulüm ve işkence ediyorlardı. Allah ismini yüceltme önündeki engelleri kaldırmak ve zayıf mü'minlerin kurtarılması için cihâd farz kılınmıştır.¹⁴⁷

Bizanslılar, Suriye'de, İslâm'ı seçmiş olan yeni mü'minlere eziyet etmeye ve onları dinlerinden döndürmek için baskı yapmaya başlamışlardı. İmana karşı yapılan bu saldırıyı ve dini topluca redde yönelen bu zulmü gördükten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) kayıtsız ve ilgisiz kalamazdı. Madem ki O, İslâm'ı zorla kabul ettirmeye çalışmıyordu; o halde hakikati görüp anlayarak, Müslüman olmuş kimselerin zor ve şiddet kullanılarak inançlarından döndürülmelerine de elbet rıza gösteremezdi. Onun

143 Büyük Larouse, Azınlık Mad., İnterpres Yayıncılık, İstanbul 1986, III, 1139.

144 Meydan Larouse, Azınlık Mad., II, 13.

145 Büyük Larouse, Azınlık Mad., a.y..

146 Nisâ, 4/75.

147 Kurtûbî, a.g.e., V, 279; Elmalılı, a.g.e., III, 29.

için Bizans'ın tutumunu, getirdiği dine ve kendisine karşı apaçık bir saldırı olarak gördü.¹⁴⁸

Bu maksatla yapılan harp, İslâmî olduğu kadar aynı zamanda insanî bir görevdir. Zira mazlumlar, zalimlerin pençesinden kurtarılmış olmaktadır.¹⁴⁹

5) Allah'ın İsmi Yüceltme Önündeki Engelleri Kaldırmak

İslâm'ın hedefi insanlar üzerindeki her türlü baskı ve olumsuzlukları kaldırmak ve onlara her ortam içinde kendi akıl ve iradeleriyle insanî meziyetlerini ortaya koyabilme imkanlarını sağlamaktır.¹⁵⁰

Cin süresi bize, müşriklerin Hz. Peygamber'e (s.a.v) karşı cephe aldıklarında, O'nun tek suçunun insanları "Allah'a davet etmesi" ve bu konuda sadece "Tebliğe itimat" etmesi olduğunu haber veriyor: Mescitler, Allah'a mahsustur; orada Allah ile beraber bir başkasına dua etmeyin.¹⁵¹

İslâm, bütün insanlığa gelmiştir ve İslâm'ın getirdiği bu hayrın tüm insanlığa ulaşması, insanla hayrın arasına hiçbir engelin girmemesi demek, Allah'ın kelimesinin yücelmesi demektir. İşte bu nedenle, bu hayırlı nimetin tüm insanlığı kucaklamasına engel olan güçler insanla hayrın arasına girmiş olduklarından Allah'ın kelimesine saldırmış olan mutecavizler durumundadırlar. O halde bu engelleyici güçleri bertaraf etmek için yapılan savaş, Allah'ın kelimesini yüceltmeye çalışmak demektir. Böyle bir savaşın amacı, insanlara İslâm'ı zorla kabul ettirmek değil, bilakis onlara fikir ve vicdan özgürlüğü vererek hidayete ermek imkanını tanımaktır. İslâm hiç kimseyi zorla kendisine inandırmaya çalışmaz. Ancak, insanların iman etmelerine engel olan kötü niyetli kişileri tasfiye ederek, insanlığın felahını temine çalışır.¹⁵²

148 İbn Hişâm, a.g.e., IV, 159; İbn Kesir, a.g.e., V, 2.

149 Bakara, 2/256; Temel, a.g.e., s. 242.

150 Temel, a.g.e., s. 98.

151 Cinn, 72/18; Said, a.g.e., s. 51.

152 Temel, a.g.e., a.y; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, II, 375.

Kur'an-ı Kerim'de cihâd, kıtal (savaş) lafızlarının geçtiği yerlerde, devamlı “fi sebilillah” (Allah yolunda) kaydının bulunması, son derece dikkat çekici bir durumdur. Allah yolunda olmayan bir mücadelenin ve savaşın kıymeti yoktur.¹⁵³

İslâm'da emredilen savaşın tek gayesi vardır. Bu gaye, Allah rızası için zulme uğrayanları, zalimlerden kurtarmak ve İslâm'ın insanlığa sunulmasına engel olmaya çalışan veya masum insanların canlarına, mallarına tecavüze kalkışanlara Allah Teâla'nın âdil hükümlerini ve rahmetini tatbik etmektir.¹⁵⁴

IV - İSLÂM'DA SAVAŞ STRATEJİSİ

Strateji, bir gücün siyasi, askeri, ekonomik ve psikolojik kuvvetlerini istenilen alanda kullanma, istenilen hedeflerin elde edilmesi için plan yapma sanat ve bilgisidir.¹⁵⁵ İslâm'ın savaş stratejisi, diplomatik savaş, saldırmazlık antlaşması ve savaş ilanı olarak üç başlıkta incelenebilir.

A) DİPLOMATİK TEMAS

İslâm'da savaş stratejisi, varolan barış ortamını korumak ve savaşa giden yolları diplomasi kanalıyla kaldırmak üzerine kurulmuştur. İslâm dinine davet henüz ulaşmayan kimselere, İsra 17/15 ayeti gereğince savaş açmak haram kılınmıştır.¹⁵⁶ Müslümanlara savaş açan bir millete, Müslümanlar önce barış teklifinde bulunmak zorundadırlar.

Hz. Peygamber (s.a.v.), “insanları İslam dinini kabul etmeye mecbur etti veya onları bu dinde birleşmeye zorlamak için savaştı” gibi suçlamaların yapılmasına fırsat vermemek için dönemim kral ve liderlerine bu yeni dinin haberini gönderdi ve onları İslâm'a çağırdı. ”¹⁵⁷ Bu çağrıya olumlu cevap vermezlerse, kendi suçlarıyla birlikte

153 Eren, a.g.e., s. 57.

154 Elmalılı, a.g.e., III, 29; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, II, 389; Kastan, a.g.e., s. 110.

155 Tarhan, Nevzat, Psikolojik Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul 2004, s. 16.

156 Atif, a.g.e., III, 387.

157 Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyasiyye, Beyrut 1985, Necaşi'ye gönderilen mektup, s. 103; Rum emirine gönderilen mektup, s. 110; Kisra'ya gönderilen mektup, s. 140. Ayrıca bkz: Bayraktar, a.g.e., s. 122.

emirleri altında bulunan insanların günahlarını da yüklenmiş olacaklarını ve ilerde bundan dolayı sorumlu tutulacaklarını hatırlattı. Mesela Bizans İmparatoru Heraklyus'a şu mektubu gönderdi:

“Müslüman ol, selamet bul ve barış içinde yaşa. Eğer bu davetimden yüz çevirirsen, yönetimin altında bulunup da dalalet içinde kalan halkının vebalini taşırsın.”¹⁵⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ortaya koyduğu diplomasi Kur'an-ı Kerîm'de şöyle ifade edilmektedir: “Ey ehli Kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eşit tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın.”¹⁵⁹

Rasûlullah (s.a.v.) gönderdiği mektuplarla risaletinin bütün insanlara olduğunu göstermiş bulunmaktadır. Bunlardan Necâşi ve halkından bazıları dışında, İslâm'ı kabul edenler olmamıştır. Necâşi, ülkesinde İslâm'a davet kapısını açmıştır.¹⁶⁰ İran, Bizans, Mısır ve diğer ülkelerin yöneticileri ise, İslâm davetçilerine icabet etmemiş ve İslâm davetine kapı da açmamışlardır. Hatta bazıları sert karşılıklı bulunmuş ve bu tavriyle İslâm'a ve Müslümanlara savaş açmışlardır. Bazıları da İslâm'a sempati ile bakmakla beraber sözlü bir karşılık vermemiştir. İslâm davetini kabul etmek yerine, krallığını korumayı tercih etmiştir.

İslâm davetini kabul etmemekle kalmayan Bizanslılar, Şam bölgesinden İslâm'a girenlere saldırdılar, baskı uyguladılar ve öldürdüler. Bunun üzerine Rasûlullah Şam'a bir ordu gönderdi. Bizanslılar Mute Harbi'nde (629) büyük bir ordu ile Müslümanları karşıladı. Bizanslıların sayı ve üstünlük bakımından karşı konulamayacak çoğunlukta olduğunu gören Halid İbn Velid (ö.642) kumandasındaki İslâm ordusu çarpışmalardan sonra geri çekildi. Daha sonraki yıllarda Tebük seferi (630) oldu.¹⁶¹

158 Hamidullah, el-Vesâiku's-Siyasiyye, s. 110; Hamidullah, İslâm Peygamberi, I, 332,333; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., IV, 1601,1602.

159 Âli İmran, 3/64.

160 İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 195-200; İbn Kesir, IV, a.g.e., 262; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz.Muhammed, II, 408.

161 İbn Hişâm, a.g.e., IV, 15; İbn Kesir, a.g.e., IV, 241.

Hız. Peygamber (s.a.v.) komutan olarak tayin ettiği herkese Şunu hatırlatır oyle gönderirdi:

“Müşriklerle karşılaştığınız zaman onlara üç teklifte bulunun. Bunlardan birini kabul ederlerse onlara saldırmayın. İlk teklifiniz onları İslâm’a çağırmaştır. Bunları kabul ederlerse bırakınız. Onlar da Müslüman haklarına sahip olurlar. İslâm kanunlarına riayet ederler. Cihâda iştirak etmedikçe ganimetten hisse alamazlar. Şayet bu teklifinizi kabul etmezlerse o zaman cizye versinler, Zimmî hükmüne girsinler. Bu durumda gene kendi hallerine bırakılırlar. Şayet bunlardan birini kabul etmezlerse o zaman Allah yardımcınız olsun.”¹⁶²

Hız. Peygamber (s.a.v.), hazırlık sırasında bile savaşıñ önlenmesi için her türlü gayreti gösteriyordu. Yemen’e komutan olarak gönderdiği Muaz İbn Cebel’e yaptığı tavsiyeleri, bunu teyit etmektedir.

“Onları davet etmedikçe savaşmayın. Davetinize icabet etmeseler bile onlar size saldırmadıkça siz savaşı başlatmayın. Eğer savaşı önce onlar başlatırlarsa, içinizden birisini öldürmedikçe ve siz de bu ölünüzü onlara göstermedikçe onlarla savaşmayın. Ozaman onlara deyin ki: ‘Bu sizin yaptığınızla hayra ulaşılır mı?’ (Ey Muaz) Allah senin ellerinle bir adamı hidayete erdirirse bu, güneşin üzerinde doğup battığı her şeyden (bütün dünyadan) daha hayırlıdır.”¹⁶³

Ehl-i Küfür, Müslümanlarla yaptıkları savaşlarda sıkıştıkları veya mağlup olmaya yüz tuttıkları zaman derhal kelime-i şahadet getirmekle hayatlarını kurtarabileceklerini biliyorlardı. Kelime-i şahâdetin söylenmesi ister korkudan olsun, ister gerçekten kalb ile olsun bunu araştırıp tahkik etmek insanın vazifesi değildir. Doğruluk veya yanlışlığını tayin edecek olan Allah’tır. Bu, barış için bir çare, bir yoldur. Kur’an, gayrimüslimlere antlaşma için daima açık kapı bırakmıştır. Nitekim Enfal Süresi 8/62. ayetinde “Eğer onlar Allah’a rağbet ederlerse sen de ona rağbet et” denilmektedir. Kur’an da “Onlar Müslüman olmadığı için onlarla antlaşma yapma”

162 Müslim, Cihâd 3; Tirmizî, Siyer 48, Diyât 14; İbn Rüşd, el- İmâmü’l- Gâzî Ebû’l- Velîd Muhammed İbn Ahmed İbn Kurtûbî, Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesîd, Dâru’l- Kitâbu’l- İlmiyye, Beyrut 2002, s. 353.

163 Hamidullah, el-Vesâiku’s-Siyâsiyye, s. 566; Ebu Zehra, Son Peygamber Hız. Muhammed, s.391.

şeklinde bir emir yoktur. Aksine “Şayet müşriklerden biri sana sığınacak olursa, Allah’ın kelâmını dinlemesi için ona Emân ver. Sonra onu emin olacağı yere kadar gönder. Çünkü onlar bilmeyen bir kavimdir.” ifadesi vardır¹⁶⁴

Demek oluyor ki burada onların himaye edilmesi ve bu himayeden sonra Allah’ın kelâmını öğrenip Müslüman olabilirler gerçeği yatmaktadır. Müslüman olmadılar diye hemen öldürülmeleri gerekmediği anlatılmaktadır.

İslâm, barış ve sevgi dinidir. Adalet ve hakikat dinidir. Kendisine savaş açmayanlara daima yardım elini uzatmıştır. Barış içinde yaşamıştır. Kur’an’da şöyle denilmektedir.

“Onlar muharebe etmekten yüz çevirip sizinle vuruşmazlar. Size barış teklif ederlerse o zaman Allah da size onların aleyhinde bir yol (a girme hakkı) vermemiştir.”¹⁶⁵

Bu ayet, Müslümanlara kılıç çekmeyenlere karşı Müslümanların nasıl davranması gerektiğini ortaya koymaktadır.¹⁶⁶

Bir memleket halkına İslâm’a davet emri ulaşmışsa (fiilen savaşa başlamadan önce) onları İslâm dinine davet etmek vacip olur.¹⁶⁷ İslâm daveti ulaşmayan kimselerle, Müslümanlığa davet edilmeksizin savaşmak câiz değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in komutanlara olan her tavsiyesinde; “Onları Allah’tan başka ilah bulunmadığına şahitlik etmeye davet et” (Peygamber Efendimiz’in etrafa gönderdiği askeri komutanlara verdiği emre dair hadiste geçmektedir.) diye buyurdu. Hem de bizim onları Müslümanlığa davet etmemizle, gözümüzün mal ve canlarında olmayıp sadece Müslüman olmalarını istediğimizi anlar ve bunun üzerine belki Müslümanlığı kabul ederler de onlarla savaşmak külfetinden kurtulmuş oluruz. Şayet bir askeri birlik onları Müslümanlığa

164 Tevbe, 9/6.

165 Nisâ, 4/90.

166 Nedvî, Seyyid Süleyman, Büyük İslâm Tarihi, Terc. Gencelli, Ali, Şamil Yayınları, İstanbul 1985, IV, 325-329.

167 el-Mevsilî, Mecdüddin Abdullah, el- İhtiyâr li Ta’lîl-i-Muhtâr, Dâru’l-Maarif, Beyrut 1975, V, 119.

davet etmeden onlarla savaşırsa – bundan nehyedildiği için- günah işlemiş olur. Fakat Müslüman veyahut İslâm himayesinde olamadıkları için ona bir şey lazım gelmez.

İslâm daveti kendisine ulaşanlara da önce Müslümanlığı teklif etmek müstehaptır. Çünkü İslâmîyet’e davet görevinde elden geldiği kadar kusur göstermemek gerekir.¹⁶⁸

B) SALDIRMAZLIK ANTLAŞMASI

Antlaşma, devletlerarasında varolan düşünce, eylem birliği, uzlaşma; bu uzlaşmayı gösteren belge, sözleşme olarak tanımlanır.¹⁶⁹ Şu halde saldırmazlık antlaşması, devletlerin birbirlerine saldırmamaları için eylem birliği ve uzlaşma içinde olmalarını ifade eder.

Stratejisini toplumsal mutabakat üzerine kuran Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine’ye hicret ettiği zaman Yahudilere saldırmayı resmen yasaklamış, Yahudilerle barış içinde yaşamıştır. Onlarla, karşılıklı hak ve görevleri içeren “iyi komşuluk antlaşması” imzaladı. Onlara karşı sadık bir müttelik olarak kaldı ve bu antlaşmayı bozmaya bir an bile aklından geçirmedi. Peygamberimiz bu antlaşmaya üç seneye yakın bir müddet sadık kalmıştır.¹⁷⁰

Ancak üçüncü sene, Uhud Savaşı (625) esnasında, Yahudiler antlaşmayı bozdular. Dördüncü sene ise İslâm’ı Arabistan’dan sökü� atmak ve yok etmek için bütün Arap müşriklerinin bir araya geldiği Hendek Savaşı’nda, bir kere daha, antlaşma hükümlerine aykırı davranıp Müslümanlara ihanet ettiler. Bu olay üzerine, “Bir topluluğun antlaşmaya hıyanet etmesinden korkarsan, sen de onlara karşı antlaşmayı

168 el-Merğınâni, Burhânüddin Ebû’l- Hasan Ali İbn Ebûbekir, el-Hidaye Şerhu Bidâyeti’l-Mübtedî, Beyrut t.y., II, 136.

169 Büyük Larouse, Antlaşma Mad., II, 645.

170 İbn Kesir, a.g.e., III, 225, 226.

bozarak aynı şekilde davran. Çünkü Allah, hainleri sevmez’’ ayeti gereği, bu antlaşmayı yürürlükten kaldırmak zorunlu hale gelmiştir.¹⁷¹

Rasûlullah (s.a.v.)’dan sonra Ashab-ı Kiram da savaşı önlemek, barışı sağlamak ve saldırmazlık antlaşması yapmak için antlaşmalar yapmışlardır. Bu tür antlaşmalardan birini de Hz. Ömer (ö. 644) İliya (Kudüs) halkıyla yapmıştır. Bu antlaşmada şöyle diyordu:

‘‘Bu Allah’ın kulu Ömer İbn Hattab’ın İliya (Kudüs) halkına verdiği güvence (Emân) dır. Malları, canları, kiliseleri, haçları, sağlam ve hastaları, inançları için onlara güvence vermiştir. Kiliseleri işgal edilmez, yıktırılmaz, daraltılmaz ve bir tarafı alınmaz, mallarından bir şey alınmaz, dinlerini bırakmaya zorlanmaz, onlardan kimseye zarar verilmez ve Yahudilerden Kudüs’te (İliya) kimse oturamaz, diye güvence vermiştir.’’¹⁷²

Muaviye ve Bizanslılar arasında bir antlaşma vardı. Muaviye, antlaşma süresi dolar dolmaz gaza yapmak üzere yola çıkınca Amr İbn Abse, Muaviye’nin yanına gelerek: ‘Her kimin kendisi ile başka bir kavim arasında bir antlaşma varsa, o antlaşmanın süresi dolmadan yahut da eşit bir şekilde onlara antlaşmayı bozduğunu bildirmeden herhangi bir düğümü bağlamasın ve çözmesin’ hadîsini haber vermiş, bunun üzerine Muaviye beraberindekilerle geri dönmüştür.¹⁷³

C) SAVAŞ İLANI

Antlaşma süresi tamamlanmadan önce antlaşmayı bozmaya tek taraflı yeltenen ve mala, cana, namusa, inanca, hak ve hukuka göz diken ve bu niyetle haksız yere harekete, eyleme geçip barışı bozan, bu niyetinden ve girişiminden de vazgeçmeyen düşmanlara Enfâl Sûresi’ndeki ‘‘Eğer seninle sözleşme yapan bir kavimden de

171 Enfâl, 8/58.

172 Hamidullah, el-Vesaiku’s-Siyâsiyye, s. 494.

173 Ebû Dâvûd, Cihâd 152; Tirmizî, Siyer 27; Müsned, IV, 111, 113, 386.

sözleşmeye aykırı bir hainlik alameti duyarsan, savaş açmadan önce ahitlerini reddettiğini doğruca kendilerine ilan et. Çünkü Allah hainleri sevmez.” ayeti gereğince barışın bozulduğu haber verilir.¹⁷⁴

Atette geçen ‘nebz’, bir devletin antlaşma yaptığı başka bir devletle ilişkilerini kestiğini haber verip ilan etmesidir. Bir hıyanetin belirtileri ortaya çıktığı takdirde, antlaşmanın geçersizliği bildirilir ve ona göre hareket edilir. Antlaşma geçerliliğini sürdürüyorken, ilan edilmeksizin ve feshi bildirilmeksizin savaşa başlanılmaz.¹⁷⁵

Fakat süresi geçtikten sonra antlaşma bozulursa, antlaşmanın bozulduğunu haber vermek gerekmez. Zulümden sakınmak lazım olduğundan, düşman tebaasından bazıları yöneticilerinin haberi olmaksızın barış metninin kapsamına aykırı hareket ederek barışı bozmaya kalkıştırlarsa yalnız onlar ile savaşılır. Fakat bazılarının barışı bozmaya kalkışmaları, tamamının ittifakı veya yöneticilerinin bilgisi dahilinde olursa umumen barışı bozdukları açığa çıktığından İslâm toplumu tarafından da barışın bozulduğunu bildirmeye gerek kalmaksızın tamamı ile savaşılır.¹⁷⁶

Abdullah İbn Avn anlatıyor: "Nâfi'ye yazarak savaştan önce (müşrikleri İslâm'a) davet etme hususunda sordum. Şu cevabı verdi: "Bu İslâm'ın başında idi. Rasûlullah (s.a.v.) Beni Müstalik'e ani baskın yaptı. Adamları gafildi, hayvanları su kenarında sulanmakta idi. Savaşabilecekleri öldürdü, kadın ve çocuklarını da esir etti. O gün Cüveyriye (r.a.) validemizi esir almıştı. Bunu bana Abdullah İbn Ömer (r.a.) rivayet etti. Abdullah bu orduya asker olarak katılmıştı."¹⁷⁷

Burada, gaflet anlarında anî baskın yapılmıştır. Başta Nâfi olmak üzere bazı alimler, bu rivayetten hareketle, İslâm davasını iştmiş olan küfür ehline, İslâm'a davet etmeksizin, savaş açmanın câiz olduğuna hükmetmişlerdir. Bu görüş, bu mevzu üzerine ileri sürülen üç farklı görüşün en doğrusu kabul edilmiştir. Bu görüşleri şöyle

174 Enfâl, 8/58.

175 Elmalılı, a.g.e., IV, 247.

176 Atif, a.g.e., III, 391, 392; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1365.

177 Buhârî, Itk 13; Müslim, Cihâd 1; Ebû Dâvûd, Cihâd 100.

özetleyebiliriz: Küfür ehline haber vermek, mutlak olarak vacib değildir, mutlak olarak vacibtir, İslâm daveti ulaşmayanlara duyurmak vacib ise de, ulaşanlara duyurmak vacib değildir, ancak davet edilmesi yine de müstehabdır. İlim adamlarının çoğunlukla bu görüşü benimsediği belirtilir.¹⁷⁸

178 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, Teysîru'l-Vüsûl ilâ Câmi'i'l-'l-Usûl, Trc. Ve Şerh, Canan, İbrahim, Akçağ Yayınları, İstanbul t.y., IV, 17, 18.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞTA UYULACAK KURALLAR

I - SAVAŞ SIRASINDA ŞAHISLARA MUAMELE

İnsan yaşamının ve yaşama hakkının kutsallığı, İslâm'ın vazgeçilmez prensiplerindedir. Bu nedenle gerek normal seyrinde devam eden toplumsal yaşamda, gerekse savaş hallerinde siviller, savaşan taraf olarak muhatap görülmemiş, hedef kabul edilmemişlerdir. Yürütülen savaşın sebepleri her ne kadar meşru ve haklı olsa da, makul sınırları aşmamak gerekir.¹

Aşağıdaki ve benzeri ayetler bu gerçeği net bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Ey inananlar, Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın dinleyin, size selam verene dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek: “Sen mü’min değilsin!” demeyin. Çünkü Allah’ın yanında çok ganimetler vardır. Önceden siz de öyle idiniz, Allah size lütfetti (imana geldiniz).O halde iyice anlayın (dinleyin, peşin hüküm vermeyin) Çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”²

Bu Ayet-i Kerime’de, karşı tarafın zahmetine katlanmayan, bu konuda ilahi emre boyun eğmeyen mü’minler azarlanmakta ve böyle yaparak geçici dünyalık şeyleri tercih etmeye çalıştıkları için de kötü niyetle suçlanmaktadır. Zira bu metot, Müslümanlara değil, cahiliye / anarşi toplumuna layık bir metottur. İşte Ayet-i Kerime’deki:

“Siz daha önce böyle tavırlar takınan bir toplum iken Allah, katından bir nimetle sizi bundan kurtardı...” ibaresi ‘Can korkusu ile ehl-i küfrün yanında imanını gizleyen birini neden hor görüyorsunuz?. Siz de daha önce ehl-i küfrün yanında imanınızı öyle gizliyordunuz. Allah’ın lütfuyla imana geldiniz, güçlendiniz, anlamındadır. Ayetin sonundaki ‘Araştırınız’ emriyle Müslüman bir insana, ya da düşman olmayan birine saldırmama emri pekiştirilmektedir.³

1 Ebû Zehra, Muhammed, Son Barış Çağrısı, Trc. Aydın, Cemal, Şûle Yayınları, İstanbul 1998, s.25.

2 Nisâ, 4/94.

3 Ateş, Süleyman, Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul t.y., II, 348; Said, Cevdet, İslâmî Mücadelede Şiddet Sorunu, Pınar Yayınları, Trc. Kaçar, H.İbrahim, İstanbul 1995, s. 46, 47.

Bu Ayet-i Kerime ve tefsire yer vermekten kastımız, yüce Allah'ın mü'minlere şiddet eylemlerini yasakladığının bir gerçek olduğudur. İleti konusunda farklı görüşler ileri sürülmüş olsa da bu emir vardır.⁴

“Ümeyye İbn Halef, Bilal-ı Habeşî'yi (ö. 641) kızgın güneşte sahranın ortasına götürür ve ateş gibi kumun üzerine yatırır, sonra bu yetmiyormuş gibi, göğsüne kocaman bir taş konulmasını emrederdi. Daha sonra ona: “Muhammed'i terk edip atmadan ve Uzza'ya tapmadıkça bu işkenceden kurtulamazsın” diyordu. Bilâl bu hal üzerine iken Varaka İbn Nevfel yanına gelip Ümeyye İbn Halef'e dönerek ona şunları söylemişti: “Allah'a yemin olsun ki, onu bu hal üzerine öldürürseniz, ömür boyu bu tabloyu hüznle anacağım.”⁵

İslâm ordusu Mekke'ye girdiği vakit, Rasûlullah (s.a.v.) ile Mekkeliler arasında şu konuşma geçmiştir. “Ey Kureyş topluluğu! Size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?” “Sen kerim bir kardeş ve kerim bir kardeşin oğlusun” dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu. “Size Yusuf peygamberin söylediğini söylüyorum: Bugün azarlanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir. Artık serbestsiniz.”⁶

İslâm savaşlarında yasaklanan temel duygular, kin ve intikam duygularıdır. “Ey iman edenler! Allah'ın şiarlarını sakın çiğnemeyin. Mescid-i Haram'dan sizi men ettikleri için bir topluma karşı duyduğunuz kin sizi, sınırınızı aşmaya sevk etmesin. İyi davranışlarda ve takvada yardımlaşın, cürüm ve düşmanlıkta yardımlaşmayın”, ayeti bunu ifade etmektedir.⁷

Savaşta düşmanın saldırganlığı önlenirken savaşın zaruret sınırını aşmak doğru değildir. İslâmî adalet, savaş halinde bile âdil davranmanın lüzumunu öğretmektedir. İslâm'a göre savaş, menfaatler ve sömürü uğruna yapılmaz. İslâm'da savaş, bir hayat

4 Said, a.g.e., s. 48.

5 İbn Kesir., İmâdüddin Ebû'l-Fida İsmâil İbn Ömer, el-Bidâye ve'n-Nihaye, Mektebetü'l- Meârif, Beyrut 1966, III, 59; İbnü'l-Esir, İzzeddin Ebi'l-Hasen Ali İbn Ebi'l-Kerem Muhammed İbn Muhammed İbn Abdi'l-Kerim İbn Abdi'l-Vâhid eş-Şeybâni, el- Kamil fi't-Tarih, Dersâdet Yayınları, Beyrut 1965, II, 66; Ebû Zehra, Muhammed, Son Peygamber Hz. Muhammed, Kitabevi Yayınları, Trc. Keskin, Mehmet, İstanbul t.y., II, 147.

6 İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 252; Ebû Zehra, a.g.e., II, 400.

7 Mâide, 5/2.

nizamı olarak İslâm'ın diğer insanlara ulaşmasına engel olan, yeryüzünde fitne, bozgunculuk ve zulmün kaldırılmasına yöneliktir. İslâm, toplumsal ilişkilerde adaleti kurmak için savaşı ve adalet düzenine karşı çıkanları cezalandırır. Yoksa insanları iç inanışlarını araştırarak kâfir saydıklarını cezalandırmaz.⁸

A) SAVAŞMAYAN ŞAHISLAR (GAYR-İ MUHARİP UNSURLAR)

1) Çocuklar, Kadınlar ve Yaşlılar

Düşmandan yaşlıların kadınların, delilerin, çocukların öldürülmemeleri gerekir. Çünkü Yüce Allah: "Allah yolunda sizinle savaşanlarla savaşın."⁹ buyurmuştur. Bunlar savaşmazlar. Hz. Peygamber (s.a.v.) çocukları, ihtiyarları ve kadınları öldürmeyi yasaklamıştır. Çünkü onlar zayıflar ve çarpışmaktan, hatta savaşa katkıda bulunmaktan acizdirler.

Rebah İbn Rabî (r.a.)'in şöyle rivayet eder. "Biz, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte gazvedeydik. Rasûlullah (s.a.v.), insanların bir şeyin etrafında toplandıklarını gördü. Bir adam gönderip: "Bak, şunlar niye toplanmışlar?" dedi. Adam geldi ve: "Öldürülmüş bir kadının etrafında toplanmışlar, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bu kadın savaşmıyordu. Halid'e söyle! Kadın ve ücretli kişiyi öldürmesin."¹⁰

İbn Ömer (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.)' in katıldığı gazvelerden birinde öldürülmüş bir kadın bulundu. Rasûlullah (s.a.v.) bunun üzerine kadınları ve çocukları öldürmeyi yasakladı."¹¹

İmam Malik ve Evzâî, Rasûlullah (s.a.v.)'in bu husustaki hassasiyetine binaen şu hükme varırlar: "Kadın ve çocuğun (savaşta) öldürülmesi hiçbir sûrette câiz değildir. Öyle ki, ehl-i harb, kadın ve çocukları kendilerine kalkan yapıp gerisinde siperlenseler veya bir kaleye veya gemiye girip beraberlerinde çocukları ve kadınları alıp perde olarak tutsalar onlara öldürücü atış yapmak veya sığınaklarını yakmak câiz olmaz."

8 Hatemi, Hüseyin, Batılılaşma, Bir Yayıncılık, İstanbul 1987, s. 146.

9 Bakara, 2/190.

10 Ebû Dâvûd, Kitabu'l-Cihâd ve's-Siyer, 111.

11 Buhârî, Cihâd 147, 148; Müslim, Cihâd 24; Ebû Dâvûd, Cihâd 34.

İmam Şafî ve Hanefî uleması: “Kadın savaşçı (olarak askerlere karışmış) ise, öldürülmeleri câizdir” demişlerdir.¹²

Malikîlerden İbn Habib: “Kadının savaşa katılması öldürülmesine kastetmek için yeterli değildir, bizzat öldürme işine kastetmesi şarttır” der.

İbn Battal’ın nakline göre, kadınların zayıf olmaları, çocukların da küfre düşmekte ehliyet sahibi olmamaları sebebiyle bütün ulema, kadın ve çocuğu öldürmeye kastetmenin câiz olmadığına ittifak etmişlerdir.¹³

Hz. Ebû Bekir (ö.634), Yezid İbn Ebû Sufyân’ı komutan olarak sefere gönderirken yaptığı tavsiyeler arasında, çocukları, kadınları ve yaşlıları öldürmemesi de vardı.¹⁴

İslâm müctehidleri, savaşa katılmayan kadın ve çocukları öldürmenin câiz olmadığına müttefiktirler. Ancak savaş yapamayan ihtiyarlar hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilaf, öldürmeyi gerektiren sebep nedeniyledir. “Küfür öldürmeyi gerektirir” diyenler, düşmanlardan hiç kimseyi istisna etmemişlerdir. “Küfür öldürmeyi gerektirmez. Zira eğer öldürmeyi gerektirseydi, kadınların öldürülmesi nehyedilmezdi. Düşmanı öldürmekten maksat onların savaş gücünü kırmaktır. Yoksa küfür sebebiyle öldürmek gerekmez” diyenler ise, kadın, çocuk, ihtiyar gibi savaşamayanları ve çiftçi, işçi gibi savaşa girmeyenleri istisna etmişlerdir.¹⁵

Küfür en büyük cinayet ise de neticede kişi ile rabbi arasındadır. Böyle cinayetin cezası âhîret gününe bırakılır. Bu dünyada verilmesi uygun görülen ceza ise kulların yararına olan bir sebepten meşru olmuştur. Bu yarar kulların birbirlerini öldürme fitnesini önlemektir. Savaşmayanlar için bu durum söz konusu değildir. Ancak bunlardan biri savaşacak olursa öldürülmelerinde bir beis yoktur. Çünkü kendileri ile

12 es-Serahsî, Muhammed İbn Ahmed Ebî Sehl, Şerhu’s -Siyerî’l-Kebîr, Beyrut 1997, IV, 188.

13 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, Teysîru'l-Vüsûl ilâ Câmi'i'l-Usûl, Trc. Ve Şerh, Canan, İbrahim, Akçağ Yayınları, İstanbul t.y., IV, 21.

14 Muvatta, 2/447.

15 İbn Rüşd, el- İmâmü'l- Gâzî Ebû'l- Velîd Muhammed İbn Ahmed İbn Kurtûbî, Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid, Dâru'l- Kitâbu'l- İlmiyye, Beyrut 2002, s. 350, 351.

savaşmanın vacip olacağı bir sebebi işlemişlerdir. Savaşacağı kuvvetle muhtemel ve buna dair haklı bir gerekçe bulunan kişilerin öldürülmeleri öncelikle mubah olur.¹⁶

Kendisi savaşa katılmadığı gibi akıl vererek de düşmana destek olmayan ve erkeklik yönünden de işi bitmiş yaşlılar öldürülemez. Ancak savaşı komuta edebilen, bu konuda öğütleri dinlenen ve zengin olup malıyla insanları savaşa teşvik edecek biri ise veya kral ise ihtiyarlar öldürülebilir.¹⁷ Çünkü onlar, gerek öğütleri, gerek hazırlıkları ve gerekse savaşın yapılması konusundaki kötü niyetleri yüzünden bizzat cephedeki asker durumundadırlar. İşte bu yüzdendir ki, Peygamberimiz Huneyn’de (630) yüz yirmi yaşını aşkın bulunmasına rağmen Durayd İbn es-Simme’nin öldürülmesini emretmişti.¹⁸ Zira o, savaşın organize edilmesinde oldukça aktif bir rol oynamış, askerleri durmadan kışkırtmış ve böylelikle bizzat savaşa katılmıştı.

Savaş sırasında ehl-i harbin çocukları, savaşa iştirak etmemiş oldukları takdirde öldürülmeleri haramdır. İmam-ı Şafî ile Kûfiler, savaşa iştirak edenlerin öldürüleceğini söylerler. İmam-ı Malik ve Evzâî yasağın mutlak olduğunu söylemiş ise de savaşa fiilen katılacak olursa kadınlarda olduğu gibi onların öldürülmesi de câiz görülmüştür. Ulema bu hususta ihtilaf etmez.¹⁹

Hz. Peygamber, askerlerinin bir çocuğu veya eli silah tutmayan bir genci öldürdüklerini öğrendikleri zaman çok öfkelenirdi. Bir gün, birkaç çocuğun katledildiğini duyunca askerlerini uyararak: “Nasıl oluyor da, bazılarınız, çocukları öldürecek kadar işi ileriye götürüyor? Sakın çocukları öldürmeyin, sakın çocukları öldürmeyin, sakın çocukları öldürmeyin!”²⁰ buyurdu.

Rasûlullah (s.a.v.) hizmetçi işçinin öldürülmesini de yasaklamıştır. Bu da savaş için değil, evin işlerini görmek ve çift sürmek gibi işler için çalıştırılan işçidir. Savaşa

16 es-Serahsî, a.g.e., IV, 186,187.

17 Halebî, İbrahim, Mülteka el-Ebhûr, Mahmutbey Matbaası, İstanbul 1894, s. 184.

18 İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdümelik el-Himyerî, es-Siretü’n-Nebeviyye, Dâru Ahyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 3. Baskı, Beyrut 1971, IV, 95, 96.

19 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., IV, 31.

20 Ahmed İbn Hanbel, III, 45.

katılacak olursa amacı para kazanmaktır. Çünkü başkalarına hizmet için kendini kiralamıştır. Yahut çiftçiliğini yapacaktır.²¹

Rasûlullah'ın "Müşriklerin yetişkinlerini öldürün ve çocuklarını bırakın."²² buyruğu, savaşacak olan düşman yetişkinlerinin öldürülmesini, çocukların ise öldürülmemesini ifade etmektedir.²³

Yine düşman kadın Rasûlullah'a açıkça hakaret ediyor veya sövüyorsa, öldürülmesinde sakınca olmaz.²⁴

Ümmü Kırfe adındaki kadını öldüren Zeyd İbn Harise (ö.629) hadisi de buna delil gösterilmiştir. O, Rasûlullah'a karşı savaşa teşvik eden kadınlardandı. Rivayete göre ailesinden otuz kişiyi donatıp "Gidiniz, Medine'ye girip Muhammed'i öldürünüz" diyerek Rasûlullah'ı öldürmeleri için göndermiştir. Bunun yaptığını Rasûlullah (s.a.v.) öğrenmiş ve "Allah'ım, ona oğullarını kaybetme acısını tattır" buyurmuştur. Zeyd İbn Hârise kadını öldürmüş ve zırhını Rasûlullah'a göndermiştir. Zırhı Medine'de iki mızrak arasında asılmıştır. Onu Kays İbn el-Misher'in fena bir şekilde öldürdüğü de rivayet edilir. İki ayağından iplerle iki deveye bağlamış ve develer çekerek parçalamıştır. Bu şekilde öldürülmesi Araplar arasında darbu mesel haline gelmiş, "Ümmi Kirfe'den daha çetin de olsan" deyimini kullanılmıştır.²⁵

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi günü müşrikleri Müslümanlara karşı teşvik eden Utbe kızı Hind'in öldürülmesini emretmiş, fakat kadın öldürülmeden Müslüman olmuştur.²⁶

21 Ebû Dâvûd, Cihâd 21; Daha fazla bilgi için bkz: es-Serahsî, a.g.e., IV, 8.

22 Ebû Dâvûd, Cihâd 121; Tirmizî, Siyer 28.

23 es-Serahsî, a.g.e., IV, 187.

24 es-Serahsî, a.g.e., IV, 188.

25 es-Serahsî, a.g.e., IV, 189.

26 es-Serahsî, a.g.e., IV, 189, 190.

Düşmandan biri bir kişiyi öldürür, sonra Müslümanlar onu ele geçirirlerse, çocuk ve deli ise öldürülmemesi lazımdır. Çünkü öldürülmesinin mubah olması, savaşmasını önlemek içindir. Ele geçmekle zaten bu önlenmiş olur.²⁷

Savaşmayan insanlardan birini öldüren kimseye keffaret ve diyet düşmez. Keffaret ve diyetin vacip olması için öldürülen kişilerin suçsuz ve dokunulmaması gereken kişiler olması gerekir. Bu da din veya Emân (güvence) ile gerçekleşir. Bu iki özellik de savaşta öldürülen kişilerde mevcut değildir. Onların öldürülmelerine sebep Müslümanların yararını sağlamak yahut öldürülmelerini mubah kılan savaşa işini yapmamalarıdır. Yoksa masum olmaları yahut öldürülmelerinin yasak olması sebebiyle değildir. Bundan dolayı savaşta öldürülen kişiye keffaret ve diyet gerekmez.²⁸

Bir evladın, ehl-i küfür olan babasını öldürmesi de yasaklanmıştır. Zira Allah Teâla, “Onlara dünyada iyi muamele et”²⁹ buyurmuştur. Bu, oğlun ehl-i küfür olan babasını öldürmesinin yasak olduğunun kesin delilidir. Bu ayet, anne ve babası ehl-i küfür olan kişi hakkında inmiştir. Onları öldürmek, iyi muamele ile bağdaşmaz. Hanzale İbn Ebî Âmir, Hz. Peygamber (s.a.v.)’den, ehl-i küfür olan babasını öldürmek için izin istemiş; fakat Rasûlullah (s.a.v.) izin vermemiştir. Bilakis oğul, babasını başkası öldürsün diye uzak durur, öldürmez. Maksat başkası tarafından hasıl olunca, oğlun, anne-baba hürmetini yıkmasına ihtiyaç kalmaz. Ancak baba oğlunu öldürmek ister ve oğlun da onu savmak için öldürmekten başka çare ve imkanı kalmazsa, oğul ehl-i küfür olan babasını öldürebilir. Hatta Müslüman bir baba kılıç çekip oğlunu öldürmek isterse, oğlun kendi nefsinden zararı savmak için babasını öldürmesi câizdir.³⁰

Düşmanların kraliçe- komutanı-idarecisi olması halinde kadının öldürülmesi câizdir. Çünkü onun öldürülmesi ile toplulukları dağıtılmış olur. Aynı şekilde kralları

27 es-Serahsî, a.g.e., IV, 187.

28 es-Serahsî, a.g.e., a.y..

29 Lokman, 31/15.

30 Halebî, a.g.e., s. 184.

küçük bir çocuk olup savaşta kendileri ile birlikte getirmiş iseler, öldürülmesi halinde eğer toplulukları dağılacak ise öldürülmesinde mahsur yoktur.³¹

2) Hastalar, Kör ve Kötürümler

Müslümanlar düşman mevzilerinin birinde bir hasta görseler, öldürebilirler. Çünkü hastalık onu savaşmaktan alıkoyar. Ama savaşçı düşman olmaktan çıkarmaz. Üstelik hastalık geçebilir ve kendisinin Müslümanlara karşı savaşma ihtimali ortadan kalkmamış olur.

Ama bu hastalıktan kurtulamayacağı kanaatine varılırsa, öldürmemeleri gerekir. Çünkü savaşma ümidi kalmamıştır. Bu durumu çok yaşlı kişinin durumu gibidir.

Müslümanlar bağı (siyasi isyancı) lerle savaşırken onlardan yaralılar ele geçirseler ve bunlar bir topluluk halinde iseler, öldürülmelerinde bir sakınca olmaz.

Çünkü bu durumda yaralı esir gibidir. Esir olanları öldürülür ve kaçanları da takip edilir. Yaralıları bu şekilde öldürülür.

Ama yaralı kişinin yaşaması ümit edilmiyorsa, öldürülmesi mekruh olur. Çünkü artık savaşma tehlikesi kalmamış olur. Bir gruba katılıp savaşacak durumu söz konusu değildir. Onun durumu, yenilgiye uğrayıp katılacakları topluluk kalmayan kişilerin durumu gibidir. Böyle bir durumda esir alınan kişileri öldürülmeyip kaçanları da takip edilmez, aynı şekilde yaralıları da öldürülmez. Düşman olanlar ile bağı (siyasi isyancı) ler arasındaki fark, ikisine savaşmayı gerektiren sebebin değişik olmasıdır. Çünkü bağiler Müslümanlardandır. Savaşa sevk eden sebep, kuvvet ve topluluklarıdır. Bu ortadan kalkarsa, artık öldürülmeleri helal olmaz.

Müslümanlar, düşmandan savaşmayı ve kendisine ne yapılacağını bilmeyen, sadece eline kılıç almış ve kendisine yaklaşan Müslüman ve gayrimüslimlere kılıç sallayan bunak birisini görseler onu öldürmemeleri daha iyidir. Sadece bu işten kendisini alıkoymak için yakalarlar. Çünkü savaşma amacı bulunmamaktadır. Bu adam

31 ez-Zuhayli, Vehbe, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, Risâle Yayınları, İstanbul 1994, VIII, 185.

Müslüman ve gayrimüslim yaklaşan herkese vurmaya çalıştığına göre, dini için savaşan biri olmadığını anlıyoruz. Bu durumda hayvan gibidir. Hayvan da belirli bir kişiye yönelmeyip sadece önüne gelen kişileri vuruyorsa, öldürülmeleri helal olmaz. Ama Müslüman'ın üzerine yürüyüp kurtulması ancak öldürülmesine bağlı olursa o zaman öldürülmesinde sakınca olmaz. Bunak hakkındaki hükümde bu şekildedir. Öldürülen hayvanın parası tazminat olarak sahibine ödenirken, bunak düşman için böyle bir durum söz konusu değildir.³²

3) Din ve Bilim Adamları

Hz. Ebûbekir (ö.634), Yezid bin Ebû Sufyân'ı komutan olarak sefere gönderirken yaptığı on tavsiyeden biri de din adamları ile ilgilidir. “Manastırlarda kendilerini Allah'a ibadete verdiklerini düşünen kimselerle karşılaşacaksın. Onları meşgaleleri ile baş başa bırak.”³³

Ebû Yusuf'la İmam'ı Muhammed (r.a.) buna dayanarak manastırlara kapanmış olan kimselerin öldürülemeyeceğini söylerler. Ebû Hanife'den de böyle bir rivayet vardır. Fakat Ebû Yusuf, Ebû Hanife'den manastırlara kapanmış olan kimselerin öldürülebileceğini rivayet etmiştir. Çünkü bunların hayatlarını adadıkları küfürle insanlar kâfir olmaktadır. Onun için yüce Allah'ın “Küfür önderleriyle savaşın” sözünün kapsamına girerler.³⁴

Bunlar insanlar arasına çıkararak veya insanların kendileri yanına gelmesine müsaade ederek halka karıştıkları takdirde ve Müslümanlara karşı savaşı teşvik ettikleri zaman öldürülmeleri uygun olur. Ama bir ibadethaneye kapanıp rahiplik hayatı yaşıyorlarsa öldürülmeleri mekruhtur. Zira bunlar mal, can veya sözle savaşımazlar. Bunlardan kör, yatalak, felç, çolak, ayağı kesik ve sağ eli kesik kişiler öldürülmezler. Çünkü bunların savaşmaları söz konusu değildir.³⁵

32 es-Serahsî, a.g.e., IV, 202-206.

33 Muvatta, 2/447.

34 es-Serahsî, a.g.e., IV, 196.

35 es-Serahsî, a.g.e., a.y.

Hz. Ömer, Led halkına yazdığı mektupta din hürriyetine vurgu yaparak şunları söyler.

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Bu, Allah’ın kulu mü’minlerin emiri’nin Led halkına ve Filistin halkından onlarla beraber bulunanlara yazdığı Emândır. Onlara canları, malları, kilise ve haçları, sağlam ve hastaları ve diğer halkları için verdiği bu Emâna göre kiliseleri ev yapılmaz, yıktırılmaz, çevresi daraltılmaz, haçları ve malları alınmaz, dinlerinden başka dine zorlamazlar ve fertlerinden birine zarar verilmez..³⁶

İslâm tarihinde yaşanan birçok olay İslâm’ın bu konuya bakışına ışık tutmaktadır. Sultan Mehmet Han İstanbul’u fethedip de Ayasofya’ya girdikten sonra mukaddes mahallin önünde durunca patrik ve halk yerlere atılarak ağlaşmaya başlamışlardır. Sultan Mehmet onlara elleriyle susmalarını emrettikten sonra patriğe dönerek şöyle demiştir:

“Ayağa kalk! Ben Sultan Mehmet, sana ve arkadaşlarına ve bütün halka söylüyorum ki bugünden itibaren artık ne hayatınız ne de hürriyetinizi hususunda benim gazabımdan korkmayınız.”. Yine aynı Fatih “Ben Yahudi tebaamı havrada, Hıristiyan tebaamı kilisede ve Müslüman tebaamı camide görmek isterim.” demişti.³⁷

Netice olarak, manastıra kapanmış olan kimseler zaman zaman halkın arasına karışıp, halkı savaşa teşvik ediyorlarsa, öldürülürler. Hz. Ebûbekir’in bu tavsiyesi de, onların, savaşı tamamen terk etmeleri sebebiyledir. Çünkü öldürmelerini mubah kılan husus, savaşa ortak olarak Müslümanlara zarar vermeleridir.³⁸

36 Hamidullah, Muhammed, el-Vesâiku’s-Siyâsiyye, Beyrut 1985, s. 409.

37 Öztuna, Yılmaz, Büyük Osmanlı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994, I, 229; Baloğlu, Adnan Bülent, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, “İslam Barış Dinidir Ama...”, D.V. Yayınları, Ankara 1996, s. 136.

38 es-Serahsî, a.g.e., I, 31.

B) SAVAŞA KATILANLAR (MUHARİP UNSURLAR)

İnsanlık terimi her ne kadar bütün insanları birleştirmekteyse de, hak yolda olup olmama, yani Allah'ın emirlerine boyun eğip eğmeme bakımından, insanlar arasında bir farklılık mevcuttur. Yani kimileri, Allah'ın emirlerine tamamen boyun eğer, kimileri de Allah Teâla'nın kanunlarını bilerek çiğnerler.

Bununla beraber, insanî kardeşlik duygusu, savaşın ve katliamın mümkün olan en küçük çapta kalmasını gerektirir. Karşıdakilerin de Allah'ın kulları olduğu duygusu, insanın onları soykırıma tabi tutma hırsını engeller, yakıp yıkmaya ateşini söndürür.³⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.) savaşta ölenlerin cesetlerini parçalamayı yasaklamış, düşman ölülerinin tanınmayacak bir şekle sokulmasını ve kafalarının kesilerek kral saraylarında bir zafer sembolü olarak saklanmasını haram kılmıştır. Bütün bu tür davranışları, barbarlığın vahşiliğinin en açık delilleri olarak görmüştür. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda insanlığı uyarmıştır. “İnsanların cesetlerini parçalamaktan ve organlarını esmekten sakının.”⁴⁰

Savaşın iyiden iyiye kızışıp artık öfkenin her şeye egemen olduğu anlarda bile, peygamberimiz askerlerine, doğrudan doğruya düşmanların suratlarına darbe indirmelerini ve böylece onların yüzlerini tanınmaz hale getirmelerini yasaklamıştır.⁴¹

Hz. Peygamber (s.a.v.) daha toplumun İslâmî manada yapılanmadığı Mekke döneminde ashabına, zarar vermek veya düşmanı püskürtmek niyeti ile en ufak bir şiddet eyleminde bulunmamalarını ısrarla vurgulamıştır. Kur'an-ı Kerim'de Mekke dönemindeki bu uygulamaya şöyle yer verilir;

Kendilerine: ”Ellerinizi (savaştan) çekin, namazı kılın zekâtı verin” denilenleri görmedin mi? Kendilerine savaş farz kılınca hemen içlerinden bir grup, insanlardan, Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla korkmaya başlarlar...”⁴²

39 Ebû Zehra, Son Barış Çağrısı, s. 70, 71.

40 Ebû Dâvûd, Cihâd 82; Tirmîzî, Diyât 14, Siyer 47; İbn Mâce, Cihâd 38.

41 İbn Rüşd, a.g.e., s. 352.

42 Nisâ, 4/77.

Allah, dost ve düşmanlara adaletle muamele etmeyi, hüküm ve davranışlarda zulmetmemeyi, düşmanlıkları sebebiyle düşmanlar hakkında koyduğu hükümleri aşmamayı emreder.⁴³

“Sizi Mescid-i Haramdan çevirdiklerinden dolayı bir topluma karşı beslediğiniz kin, sizi saldırıya sevketmesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın.”⁴⁴

Düşmanı öldürmek zorunda kalan bir müslüman onu en kolay şekilde, acı çektirmeden öldürmek zorundadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) mü'minlerin savaşta tutumlarını şöyle belirtmiştir: “Öldürmeyi en hafif şekilde yapan, mü'minlerdir.”⁴⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in askerlere tavsiyesine kulak verelim: “Savaşın, fakat haksızlık yapmayın, aldatmayın, düşmanın organlarını kesmeyin, çocukları öldürmeyin.”⁴⁶ İslâm'a göre düşmanın cesedine bile gayr-i insanî davranılmaz. Organları parçalanmaz. Ceset meydanda bırakılmaz. Mutlaka gömülür. Karşı taraf isterse iade edilir.⁴⁷ Savaş sırasında yapılması yasaklanan muameleleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1) Zulüm ve İşkence Yapılmaması

Zulüm; hak yemek, eziyet, baskı kullanmak, adaletsizlik yapmak, haddi aşmak, söz ve fiilde ileri gitmek demektir. Kur'an-ı Kerim'de en çok geçen kavramlardan biridir. Alimler zulmü, Allah'a⁴⁸, insanların birbirlerine⁴⁹ ve insanın kendi kendine zulmetmesi⁵⁰ olarak üç kısma ayırmışlardır.⁵¹

43 Özel, Ahmed, İslam Hukukunda Ülke Kavramı, İz Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 32; Aydın, Ali Rıza, Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, İslam Dünyasında Yaşanan Son Olayların Işığında “İslamiyet ve Milletlerarası Adalet”, D.V.Yayımları, Ankara 1996, s. 140.

44 Mâide, 5/2.

45 Ebû Dâvûd, II, 49.

46 Ebû Dâvûd, II, 37.

47 Hamidullah, Muhammed, İslam'da Devlet İdaresi, Trc. Kuşçu, Kemal, İstanbul 1963, s. 208.

48 En'âm, 6/82; Lokman, 31/13; Enbiya, 21/29; Bakara, 2/92.

49 Mâide, 5/27-29; Yûsuf, 12/75; Ankebût, 29/30.

50 Nisâ, 4/64; Nahl, 16/33; Fâtır, 35/32.

51 Kademoğlu, Mahmut Rifat, “Zulüm” ŞİA., VIII, 385- 387.

İşkence; incitmek, sıkıştırmak, acı çektirmek, kıvrım, hile gibi anlamlara gelir. Farsça ‘şikence’ kelimesinden Türkçe’ye geçen işkence, hukuk dilinde geniş anlamıyla bir şahsın maddi ve mânevî varlığına yöneltilmiş maksatlı ve haksız eziyeti, acı ve utanç verici tutum ve davranışı, dar ve teknik anlamıyla ise, itirafta bulunması için sanığa veya cezalandırma amacıyla suçluya yapılan aynı nitelikli haksız davranışları ifade eder.⁵²

Mağdura reva görülen işkence, onun bedenine yani fiziki bütünlüğüne yönelik olabilir. Mesela dövme, yaralamak, elektrik vermek, asmak vs. bu kabil işkencelerdendir. Bedeni işkencelerden biri de müslemdir. Müsle; bir insanın gözünü çıkararak, burnunu ve kulağını, kolunu ve bacağına velhasıl bütün uzuvlarını kopararak cesedini belirsiz hale getirmek sûretiyle işkence yapmaktır. Bu, bir düşmana da yapılmış olsa dinimizde yasaklanmıştır.⁵³

Günümüzde insanlık suçu olarak görülen işkencenin insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi vardır. Kur’an-ı Kerim’de peygamberlerin ve onlara inananların öldürüldüğünden, çeşitli işkencelere mâruz kaldığından söz edilir.⁵⁴

Rasûlullah (s.a.v.) “Öldürdüğünüz zaman bile en güzel tarzda öldürün” buyurarak ve bunu savaşlarda bizzat uygulayıp uygulatarak insanlık tarihinde benzersiz bir çığır açmıştır.⁵⁵

Abdullah İbn Yezid el-Ensârî (r.a.) der ki: "Rasûlullah (s.a.v.) nühbâ (arsızlıkla alma) ve müsle'yi yasakladı."⁵⁶

Enes (r.a.) anlatıyor: "Amcam Enes İbn Nadr Bedir Savaşı’nda bulunamadı. Bu sebeple: "Ben Rasûlullah (s.a.v.) 'in müşriklere karşı yaptığı ilk savaşta yoktum. Eğer

52 Dağcı, Şamil, “İşkence”, DİA., XXIII, 429.

53 Ebû Dâvûd, Cihâd 82; Tirmîzî, Diyât 14, Siyer 47; İbn Mâce, Cihâd 38; Yağcı, Cengiz, “Müsle”, ŞİA., VI, 84.

54 Bakara, 2/61,91; Âli İmrân, 3/21,112,181; Nisâ, 4/155; En’âm, 6/34; Mü’min, 40/28.

55 Müslim, Sayd 57; Tirmîzî, Diyât 14; Nesâi, Dahâyâ 22; en-Nevevî, Muhyiddîn Ebû Zekeriya Yahya İbn Şeref, Riyazü’s-Sâlihîn, Trc. ve Şerh, Kandemir, M. Yaşar, Çakan, İsmail Lütfi, Küçük, Raşit, Erkam Yayınları, İstanbul 1998, VI, 67.

56 Buhârî, Mezalim 30, Zebâih 25.

Allah, bana Rasûlullah (s.a.v.) 'la birlikte müşriklerle savaşmak nasip ederse, Allah ne yapacağımı görecektir!" dedi. Uhud günü Müslümanlar bozulup dağılınca:

"Ey Allahım, bunların -yani Müslümanların- yaptığından dolayı özürlerinin kabulünü dilerim. Ben onların -yani müşriklerin- yaptığından da sana sığınıyorum!" dedi ve kılıncını çekip ilerledi. Karşısına Sa'd İbn Mu'âz çıkmıştı: "Ey Sa'd İbn Mu'âz! Cenneti istiyorum! Nadr'ın Rabbine yemin olsun ben Uhud'un önünde (n gelen) cennetin kokusunu duyuyorum!" dedi. Enes İbn Malik, Sa'd İbn Mu'âz (r.a.)'ı te'yiden dedi ki: "Biz Enes İbn Nadr'ın cesedinde seksen küsur darbe izi bulduk, kimisi kılıç, kimisi mızrak, kimisi ok yarasıydı. Ayrıca biz onu müşrikler tarafından müslü edilmiş gözü oyulup, burnu, kulakları koparılmış olarak bulduk. Öyle ki onu kimse tanıyamamıştı. Kız kardeşi halam Rübeyyi' bedenindeki bir beninden veya parmağının ucundan tanıdı. Enes (r.a.) devamla dedi ki: "Biz şu ayetin, Enes İbn Nadr ve benzerleri hakkında indiğine inanırdık: "Mü'minlerden Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir, ahitlerini hiç değiştirmemişlerdir"⁵⁷

Hız. Peygamber (s.a.v.) Uhud Savaşı'nda, Hız. Hamza'yı şehit edilmiş, burnu ve kulakları kesilmiş, ciğeri çıkarılmış bir durumda görünce; "Eğer Allah bana zafer verirse, senin yerine yetmiş kişiyi böyle yapacağım" diye yemin etmişti. İbn Abbas'tan rivayete göre, yukarıdaki 125-127 arası ayetler bu olay üzerine inmiş ve düşman bile olsa müslü (organ keserek işkence) yasaklanmıştır.⁵⁸

Bilgi almak, suçlu kabul ettirerek itiraf sağlamak işkence sebepleri arasındadır.

Ateşin ve kaynar suyun tatbikatında kendini kurtaramayan insan, elbette cevap vermemezlik edemez. Bu sûretle masum olan adam artık tahammül edemediği işkencelerden kurtulmak için suçlu olduğunu itiraf eder. Böylece işkence, ekseriye zayıf bünyelerin mahkûm olmasına, gürbüz ve dayanıklı katillerin suçsuz sayılmasına

57 Ahzab, 33/23; Buhârî, Megazî 17, Cihâd 12; Müslim İmaret 148; Tirmizî, Tefsir. Daha fazla bilgi için bkz: İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., XI, 466, 467.

58 Döndüren, Hamdi, İnsanlığa Son çağrı, Diyalog Gazetecilik Yayınları, İstanbul 2003, s. 450. Ayrıca bkz: Kurtûbî, Câmi', Nahl, 16/26 tefsiri.

yarayan kötü bir vasıtaadır. İkrâh altında Allah'ı inkârın hüküm ifade etmeyeceğine ve zorlanan kimseden sorumluluğun kalktığını bildiren naslar dolaylı olarak buna da delalet eder.⁵⁹

İşlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir suçtan dolayı ceza vermek, suç ortağını ortaya çıkarmak, gözdağı vererek itaate zorlamak, tehdit etmek, ayrımcılık yapmak diğer işkence nedenleri arasında sayılabilir.⁶⁰

Yâsir İbn Âmir, hanımı Sümeyye ve oğlu Ammar İbn Yâsir baştan itibaren İslâmîyet'i kabul etmişlerdi. Mekke'de bu zavallıların sülalesi olmadığı için, en vahşi işkencelere maruz kalıyorlardı. Çünkü bu aile Yemen'den gelip Mekke'ye yerleşmişti. Bunlar, sırf Allah'a inandığı için, Mekke'de öğlenin kavurucu sıcağında, kızgın kumlara yatırılıyor ve bu şekilde işkenceye tabi tutuluyorlardı. Bu işkence, onları gören diğer Müslümanların şuurlarını kaybettirtecek şekilde şiddetli ve ağırdı.

Sümeyye Hatun'a yapılan işkenceye, belki tarih bile şahit olmamıştır. O, buna rağmen yine dininden dönmüyor, Allah'a olan inancını hiç sarsmıyordu. Müşrikler o kadar ileriye gitmişlerdi ki, Sümeyye'yi birer ayağından iki devenin arasına bağladılar ve " Sen erkekler için Müslüman oldun" diyerek bir mızrakla karnını deştiler. Develere sürükletip parçalatarak öldürdüler. Bu eşsiz kadın, İslâm'da Allah yolunda şehide olan ilk Müslüman'dır. Kureyşliler, Yasir'i de işkence ve azapla şehit ettiler.⁶¹

"Ümeyye İbn Halef, Bilâl-i Habeşî'yi (ö. 641) kızgın güneşte sahranın ortasına götürür ve ateş gibi kumun üzerine yatırıp, sonra bu yetmiyormuş gibi, göğsüne kocaman bir taş konulmasını emrederdi. Daha sonra ona: Muhammed'i terk edip

59 Nahl, 16/106; Buhârî, İkrâh 1, Megâzî 10, 13, 28; İbn Mâce, Talâk 16; DİA, İşkence Mad., XXIII, 431.

60 Aydın, a.g.e., s. 58–63.

61 İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 67; İbn Kesir, a.g.e., III, 59, 60; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah, Zâdu'l-Meâd, fi Hedyi Hayri'l-'İbâd, Trc. Can, Muzaffer, Cantaş Yayınevi, İstanbul 1990, III, 1025; Ebû Zehra, Son Peygamber , II, 147.

atmadan ve Uzza'ya tapmadıkça bu işkenceden kurtulamazsın demiştir.”⁶² Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade ediliyordu.

“Ey Allah'ın Rasûlü, kâfirlere ve münâfıklara asla itaat edip boyun eğme ve bundan dolayı sana yaptıkları işkenceler, rahatsızlıklara aldırma da Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah vekil olarak kâfidir.”⁶³

“Allah'a ve Rasûlü'ne eza (işkence) edenlere muhakkak Allah, dünyada ve ahirette lanet edip rahmetinden kovmuş, onlara pek aşağılayıcı azap hazırlamış ve mü'min erkeklerle, mü'min kadınlara, işlemedikleri (bir suç) yüzünden eza edenler de şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.”⁶⁴

Bir kimse işkence ile birinin ölümüne sebebiyet vermişse, bu ispat edildiği takdirde kendisi de öldürülür... Nitekim Allah şöyle buyuruyor:

“- Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında kısas uygulaması farz kılındı”⁶⁵ ve “Ey akıl sahipleri! Sizin için kısasta hayat vardır. Belki korkar insan öldüremezsiz.”⁶⁶

Altıncı hicret yılı Şevval ayında Ukl ve Ureyneli bir grup insan Medine'ye gelip, İslâm'a girdiğini söylemişti. Kendilerine Medine havası ağır gelmiş ve hastalanmışlardı. Bunun üzerine beytülmal develerinin bulunduğu yere gönderilen bu kişiler, çobanı el ve ayaklarını keserek ve gözlerine diken batırarak öldürmüş ve kaçmışlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emriyle yakalanan bu kişiler, kısas olarak el ve ayakları kesilerek ve gözleri çıkarılarak öldürülmüştü. Yol kesicilerin cezasını bildiren Mâide 5/33 ayetin bu olay üzerine indiği nakledilir. ⁶⁷ Bu uygulama müsleden çok, kısas ve mukabele bi'l-misl olarak kabul edilir. Düşman bile olsa, insana ve hiçbir canlıya müsle yapılamaz.⁶⁸

62 İbn Kesir, a.g.e., III, 59; İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 66; İbnü'l-Kayyim el- Cevziyye, a.g.e., III, 1025, 1026; Ebû Zehra, a.g.e., II, 147.

63 Ahzab, 33/48.

64 Ahzab, 33/57-59.

65 Bakara, 2/178.

66 Bakara, 2/179.

67 Bakara, 2/194, Nisâ, 4/2, Mâide, 5/45.

68 Ebû Dâvûd, III, 53; Buhârî, Tecrid-i Sarih Trc. I, 186; Müslim, Sayd, 1956, 1958. Daha fazla bilgi için bkz: Döndüren, a.g.e., s. 450.

B.M. İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesinin 2/2 fıkrasına göre, “İster bir savaş hali veya bir savaş tehdidi, ister iç siyasi bir karışıklık, ister herhangi olağan üstü bir hal söz konusu olsun, hiçbir istisnai durum, işkenceyi haklı kılamaz.” Binaenaleyh, olağan veya olağan üstü hangi hal olursa olsun, her şart ve idare sisteminde işkence, mutlak olarak yasaklanmıştır. Bunun istisnai hiçbir haklı gerekçesi olamaz.⁶⁹

İnsan tabiatına ve insan değerlerine tamamen ters olan ve herkese son derece iğrenç gelen işkence ve kötü muamelelerin önlenmesi ve ortadan kaldırılabilmesi konusunda, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku çok önemli ve vazgeçilmez bir görev icra etmektedir.

İşkence ve kötü muamele, alınan her türlü tedbir ve vazedilen kurallara rağmen, dünyanın birçok ülkesinde halen sürüp gitmekte ve bir insan hakları ihlali olarak ortada durmaktadır.⁷⁰

3) Savaş sırasında Teslim olanları Öldürme Yasağı

Savaş sırasında teslim olma ve boyun eğme vasıtalarını sunan kimseyi “sen mü’min değilsin” diyerek öldürmek yasaklanmıştır. Teslim olmak görünen ve apaçık bir durumdur. Esir hakkında, bunun maksadı şu veya budur diye görülene aykırı olarak doğrudan hükmetmeye kalkışmak ve öldürmek meşru kabul edilmemiştir.⁷¹ Bu husus Kur’an’da şöyle ifade edilir.

“Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınızda araştırın. Size selam verene, dünya hayatının menfaatine göz dikerek ‘sen mü’min değilsin!’ demeyin. Allah katında

69 İKAB, Herkesin İşkenceye ve Diğer Zâlimâne, İnsanlık Dışı veya Onurkırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasına Dair Bildiri; Akıllıoğlu, Tekin, İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1995, s. 161,162; Balcı, Muharrem, Sönmez, Gülden, Temel Belgelerle İnsan Hakları, Danışman Yayınları, İstanbul 2001, s. 122; Aydın, a.g.e., s. 254, 255.

70 Aydın, a.g.e., s. 258.

71 Yazır, M. Hamdi Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, Azim Yayınevi, İstanbul 1979, III, 52, 53; Eren, Şadi, Cihâd ve Savaş, Nesil Yayınları, İstanbul 1996, s. 95.

çok ganimetler var. Önceden siz de öyleydiniz de, Allah size lütfetti. Onun için, iyice araştırın (öldürmede acele etmeyin). Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”⁷²

Allah Teâla bu Ayetle Müslümanlara, Allah için savaşa çıktıklarında sadece saldıran düşmanla savaşmalarını, teslim olan kişiyi öldürmemelerini emretmekte, Allah’ın yanında pek çok ganimet bulunduğunu, Allah’ın dilediğine bol nimetler vereceğini, dünya malı için adam öldürülemeyeceğini bildirmektedir.⁷³ Ayetin nüzûlüne neden olan olaylar da bu yasağı açıkça göstermektedir.

İbn Abdurrahman’ın , Hâlid İbn Velîd ile birlikte çıktığı bir savaşta düşmandan dört tanesini yakalanmış, Hâlid İbn Velîd’in emriyle ok atılarak öldürülmüşlerdi. Bu haber Ebû Eyyub el-Ensârî (r.a.)'ya ulaştı. O şunu söyledi: "Rasûlullah (s.a.v.) bu çeşit öldürmeyi yasakladı. Nefsimi kudret elinde tutan Allah’a kalem olsun, değil insan bir tavuk bile olsa onu öldürücü atışlar için hedef kılmayız." Ebû Eyyub'un bu sözü Abdurrahmân'a ulaştınca dört köle âzad etti."⁷⁴

Feked halkından Mirdas İbn Nehik yalnız başına Müslüman olmuştu. O’nun toplumu içinde ondan başka Müslüman yoktu. Hz. Peygamber (s.a.v.)’in Galib İbn Fudâle komutasındaki bir müfrezesi bunların üzerine gitmişti. Toplumun hepsi kaçtı. Sadece Mirdas Müslümanlığına güvenerek kaldı. Müfreze, Mirdas’ın yanına gelince Mirdas tekbir getirdi. Buna rağmen Üsame İbn Zeyd O’nu öldürüp hayvanlarını sürdü. Olay Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ulaştınca, Hz. Peygamber (s.a.v.): ‘Siz O’nu beraberindeki mala göz dikerek öldürdünüz’ diyerek şiddetle azarladı.⁷⁵

Netice olarak, bir kimsenin açıkça ortaya koyduğu teslimiyet karşısında öldürme eylemi kesinlikle yasaklanmış, bu hususda mü’minler ikaz edilmişlerdir.⁷⁶

72 Nisâ, 4/94.

73 Ateş, Süleyman, Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul t.y., II, 347, 348.

74 Ebû Dâvûd, Cihâd 129.

75 Elmalılı, a.g.e., III, 53,54; Ayrıca bkz: Süyûtî, ed-Dürü’l-Mensur, II, 635, Âlûsî, Rûhu’l- Meâni, III, 119.

76 Ateş, a.g.e., II, 346; Elmalılı, a.g.e., III, 53.

4) Ateşle Öldürme Yasağı

Düşmana ateşle müdahalede bulunma hususunda İslâm hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. Kimisi ateşle yakmayı ve ateşe atmayı mekruh saymıştır ki, bu Hz. Ömer'in görüşüdür. Süfyan-ı Sevrî ise meşru görmüştür. Kimisi de, eğer bunu öncelikle düşman yaparsa caizdir, yoksa değildir, demiştir.⁷⁷

Düşmanı yakarak öldürmenin uygun olmadığını bildiren bir olay, Ebû Hureyre'nin rivayetiyle şöyle anlatılmaktadır:

"Rasûlullah (s.a.v.) bizi Mekke'ye gönderdi ve Kureyş'ten iki kişinin ismini vererek: "Falanca ve falancayı yakalayabilerseniz onları ateşte yakın" dedi. Hazırlıkları bitirip tam Medine'den ayrılacağımız sırada bizi çağırarak: "Ben size falan ve falanı yakmanızı emretmişim. Sonra düşündüm ki ateşle yakma cezasını vermek Allah'a aittir. Onları yakalarsanız öldürün."⁷⁸

Düşmana ateşle müdahale hususundaki ihtilafın sebebi, 'Müşrikleri nerede görürseniz onları öldürün'⁷⁹ âyetindeki umum mananın, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in 'O'nu yakalarsanız öldürünüz ateşle yakmayınız...' hadisindeki hususi mana ile taaruz etmesidir. Çünkü âyette, şununla öldürün, bununla öldürmeyin diye herhangi bir öldürme çeşidi istisna edilmemiştir.⁸⁰

Hadiste de ifade edildiği gibi, düşmana ateşle müdahale etmek doğru değildir. Fakat savaşın ortaya çıkardığı zaruret sebebiyle bu şekilde muamele serbest bırakılmıştır. Serbestlik ölçüsü ise, düşmanın zararını başka şekilde önleme imkanının olmamasıdır. Nitekim, kale ve gemilerin yakılma izni, düşmana zafer kazanmanın başka yolu kalmaması şartıyla kayıtlıdır. Ayrıca, bazı alimler bu cevazı da, kale ve gemide kadın ve çocuk yoksa şartına bağlamışlardır, cevaz mutlak değildir.⁸¹

77 İbn Rüşd, a.g.e., s. 352.

78 Buhârî, Cihâd 149; Ebû Dâvûd, Cihâd 122; Tirmizî, Siyer 20.

79 Tevbe, 9/5.

80 İbn Rüşd, a.g.e., a.y..

81 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., IV, 34, 36.

5) Baskın Yapılması

Askerî hareketlerde başarının sırrı, büyük ölçüde, anî baskına dayanır. Hz. Peygamber (s.a.v.) gazvelerde askerî prensiplere azamî ölçüde riayatkâr olmuştur. Düşmanın tertip almasına imkân tanımadan anî basabilmek için istihbarat meselesine fazlasıyla önem verdiğini, "Harb bir hiledir"⁸² diyerek aldatici, şaşırtıcı davranışlarla, kendi hazırlığını gizlemiştir. Bu davranışın düşmanı gafil avlamaya, anî baskın yapmaya matuf olduğu açıktır. Müslümanların bulunmadığı kesinlikle bilinen hedefler, anî baskına mâruz bırakılması normaldir.

Bu husus Hz. Enes (r.a.)'den rivayet edilen hadiste şöyle ifade edilir: "Resulullah (s.a.v.), sabah vakti baskın yapardı. Yaklaştığı yerleşim bölgesine kulak kabartır, ezan okunup okunmadığını kontrol eder ezan sesi işitecek olursa durur, işitmezse saldırıya geçerdi."⁸³

Bu rivayet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gazveye çıktığı vakit, yerleşim bölgelerine geceleyin yaklaşmayı tercih ettiğini göstermektedir.

Cündeb İbn Mekîs (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) benim de katıldığım bir seriyye gönderdi. Orduya Benu'l-Mülevvah kabilesine baskın yapılması talimatını verdi. Yola çıktık. Kedîd denilen yere geldiğimiz zaman el-Haris İbn Bersâ el-Leysî ile karşılaştık. Onu yakaladık. Bize: "Ben Müslüman olmak arzusuyla geliyordum. Memleketten de Rasûlullah (s.a.v.)'a gitmek düşüncesiyle ayrılmıştım" dedi. Kendisine: "- Eğer Müslüman'san bizim sana bir gün bir gecelik bağımız zarar vermez, dediğin gibi değilsen sana karşı tedbirimizi tam yapmış oluruz" dedik ve bağlarımızı daha bir sıkıladık."⁸⁴

Abdullah İbn Avn anlatıyor: "Nâfi (r.a.)'a kıtalden önce yapılan İslâm'a davet hakkında sormak üzere yazmıştım. Bana şöyle cevap verdi: "Bu, İslâm'ın evvelinde idi. Rasûlullah (s.a.v.), Müstâlik oğullarına önceden haber vermeden anî baskın yaptı. Onlar

82 Ebû Dâvûd, Cihâd 101; Buhârî, Cihâd 157, Cihâd 18.

83 Müslim, Salât 9; Tirmizî, Siyer 48; Ebû Dâvûd, Cihâd 100.

84 Ebû Dâvûd, İmaret 137.

bu sırada gafil haldeydi, hayvanları su kenarında bulunuyordu. Mukâtilerini öldürdü, çocuklarını ve kadınlarını esir aldı. O gün Cüveyriye'yi de ele geçirmişti."⁸⁵

Benî Müstalik Gazvesi, hicretin altıncı yılı Şaban ayında cereyan etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) Beni Müstalik'in Müslümanlar aleyhine sefer tertiplemek üzere hazırlık yaptıklarını öğrenir. Rasûlullah (s.a.v.) bu haberi alır almaz yola çıkar ve Kudeyd Bölgesi'nde Müreysi' denen bir suyun başında onları gafil yakalar ve anî baskın yapar. Arada cereyan eden kısa bir savaştan sonra mağlup edilirler.⁸⁶

Sonuç olarak, İslam tarihi içindeki uygulamalarıyla, gerekli görüldüğü takdirde düşmana baskın yapılabilir.

C) SAVAŞ SIRASINDA SİVİL HEDEFLERE SALDIRININ YASAKLANMASI

1) İntihar Saldırıları

İntihar, kişinin hür iradesiyle ölümü seçip istemesi ve sonuçlarını bilerek kendisini öldürmesidir.⁸⁷

İntihar saldırısı, düşmanı imha etmek amacıyla etkin ve şiddet içeren bir mücadele ile ölmek ve düşmanlardan da mümkün olduğunca çok kişiyi yok etmektir.⁸⁸

Tarihin ilk bilinen intihar saldırısı M.Ö. 70'de Roma işgaline karşı direnen Yahudiler tarafından başlatılmış. Ancak Tevrat'ta geçen Samson'un öyküsü, ilk intihar saldırısı olarak kabul edilir.⁸⁹ İntihar saldırılarına en önemli örneklerinden birisi de on üçüncü yüzyılda İran'da ortaya çıkan İsmaililerdir. Hasan Sabbah zamanında en etkin

85 Buhârî, İtk 13; Müslim Cihâd 1; Ebû Dâvûd, Cihâd 100.

86 Taberî, Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr, Tarih-i Taberi Trc., İstanbul 1907, III, 75; İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 192.

87 Hökelekli, Hayati, "İntihar", DİA., XXII, 351.

88 Khosrokhavar, Ferhad, İntihar Bombacıları, Versus Yayınları, Trc. Duman, Tülay, İstanbul 2006, s. 15.

89 Karabat, Ayşe, İntihar Saldırıları, www.ntvmsnbc.com.

devrelerini yaşamışlardır. Selçuklu İmparatorluğu'nda mevki sahibi kişilere ve sünî dini liderlere, öleceklerini bile bile süikast düzenlemişlerdir.⁹⁰

İslâm'ı yaşayanlar her zaman değişik suçlamalara maruz kalmış ve bunun neticesinde çok katı işkenceler görmüşlerdir. İşte bu suçlamanın en büyüklerinden biri intihar eylemleridir.

İntihar saldırılarının meşru olup olmadığı hususu, tezimizde, “savaş sırasında sivillere muamele” başlığı altında zikredilen hususlar dikkate alındığı takdirde gayet açık olarak ortaya çıkacaktır. Bu çerçevede toplu taşıma alanları, insanların ortak kullanım alanı olan pazar, alış-veriş merkezi gibi yerlerde ve özellikle sivilleri hedef seçen bir eylem asla meşru değildir. Ancak düşman hedeflerine düzenlenecek bir intihar eylemi ile ilgili İslam'ın ortaya koyduğu savaş hukuk maslahatına aykırı düşmeyen değerlendirmeler yapılabilir.

2) Zehir Kullanılması

Zehir kullanılmasından maksat savaşta biyolojik silahların kullanılmasıdır. Biyolojik silahlar doğada hâlihazırda canlılarda bulunan zehirlerin, virüs ve bakterilerin çoğaltılarak silah haline getirilmesi ile elde edilmektedir. Vücuda nefes ya da kana karışım yoluyla girdikleri takdirde birçok faktöre bağlı olarak geniş canlı kitleleri üzerinde öldürücü ya da hareketsiz bırakıcı etkilere sahiptirler. Ölümcül etkileri olan bakteriler ve virüsler ki bunlar arasında veba, kolera, sarılık ve tifüs sayılabilir. Kasıtlı ve kontrollü olarak canlılara yönelik kullanmak amacıyla laboratuvar ortamında milyonlarca kez üretilmekte ve gerekli teknolojinin uygulanmasıyla da silah haline dönüştürülebilmektedir.⁹¹

Canlı-cansız, sivil-asker, masum-zalim tanımadan topyekün insalığın imhasını hedefleyen bu tür savaş yöntemi İslam'da yasaktır. Savaştan maksat mazarratı ortadan

90 Khosrokhavar, a.g.e., s. 41.

91 Kibaroglu, Mustafa, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Kitle İmha Silahlarının Yayılması Sorunu ve Türkiye, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2003, s. 130.

kaldırmaktır. Oysa bu savaş yöntemi, insanın yaşam hakkının mukaddesliği ilkesine ters düşmektedir.

D) DÜŞMAN MALINI TAHRİP VEYA İMHA ETMEK

Savaş maslahatı, ateşe vermek, malları telef etmek gibi özel yöntemlerin kullanılmasını bazen gerekli kılar. Ama bu, aslın hilafıdır.

Savaşın zorunlu kılması halinde düşman mevzilerini ateşe vermekte, onları suyun basmasını sağlamakta, mevzilerini tahrip etmekte, ağaçlarını kesip ekinlerini bozmakta, mevzilerine karşı-günümüzün modern kara, deniz ve hava silahlarıyla atış yapmakta bir mahsur yoktur. Bu husus, Kur'an'da şöyle bulunmaktadır: “Evlerini kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle harap ediyorlardı.”⁹²

Düşmana, aralarında esir ve tüccar Müslümanlar bulunsalar dahi atış yapmakta mahsur yoktur. Çünkü düşmana bu tür atışlar yapmak bir zorunluluktur. Yapılan bu atışlarla Müslümanları değil de düşman olan gayrimüslimleri vurmak maksadı gözetilmektedir. Çünkü haksız yere Müslüman'ı öldürmeyi kastetmekte bir zorunluluk yoktur.

Aynı şekilde Müslüman çocuk ve esirlerin arkalarına sığınacak olsalar, yine gayrimüslim düşmanları vurmak câizdir. Çünkü böylesi hem bir zorunluluktur, hem de onları öldürmeyi terk etmenin sebep teşkil edebileceği bir fesadın önünü kapatmak mümkün olur. Ancak önceden de işaret ettiğimiz gibi vururken düşmanların kastedilmeleri (hedef alınmaları) gerekir. Şayet bir Müslüman'a isabet ederse, diyet de yoktur, kefaret de yoktur.⁹³

İmam-ı Muhammed (r.a.) Suriye'nin fethine zemin hazırlayan savaşı anlattıktan sonra dâru'l-harbde hurma ağaçlarının kesilmesi ve evlerin tahrip edilmesinin câiz olduğuna dair: “Herhangi bir hurma ağacını kestiniz yahut kökleri

92 Haşr, 59/2.

93 İbn Rüşd, a.g.e., s. 352; ez-Zuhayli, a.g.e., VIII, 186.

üstünde dikili bıraktınızsa, hepsi Allah'ın izniyledir. Kim Allah'a muhalefet ederse, şüphe yok ki, Allah'ın azabı çetindir,"⁹⁴ ayetini delil olarak getirmiştir.

Ayet Nadiroğulları nedeni ile inmiştir. Nadiroğulları'nın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e suikast teşebbüsünde bulunmalarının akabinde Nadiroğulları kuşaltılmış, Rasûlullah (s.a.v.) hurma ağaçlarının kesilmesini emretmişti. Emrine uyularak ağaçlar kesildi. Hâlbuki Yahudiler o ağaçların bir dalını, bir köle yahut cariyeye değişmezlerdi. Onlar birbirlerine: "Hurma ağaçları gittikten sonra artık burada kalmamız anlamsızdır." diyerek, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e seslenerek şöyle dediler: "Ya Ebe'l-Kasım! Hani sen bozgunculuktan sakındırıyordun, o hurma ağaçlarının ne suçu var ki, onları kesip yakıyorsunuz? Canımız, çoluk-çocuğumuz ve silahlarımız hariç develerimizi, taşıyabilecekleri kadar yükleyip burayı terk etmemiz hususunda bize güvence verir misin?" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Evet" cevabını verince yurtlarını terk ettiler.⁹⁵

Urve, Hz. Üsâme İbn Zeyd (r.a.)'den naklen anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) bana: "Übnâ'ya sabahleyin baskın yap ve yak" dedi." Ebû Müshir'e soruldu. Übnâ nedir?"- Evet, haklısınız dedi, bunu biz daha iyi biliriz. O, bildiğimiz Filistin'deki Yübnâ'dır." Übnâ veya Yübnâ, Filistin'de, Askalân ile Ramle arasında bir yerin adıdır."⁹⁶

Buradaki yakma emri, ağaçların, ekinin, evlerin yakılmasını içerir. Baskının sabahleyin yapılması, gafil yakalanmaları içindir.⁹⁷

Peygamber (s.a.v.) Tâif'i kuşatmadan önce Malik İbn Avf'ın köşkünün yakılmasını emretmiştir. Yakılmasını emretmesi, Malik İbn Avf'ı tahkir etmek içindir. Buradan da anlıyoruz ki, küfür yurdunda ağaçları kesmekte ve evleri yıkmakta bir sakınca yoktur.⁹⁸

Düşman askerlerini öfkelenmek başlı başına meşru bir amaçtır. Şu ayetin açık anlamı bunu destekler:

94 Haşr, 59/5.

95 es-Serahsî, a.g.e., I, 39- 41.

96 Ebû Dâvûd, Cihâd 90.

97 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., IV, 37.

98 es-Serahsî, a.g.e., I, 39- 41.

“Allah yolunda uğrayacakları hiçbir susuzluk, yorgunluk, açlık; ehl-i küfürleri öfkeliendirecek bir yeri çiğneyip zaptetmeleri yoktur ki mutlaka bunlarla kendilerine iyi bir amel yazılmış olmasın.”⁹⁹

Ağaçlar ve ekinler üç kısma ayrılır:

Birincisi: Telef olmasına ihtiyaç duyulanlar; bu da kalelerine yakın olan ve savaşı zorlaştıran veya varlığından dolayı Müslümanlardan gizlenilebilen, yolların genişletilmesi, onarımı, mancınık gibi silahların gizlenmesi, öldürülmekten emin olunması için kesinlikle ihtiyaç duyulanlar. Eğer aynı şeyi bize yaparlarsa (ağaçlarımıza ve ekinlerimize) kendilerinin helâki için aynısıyla mukabele edilir.

İkincisi: Kesilmesiyle Müslümanların zarar, kalmasıyla da fayda görebilecekleri şeyler; kendilerinin yüceliğini gösterme, ağaçların gölgelerinden faydalanmaları, meyvelerinden yemeleri veya böyle bir şeyin bizimle ehl-i küfür arasında meydana gelmemesi hadiseleri gibi.

Eğer biz düşmana yaparsak onların bize aynısını yapma hadisesi var ise bu haramdır. Çünkü bunda Müslümanlara zarar vardır.

Üçüncüsü: Bu iki kısmın haricinde kesilmesinde ehl-i küfre zorluk çıkartıp zarar vermekten başka ne zararı ne de faydası olanlardır.¹⁰⁰

Sonuç olarak, İslâm, kan dökmeye ve düşman askerlerinin mallarına el koymaya, ancak ve ancak, savaş alanlarında izin verir. Çünkü savaş, hiçbir zaman saldırının yapıldığı alanın dışına taşmamalıdır.

Savaş yapmayanların güvenliği tam garanti altındadır. Onların ne kendi canlarından ve ne de mallarından dolayı herhangi bir endişeye kapılmalarına gerek yoktur.

99 Tevbe, 9/120.

100 Azzam, Abdullah, Cihâd Ahkâmı, Vural Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 26, 27.

E) GAYR-İ MÜSLİMLER ARASINDA YAŞAYAN MÜSLÜMANLARI DİKKATE ALMAK

Savaşta, cephe ya da düşman mevzisi olarak hedef tayin edilen yerde Müslümanların bulunduğu tesbit edilirse, onların zarar görmesini engelleyecek bir savaş stratejisi geliştirilmelidir. Rasûlullah (s.a.v.) buna azamî derecede gayret göstermiştir. Enes (r.a.)'dan rivayet edilen hadis bu konuya ışık tutmaktadır. "Rasûlullah (s.a.v.), sabah vakti baskın yapardı. Yaklaştığı yerleşim bölgesine kulak kabartır, ezan okunup okunmadığını kontrol eder ezan sesi işitecek olursa durur, işitmezse saldırıya geçerdi."¹⁰¹

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ezan okunup okunmadığını kontrol etmesi, baskın mahallinde bulunan Müslüman unsurları hedef tayin etmemeye dikkat ettiğini göstermektedir.

Ezan işitince mü'minlerin olduğu da anlaşıldığı için, yanlışlıkla onlara zarar gelmemesi için, güneş doğuncaya kadar saldırıya geçmezdi." Şüphesiz bu davranış müşrik ve Müslümanların karışık olduğu yerlerle ilgilidir. Müslümanların bulunmadığı kesinlikle bilinen hedefler, bu hadiste ifade edildiği üzere fecir vaktinden sonra anı baskına maruz bırakılması normaldir.

İsâm el-Müzeni (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) bir ordu veya seriyeye yola çıkardığı zaman, askerlere şunu tembihlerdi: "Bir mecsid görür veya müezzini işitirseniz, orada kimseyi öldürmeyin."¹⁰²

Müslümanlar, müşrikler arasında silahlı Müslüman bir topluluk görseler ve bunların bu işi baskı sonucu yapıp yapmadıklarını bilmiyorlarsa, bunu onlardan sorup öğrenmek mümkün ise sorup öğreninceye kadar savaşmamalı, öğrenme imkânları olmazsa Müslümanlara karşı savaştıklarını müşahede edinceye kadar ilişmemeleri gerekir. Aksi ortaya çıkıncaya kadar Müslümanların onlarla savaşmaları helal olamaz. Düşmanın saflarında sadece bulunmalarıyla da bunun aksi ortaya çıkmaz. Çünkü bu

101 Müslim, Salât 9; Tirmizî, Siyer 48; Ebû Dâvûd, Cihâd 100.

102 Ebû Dâvûd, Cihâd 100; Tirmizî, Siyer 2.

durum baskı sonucu olmuş olabilir. İsteyerek de bu işi yapmış olabilirler. İsteyerek savaştıkları ortaya çıktığında kendilerine karşı savaşmakta sakınca olmaz. Çünkü Müslüman da olsalar, düşmanın himayesi altında Müslümanlara karşı savaşmaları onları öldürmeyi helal kılar.¹⁰³

Düşman, kendi elinde bulunan Müslümanları kendisine kalkan gibi kullanırsa Müslüman askerler, onların arkasındaki düşmanı kastederek atış yaparlar.¹⁰⁴

Müslümanlar, içinde Müslümanların da bulunduğu bir düşman gemisini yaksalar veya batırsalar, Müslümanlara bundan dolayı ne diyet, ne kefaret gerekir.¹⁰⁵

Düşman safları arasında esir olarak veyahut ticaret için Müslümanlar da bulunsa, onlara karşı silah kullanmada bir sakınca yoktur. Aralarında Müslüman vardır diye onlara karşı silah kullanmazsak onlara karşı savaş kapısını kapatmış oluruz. Ancak yapılan atışlarla Müslüman çocuk ve kadınlar değil, düşman kastedilecektir. Zira emre itaat ancak güç yettiği oranda olur. Müslümanlardan vurulan veyahut yaralanan da olduğu zaman vurana ne diyet ne de kefaret lazım gelmez. Çünkü cihâd farzdır. Ceremeler ise farzla beraber olamaz.¹⁰⁶

F) GÜVENCE (EMÂN) İSTEYEN KİŞİYE YAPILACAK MUÂMELE

Emân, korkusuzluk, endişeden uzak olmak manasınadır. Savaş terminolojisinde ise emân, emniyete ulaşma hakkında düşmana verilen söz veya yapılan işareten ibarettir.

Bir kimseye karşı “sana emân verdim, size bir zarar yoktur gibi ifade edilen emâna, emânı sarih; Emânnâme gönderilmek sûretiyle verilen emâna, emân bi'l-kitâbe; bir tabir veya işaret ile verilen emân, emân bi'l-kinâye denir. Ayrıca, müddet ile

103 es-Serahsî, a.g.e., IV, 206.

104 el-Mevsilî, Mecdüddîn Abdullah, el- İhtiyâr li Ta'lili'l-Muhtâr, Dâru'l-Maarif, Beyrut 1975, V, 119.

105 es-Serahsî, a.g.e., IV, 207.

106 el-Merğînâni, Burhânüddin Ebû'l-Hasan Ali İbn Ebûbekir, el-Hidaye Şerhu Bidâyeti'l- Mübtedî, Beyrut t.y., II, 137.

sınırlandırılıp sınırlandırılmamasına göre, muvakkat ve müebbet; ferdi veya genel olup olmamasına göre, hâs veya âm diye isimlendirilir.¹⁰⁷

Kur'an'da, Hz. İbrahim'in güvenli bir belde olması için dua ettiği Mekke'ye "Emin beldeye andolsun ki" denilerek dua edilir. Ayrıca Mescid-i Haram'a girenin emniyette olacağı bildirilir. Mekke fethinde Harem'i güvenli bölge ilan eden ve bütün insanlara emân veren Hz. Peygamber (s.a.v.) altı kişinin öldürülmesini emretti.¹⁰⁸ Bu altı kişi:

1- Abdullah İbn Sa'd İbn Ebî Sarh: Rasûlullah'ın vahiy kâtibi idi. Rasûlullah (s.a.v.) ona "Allah affedici, rahmet sahibidir. " diye yaz dedi. O da "Allah her şeyi bilici, her şeyinde hikmet sahibidir. " yazdı. Sonra da dinden çıkıp Kureyşlilere katıldı.

2-Abdullah İbn Hatal'ın da şarkı söyleyen cariyesi vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı hakaretler taşıyan şarkılar okutuyordu.

3- Huveyris İbn Nukayz: Hz. Peygamber (s.a.v.)'i durmadan hicvediyordu.

4- Mikyes İbn Subâbe: Ensardan birisi kardeşini hatâen öldürdü, o da diyetini aldı. Sonra kardeşinin katilini aldatıp ıssız bir yere götürüp öldürmüş ve dinden çıkmış olarak Mekke'ye gitmişti.

5-Abdu'l-Muttalib oğullarından bir kısmının cariyeliğini yapmış olan Sâre: Peygamber (s.a.v.) 'e söver, fena sözler sarf eder, eziyetlerde bulunurdu.

6-İkrime İbn Ebî Cehil: Babasının intikamını almak için devamlı Hz. Peygamber (s.a.v.) 'e kin besledi.

İşte bu altı kişiden Abdullah İbn Sa'd İbn Ebi Sarh'a, Hz. Osman, Rasûlullah (s.a.v.) 'dan müsâde, emân istedi. Rasûlullah (s.a.v.) da öldürmekten vazgeçip ikinci defa emân verdi.

107 Bilmen, Ömer Nasûhî, Hukuku İslâmiye ve Istilâhatı Fıkhiyye Kâmusu, Bilmen Yayınları, İstanbul 1976, III, 335, 336.

108 Bozkurt, Nebi, "Eman", DİA, XI, 75.

Fakat Abdullah İbn Hatal'ı, Sa'd İbn el-Harisi'l-Mahzumî ve Berzetü'l Eslem'i beraberce öldürmüşlerdir. Mikyes İbn Subâbe'yi, kendi kabilesinden Numeylâ İbn Abdullah öldürdü. Huveyris İbn Nufeyl'i de Hz. Ali öldürdü.

Abdullah İbn Hatal'ın şarkıcı iki cariyesinden biri öldürüldü, diğeri kaçtı. Peygamber (s.a.v.) 'den emân, istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) emân verdi. Abdü'l-Muttalip oğullarının cariyesi Sâre ise gözden kayboldu. Rasûlullah (s.a.v.) den emân istedi, o da müsâde etti, canını bağışladı. Yine gözden kayboldu. Müslümanlardan biri tarafından Hz. Ömer zamanında atla tepelendi.

İkrime İbn Ebû Cehil Müslüman oldu. Karısı, Rasûlullah (s.a.v.)'dan ona emân istedi. O da İkrime'nin canını bağışladı.¹⁰⁹

Bir düşman askeri bir Müslüman'dan dokunulmazlık isteyecek olursa, bunu kendisine derhal verilmesi gerekir. Böyle bir güvenceyi aldığı zaman, artık o dokunulmazlık kazanmıştır ve hiçbir Müslüman, ona silah çekme hakkına sahip olamaz.

Eğer İslâm askerleri bir kaleyi kuşatmışken askerlerden biri kaledekilere güvence verir ve fakat güvence vermesinde zarar bulunursa, verdiği güvence yukarıda açıkladığımız sebebe binaen geri alınır ve asker kendi başına hareket ettiği için ayrıca terbiye de edilir. Ancak eğer verdiği güvencede maslahat bulunursa o zaman kabul edilir. Zira çok kere herhangi bir işi tehir etmekle maslahat elden kaçar.¹¹⁰

Gayrimüslim'in güvence vermesi geçerli değildir. Çünkü gayrimüslim'in Müslümanlar hakkında iyi niyet beslemesi şüphelidir. Hem de Müslümanlar adına güvence vermek Müslümanlar üzerine velayet babındandır. Gayrimüslim ise, Müslümanlar üzerinde velayet yetkisine sahip değildir.¹¹¹

Düşman ülkesinde esir yahut ticaret için bulunan Müslüman'ın da güvence vermesi geçerli değildir. Çünkü bu kimse düşmanın eli altında olduğu için düşman

109 İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 248-251; Maverdi, Ebû'l-Hasan, Ahkâm-ı Sultaniyye, Trc. Şafak, Ali, Bedir Yayınları, İstanbul 1976, s. 147,148; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, Zâdu'l-Meâd, III, 1351.

110 el-Merğînâni, a.g.e., II, 140.

111 el-Merğînâni, a.g.e., a.y..

ondan korkmaz. Güvenceyi, ancak kendisinden korkulan kimse verebilir. Hem de bu kimse güvence vermeye zorlanabildiği için verdiği güvencede maslahat bulunmayabilir. Kaldı ki düşman ülkesinde her zaman bir esir veya tüccar bulunur. Eğer güvenceleri geçerli olursa, düşman her dara düştükçe onlar vasıtasıyla kurtulacaktır ki o zaman bizim için düşmanı yenmek imkânı kalmaz.

Aynı sebepten dolayı düşmanlardan Müslümanlığı kabul eden ve fakat bizim ülkemize göç etmeyen bir kimsenin de güvencesi geçerli değildir.

Eğer bir çocuk daha anlayacak çağa gelmemişken güvence verirse, deli gibi onunda verdiği güvence geçerli değildir. Fakat eğer anlayacak çağda olur, ancak savaş için ona izin verilmemiş ise –en sahihi şudur ki- onun verdiği güvence ittifak ile geçerlidir.¹¹²

Zimmînin (düşmanlara yardım ettiğinden) emânı hükümsüzdür, düşmanın elinde bulunan esirin veya düşmanların yanında bulunan Müslüman tacirin emânında, düşmanların elinde kahrolmuş bir şekilde bulduklarından, emânın şartı olan mahall-i havf bulunmadığından hükümsüzdür. Fakat serasker bir zimmîyi düşmana emân vermek üzere görevlendirirse bu zimmînin verdiği emân sahihtir.

Bunun gibi dâr-ı harbte Müslüman olup da dar-ı İslâma hicret etmeyen kimsenin emânı, onlara yardım etmek töhmeti ile itham olduğundan hükümsüzdür. Mecnunun emânı veya savaşmasına izin verilen çocuğun emânı yahut savaşmasına izin verilmeyen kölenin emânı İmamı Azam'a göre hükümsüzdür. İmam Muhammed'e göre akıl sahibi ile kölenin emânı sahihtir. İmam Ebû Yusuf bir rivayette, Kerhi'nin rivayetinde İmam-ı Azam ile beraberdir. Ancak savaşmalarına izin verilen çocukla kölenin emânları ittifakla sahihtir.¹¹³

112 el-Merğînâni, a.g.e., II, 141.

113 Atıf, Muhammed, İslam Fıkhı, Nehir Yayınları, İstanbul 1994, III, 392, 393.

II- SAVAŞIN TEKNİK UNSURLARI

A - SİLAH KULLANIMI

Savaşta başarının sırrı harp aletlerini iyi kullanmak ve harp oyunlarını iyi bilmektir. Bunun da yolu savaşa gitmeden önce askerî talimi iyi almaktır. Bu husus her zaman geçerli olan genel bir kâidedir. Günümüzde de en başarılı ordular, askerî alandaki eğitimi ve disiplini en üstün nitelikte olan ordulardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle ifade edilir;

“Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihâd için bağlayıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği düşman kimseleri korkutursunuz.¹¹⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.), bu hususla ilgili;

“Düşmanlarınız için elinizden geldiği, gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayınız. Dikkat ediniz! Kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır; kuvvet atmaktır” buyurmuştur.¹¹⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu hadisi “Düşmana karşı toplayabildiğiniz kadar kuvvet hazırlayınız”¹¹⁶ ayetinin tefsirinden ibarettir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), dikkatimizi çekerek hem de üç defa tekrarlayarak “Kuvvet atmaktır” buyurmuş, bu ifadeleri ile bir savaş esnasında lüzumlu olan her türlü askeri hazırlığı îma etmiştir. Düşman karşısında Müslümanları güçlü yapacak her şey “kuvvet”in ve “atma”nın kapsamına girer¹¹⁷

“Sizden biriniz oklarıyla talim yapmaktan bıkip usanmasın”.¹¹⁸

“Allah Teâlâ bir ok sebebiyle üç kimseyi cennete koyar: Hayır ve sevap umarak o oku yapan sanatkârı, bu oku Allah yolunda atanı, oku atana yardımcı olanı. Atıcılık ve

114 Enfâl, 8/60.

115 Müslim, İmâre 167; Ebû Dâvûd, Cihâd 23; İbn Mâce, Cihâd 19; en-Nevevî, a.g.e., VI, 89.

116 Enfâl, 8/60.

117 en-Nevevî, a.g.e., VI, 86, 87.

118 Müslim, İmare 168.

binicilik öğreniniz. Atıcılık öğrenmeniz binicilik öğrenmenizden bana göre daha sevimlidir.¹¹⁹

Bu hadiste harp sanayisine teşvik vardır. Çünkü ok yapmak o günün önemli sanatlarından yani günlük deyimiyile sanayi kollarından biriydi. Bu sebeple bir savaş araç gerecini yapan, kullanan ve kullanana yardım eden üç kişiden cennete ilk girecek olan, o aleti sadece Allah'ın dinine yardımcı olmak ve hayır işlemek maksadıyla yapan kimsedir.¹²⁰

Atıcılık ve binicilik savaşın iki temel unsurudur. Aletleri ve teknolojisi değişmiş ve gelişmiş olmakla beraber bugün de atıcılık ve binicilik önemini hiç kaybetmemiş, aksine daha ehemmiyetli hale gelmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'ın bu iki ana unsuru öne çıkarması, onun asırları kapsayan ilahi mesajının eskimezliğini ve zaman aşımına uğramadığını göstermektedir. Çünkü ata da uçağa da, hatta aya ve diğer gezegenlere gönderilen mekiğe de binilmektedir. Ok atıldığı gibi, en modern silahlarla mermi veya rampa ve uçaklarla füze de atılmaktadır.¹²¹

Her savaşın bir saldırı programı vardır. Düşmana nasıl taarruz ediliyorsa, onun da benzer şekilde taarruz edilebileceği düşünülür. Bu taarruza karşı alınacak önlemler de savaşın bir parçasıdır.¹²²

1) Kitle İmha Silahları

Kitle imha silahı, tanım esas itibariyle nükleer, kimyasal ve biyolojik bir savaş başlığının belirli bir gönderme aracı ile hedefe ulaştırılmasına yarayan sistemdir.¹²³

Nükleer silah, atom çekirdeğinden kimyasal bir reaksiyon sonunda açığa çıkan enerji ile yapılan her türlü silaha denir.¹²⁴ Ağırlığından kat kat fazla enerji veren,

119 Ebû Dâvûd, Cihâd 23.

120 en-Nevevî, a.g.e., VI, 92.

121 en-Nevevî, a.g.e., VI, 93.

122 Tarhan, Nevzat, Psikolojik Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul 2004, s. 53.

123 Erdurmaz, A. Serdar, Orta Doğu'daki Kitle İmha Silahları, Silahların Kontrolü ve Türkiye, Ümit Yayıncılık, Ankara 2003, s. 28, "Transforming Defense, National Security in the 21'th Century" Report of the National Defense Panel, Glossary, December 1997, www.fas.org/man/docs/ndp/toc.htm den naklen.

dolayısıyla oldukça fazla tahribata yol açan nükleer silahlar, patlatılması ve faaliyete geçirilmesi şöyle dursun, depolarda saklanmış halde dururken bile büyük tehlike oluşturmakta ve insanlığı tehdit etmektedir. Bunlarda oluşan bir sızıntı, bir kaçak, hayatı felç etmeye yetmektedir. Halen dünyada mevcut nükleer silah gücü, aynı anda bütün dünyayı 32 defa yok edecek çaptadır.

Nükleer silahlar temel savaş düşüncesini altüst etmiştir. Özellikle, saldırganın uğrayacağı zararların, elde etmeyi düşündüğü kazanca göre orantısız olacağı düşüncesinden hareketle, saldırganın yol açacağı ölçsüz sonuçlar tehdidiyle vazgeçirme kavramının doğmasına yol açmıştır.¹²⁵

Kimyasal ve biyolojik silahlar, nükleer silahlara göre çok daha yaygın ancak askerî açıdan kullanılabilirlikleri çok daha kısıtlı kitle imha silahlarıdır. Nükleer silahlara karşı korunma önlemleri almak adeta imkânsızken, kimyasal ve biyolojik silahlara karşı korunma yolları mevcuttur. Kimyasal silahlar laboratuvar ortamında kimyasal karışımlardan sentetik olarak elde edilmektedirler. Sarın gazı, hardal gazı, sianid ve klor gazı en çok biline kimyasal silahlar arasında sayılmaktadır. Kimyasal silahlar deri teması yoluyla kana karışarak ve sinir sistemini etkileyerek canlılar üzerinde kalıcı veya geçici sakatlık veya ölüme yol açmaktadır.¹²⁶

Biyolojik silahlar ise doğada hâlihazırda canlılarda bulunan zehirlerin, virüs ve bakterilerin çoğaltılarak silah haline getirilmesi ile elde edilen silahlardır. Vücuda nefes ya da kana karışım yoluyla girdikleri takdirde birçok faktöre bağlı olarak geniş canlı kitleleri üzerinde öldürücü ya da hareketsiz bırakıcı etkilere sahiptirler. Ölümcül etkileri olan bakteriler ve virüsler ki bunlar arasında veba, kolera, sarılık ve tifüs sayılabilir. Kasıtlı ve kontrollü olarak canlılara yönelik kullanmak amacıyla laboratuvar ortamında milyonlarca kez üretilmekte ve gerekli teknolojinin uygulanmasıyla da silah haline dönüştürülebilmektedir.

124 Erdurmaz, a.g.e., s.30, "Nuclear Weapons", www.cdiss.org/nw.htm, den naklen.

125 Meydan Larouse, Meydan Neşriyat, Nükleer Mad., İstanbul 1981, XVII, 8750- 8754; Sağiroğlu, a.g.e., s. 43, 44.

126 Kibaroğlu, Mustafa, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Kitle İmha Silahlarının Yayılması Sorunu ve Türkiye, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2003, s. 129.

Biyolojik unsurların silah haline dönüştürülmesi, kimyasal silahların aksine daha zor ve tehlikelidir. Bu aşamaların son derece titiz üstün teknolojik imkânlar ve ortamlar kullanılarak geçilmesi şarttır. Biyolojik silahların etkilerinin kontrolü de oldukça kısıtlıdır ve özellikle meteorolojik şartların beklenmeyen şekilde değişmesi son derece farklı sonuçlara yol açabilir. Biyolojik silahlar kimyasal silahlara oranla çok daha az miktarda kullanılırlar ancak daha ciddi ve çok sayıda ölümlere yol açabilirler.

Kimyasal ve biyolojik silahlar ortak olarak insanlar ve hayvanlara karşı etkili olmalarından başka biyolojik silahlar özellikle tahıl ürünlerine özellikle bazı petrol türevlerine yönelik olarak da etkili bir biçimde kullanılabilirler. Örneğin tahıllara yönelik kullanımla, savaş ortamında bulunmadığı bir dönemde bile, bir ülke diğer bir ülkeye yönelik stratejik üstünlük sağlayabileceği bir biyolojik silah kullanma yoluna gidebilir.¹²⁷

2) Top, Havan ve Füzelere Kullanımı

Düşmana karşı mancınığa mukabil olan füze teknolojisini de kullanılabilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Taif şehrini kuşattığı zaman onları mancınıkla düğmüştür.¹²⁸ Nitekim bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilir:

“Harıl harıl koşanlara, ateş saçarak ilerleyenlere, sabahleyin baskın yapanlara, Orada tozu dumana katıp, derken bir topluluğu ortlayanlara yemin ederim ki.”¹²⁹ buyurulmaktadır.

Ayette geçen savaş atları, günümüz şartlarında mekanik savaş atlarını da içine alır. Üzerine binilip savaşa gidilen tren, otomobil, tank, uçak gibi vasıtaların hepsi, ayetin şümülünde dâhildir.¹³⁰

Rasûlullah (s.a.v.), kendi devrinin şartlarına göre ok-mızrak atımını teşvik etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'in methine mazhar olan Fatih Sultan Mehmet, O'nun

127 Kibaroglu, a.g.e., s. 130, 131.

128 el-Merğînâni, a.g.e., II, 137.

129 Adiyat, 100/1-5.

130 Döndüren, a.g.e., Âdiyât 100/1-5 Tefsiri, s. 969; Eren, a.g.e., s. 86.

“kuvvet atmaktır” sözünden ilhamla devrinin en ileri silahı olan Şahin topları döktürmüş, İstanbul’un aşılmaz sanılan surlarını bunlarla aşmıştır. Günümüzde, hedefe kilitlenmiş füzeler, bir anda bir beldeyi mahvedebilen bombalar, Rasûlullah (s.a.v.)’ın hadisinde ve ayette emredilen “kuvvet hazırlamayı” içine almaktadır.

17. yüzyılın içerisinde Osmanlılar 6000 bin adet top dökmüşler, buna karşı Avrupa’daki başlıca rakipleri olan Hansburk İmp. 17000 adet top dökmeyi başarmıştır. Bunun savaş dilindeki anlamı ise, bir sonraki yüzyılın Osmanlılar için yenilgiler ile geçeceğiğidir.¹³¹

Nükleer, kimyasal ve biyolojik bir savaş başlığının hedefe ulaştırılmasına yarayan sistem balistik füzeleridir. Kısa sürede yüzlerce kilometre uzaklıktaki yüksek sayılabilecek bir kesinlikle kitle imha silahı içeren bir savaş başlığını gönderebilme imkân ve kabiliyeti ülkelerin savunmaları ve ulusal ve uluslararası çıkarlarını koruyabilmeleri açısından stratejik önem arz etmektedir.¹³²

3) Misilleme

Her savaşın bir saldırı programı vardır. Düşmana nasıl taarruz ediliyorsa, onun da benzer şekilde taarruz edebileceği düşünülür. Muhtemelen bu taarruza karşı alınacak önlemler savaşın bir parçasıdır.¹³³

İslâm ortaya çıkıp yayıldığı zaman ilk Müslümanlar, kendilerine saldıranlarla savaştılar ve bağlıklarını, onlara baskı yapanların elinden kurtarmaya çalıştılar. Dünyanın dört bir yanındaki yöneticiler, Müslümanlara saldırmak için hazırlıklara giriştiler. İşte bu sebeplerden ötürü, Müslümanlar da ‘‘Kim size saldırırsa, misilleme olacak kadar siz de ona saldırın.’’¹³⁴ ayeti gereğince, karşı saldırıya geçmişlerdir.

131 Çetiner, a.g.e., s. 19.

132 Kibaroglu, Mustafa, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Balistik Füzelerin Yayılma Sorunu, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2003, s. 132.

133 Tarhan, a.g.e., s. 53.

134 Bakara, 2/194.

Burada önemli bir mesele ile karşı karşıya bulunuyoruz: Düşman, her türlü ahlâki kural ve insanî duygudan yoksun bir şekilde hareket ederse, Müslümanların da, aynı şekilde, “kısasa kısas” deyip misillemede bulunmaları ve onları taklit etmeleri gerekir mi?

Müslümanlar, insanî olmayan hareketlerde onlara hiçbir şekilde uyamazlar. Çünkü İslâm, bu gibi durumlarda “Allah’tan korkma”yı emreder. Savaşta aşırı gitmek kesinlikle haram kılınmıştır. Çünkü, Allah muttakilerle beraberdir.”¹³⁵

Misilleme, insanî faziletlerin sınırlarını aşamaz. Eğer düşman, Müslüman ölüleri, hınçla parçalamak, organları koparmak veya kesmek gibi vahşiyâne hareketlere girişirse, Müslümanların bu yapılanları aynen düşman cesetlerine uygulama hakları yoktur. Çünkü ayet, misliyle karşılık verme hususunda takvalı olmayı emretmektedir.

Uhud Savaşı’nda düşmanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in amcası Hz. Hamza’nın vücudunu paramparça etmişlerdi. Şehit düşmesi yetmiyormuş gibi bir de cesedinin parçalanması, Hz. Peygamber (s.a.v.)’i sarsmıştır. Fakat daha sonraki savaşlarda fırsat düştüğü halde, Hz. Peygamber (s.a.v.) misilleme yapmayı aklından bile geçirmemiştir.

Düşman ihtiyar ve güçsüzleri öldürürse, bu durum, Müslüman ordusuna da, aynı biçimde hareket etme yetkisi vermez.

Müslüman esirlere, aç ve susuz bırakmak sûretiyle, eziyet ve işkence edilirse, İslâm ordusu, bu metodu aynı şekilde karşı tarafa uygulayamaz. Böyle bir davranışta bulunmaktan kesinlikle menedilmiştir. Müslüman esirleri öldürseler bile, İslâm ordusunun, düşmanı yendikten sonra tutsakları öldürme yetkisi yoktur.

Selâhattin Eyyûbî düşman ordusundan oldukça fazla esir almıştı. Fakat daha sonra bu esirlere yetecek kadar yiyecek bulunmadığını görünce, hepsini hiç tereddüt etmeden serbest bırakmıştı.

135 Bakara, 2/194.

Bir süre sonra bu düşmanların, birleşerek karşısına ordu halinde çıktığını gördüğünde, Selâhaddin Eyyûbî buna memnun oldu. Çünkü o, düşmanların esaret altında açlıktan ölmeleri yerine, savaşarak ölmelerini tercih ediyordu.¹³⁶

Oysa haçlı askerlerin komutanı Arslan Yürekli Rişar'ın ilk işi, İslâm ordugâhının gözü önünde üç bin Müslüman esiri öldürtmek olmuştu. Hâlbuki bu esirler, kendilerine zarar verilmeyeceğine dair söz aldıktan sonra kılıçlarını teslim etmişlerdi.¹³⁷

Napolyon, Akka'ya karşı giriştiği bir saldırıda, pek çok Osmanlı askerini esir almıştı. Tutsakları besleyecek yiyecek bulamadığını görünce onların hepsini topa tutup feci şekilde öldürmüştü.¹³⁸

İslâm dininin kesin ve değiştirilemeyen belli emir ve yasakları vardır. Söz gelimi, düşman namusa saldırmak gibi bir yola başvursa bile, Müslümanlar hiçbir zaman böyle davranışta bulanamazlar. Çünkü namusa saldırmak, Allah tarafından yasak edilmiştir. Bu yasağa karşı gelmek, Allah'a karşı gelmektir. Ayrıca bu kişi, din, ırk ve bölge ayırt edilmeksizin konulmuş bir yasaktır.¹³⁹

B) DÜŞMANA KARŞI İTTİFAK VE YARDIM ANTLAŞMASI YAPMAK

1) Müslümanların Bir Düşmanla Ortak Bir Düşmana Karşı Savaşması

Müslümanlar, kendileri için bir maslahat mevcut olduğu takdirde, gayrimüslimlerin kendi aralarında yaptıkları savaşlarda iki taraftan birine yardım edebilirler¹⁴⁰. Nitekim, bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilir:

136 Şahin, Ramazan, Selahaddin Eyyûbî ve Devlet, Çağ Yayınları, İstanbul 1987, s. 161.

137 Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, II, 346; Ebû Zehra, Son Barış Çağrısı, s. 92, 93.

138 Öztuna, Yılmaz, Büyük Osmanlı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994, VII, 90.

139 Ebû Zehra, Son Barış Çağrısı, s. 95; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, II, 394; Yaman, Ahmet, İslâm Devletler Hukukunda Savaş, Beyan Yayınları, İstanbul 1998, s. 28.

140 Bilmen, a.g.e., III, 367.

“Eğer onlar sizden din konusunda yardım isterlerse, sizinle aralarında antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmaksızın, onlara yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı çok iyi görmektedir”.¹⁴¹

Zulüm ve haksızlık üzerinde yardımlaşma amacını gütmeyen, fazilet ve adaleti gerçekleştirmeye yönelik ittifaklar câiz hatta vaciptir. İslâm’ın doğuşundan az önce Mekke kurulan Hılfu’l Fudûl (erdemli kişilerin ittifakı) gibi. Bu ittifak, zalimlere karşı, zayıf ve güçsüzleri korumak için erdemli kişilerin bir araya gelerek kurdukları bir ittifaktır. O gün faziletin ve Arap vicdanının oluşturduğu bir ittifaktır. Bu ittifakta ırk, renk, din, mezhep ayrımı yapılmaksızın herkese yardım edileceğine and içilmiştir.¹⁴²

2) Müslümanların Bir Düşmana Karşı Düşmandan Yardım Alması

İslâm ordusunda görülecek bir maslahat ve menfaata binaen gayrimüslimlerin de bulunarak savaşa iştirak etmeleri câizdir. Ancak İslâm kumandanlığının hükmünün geçerli olması için bunlar, İslâm bayrakları altında hareket etmelidirler.¹⁴³

Müslümanlar üstün bir durumdayken başka bir düşman aleyhinde Müslümanların düşmandan yardım istemesinde bir sakınca yoktur.

Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) Beni Kureyza’ya karşı Beni Kaynuka’dan yardım istemiştir. Yine Mekke halkından Müslüman olmayanlar süvari ve piyade olarak Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Hayber’e gitmişler ve hezimete uğrayan taraftan ganimet almak için beklemişlerdir. Nihayet Ebû Sufyân ordunun peşinden çıkmış ve gördüğü her düşmüş zırh, mızrak veya ahabın eşyasından düşen şeyleri alarak devesine yüklemiş, nihayet devesi çekemez olmuştur. Yine müşrik olan Safvan, yanında bulunan Müslüman bir kadınla beraber çıkmış, Rasûlullah (s.a.v.)’la beraber Huneyn ve Taif’te bulunmuştur. Safvan o zaman müşrikti. Rasûlullah (s.a.v.) ikisini birbirinden ayırmamıştır. Rasûlullah (s.a.v.)’in aralarını ayırmamasının sebebi ikisinin Müslümanların hükmü altında bulunmalarındır. Ayrılmayı gerektiren şey hükmen ve

141 Enfâl, 8/71.

142 Hamidullah, Muhammed, “Hılfu’l-Fudûl”, DİA, XVIII, 31, 32.

143 Bilmen, a.g.e., III, 367.

hakikaten yurdun farklılığıdır. Yani daru'l-harp ve daru'l-İslâm olarak yurtların ayrılığıdır. Bundan da anlıyoruz ki onların yardımından faydalanmada bir sakınca yoktur. Çünkü onların yardımından düşmana karşı köpeklerin yardımından faydalanma gibidir.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) Uhud günü göze batan bir birlik görmüş, bunlar kim? diye sorunca, Falan oğulları Yahudiler, İbn Ubey'in antlaşmalarıdır, denilmiştir. Bunun üzerine "Dinimizden olmayanlardan yardım istemeyin" demiştir.

Bunun izahı şudur: Onlar savunma ve kuvvet sahibi olup Rasûlullah (s.a.v.)'in sancağı altında savaşmıyorlardı. Bize göre bu durumda olan düşmandan yardım istemek mekruh olur.

İbn Ubey'in Uhud günü geri dönmesinin sebebi hakkında rivayetler farklı olmuştur. Medine'den çıkmamayı söylediğinde Rasûlullah (s.a.v.)'in onun görüşüne kulak vermemesinin kendisini öfkelenirdiği rivayet edilir. Bunun için geri dönmüş ve "Bana muhalefet ederek çocuklara itaat etti" demiştir.

Berberinde çıkıp kendisiyle savaşmayı teklif ettiğinde Rasûlullah (s.a.v.)'in onu geri çevirdiği de rivayet edilir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in tasvip etmemesinin sebebi İbn Ubey'in yanında müttefiki olan Beni Kaynuka'dan yedi yüz Yahudi'nin aleyhine dönmelerinden çekinmiştir. Onun için İbn Ubey ve beraberindekileri geri çevirmiştir. Bize göre devlet başkanı fitne korkusu ile düşmandan yardım istemeyi uygun görmemesi halinde, onları ordudan ayırıp geri gönderebilir.¹⁴⁴

Sonra Zübeyr'in hadisi zikredilmiştir. Zübeyr, Necâşî'nin yanında bulunduğu sırada düşman Necâşî'ye saldırmış ve o gün Necâşî'nin ordusunda büyük bir cengâverlik göstermiştir. Bundan dolayı Necâşî'nin yanında Zübeyr'in derecesi büyük olmuştur. Düşman bayrağı altında ve düşman saflarında Müslümanların savaşmasını

144 İbn Kesir, a.g.e., IV, 39,40.

câiz görenler bu hadîsi delil gösterirler. Hâlbuki bize göre bunun iki yönden izahı vardır:

Rivayet edildiği gibi Necaşi o zaman Müslümandı. Onun için Zübeyr, Necaşi ile savaşmayı helal görmüştür.

O gün Necâşî'den başka sığınak yoktu. Ümmü Seleme şöyle demektedir: Habesistan'a yerleştiğimiz zaman en güzel yurttta ve en güzel komşu yanında bulunuyorduk. Rabbimize ibadet ediyorduk. Nihayet Necâşî'nin düşmanları ona saldırdılar. Necâşî'den bize hiçbir zaman zarar gelmedi. Kendi kendimize "Bu düşman Necâşî'ye galip gelirse zararı bize de dokunur ve onun gibi bize iyi davranmaz." dedik. Necâşî'nin galip gelmesi için Allah'a samimi duada bulunduk. O millet hakkında kim bize haber getirir? dedik. Zübeyr İbn el-Avvam "ben" dedi. Bir tulum şişirdi ve binerek nehri geçti. İki düşman karşılaştılar. Zübeyr de onlarla beraber oldu. Yine Allah'a çok dua ettik. Nihayet Zübeyr, Necâşî'nin zafer müjdesini verdi. Allah onu galip getirmiş, düşmanını helâk ettirmişti. En iyi komşunun yanında ikamet ettik. Yaptığımız açıklamanın doğruluğu ve isabeti bu hadisle ortaya çıkmış bulunmaktadır.¹⁴⁵

3) Düşmana Silah Satmanın Hükümü

Kendileriyle Müslümanlar arasında barış antlaşması bulunsa bile düşman askerlerine silah ve savaş malzemesini satmak doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) İslâm düşmanlarına silah satmak ve göndermekten nehyettiği gibi, İslâm düşmanlarına silah ve malzeme satmak Müslümanlarla aralarında antlaşma bulunsa bile onları Müslümanlara karşı güçlendirmektir. Zira antlaşmaların süresi bitese de bitmese de, kendilerini güçlü bulunca antlaşmayı bozabilirler.¹⁴⁶

145 es-Serahsî, a.g.e., IV, 191,192; İbnü'l-Esir, a.g.e., II, 195-200; İbn Kesir, a.g.e., IV, 262; Ebû Zehra, Son Peygamber Hz.Muhammed, II, 408

146 el-Merğînâni, a.g.e., II, 139.

C) İSTİHBÂRAT VE KARŞI CASUSLUK

Casus, düşman sırlarını öğrenme işini üzerine alan veya bu işle görevlendirilen kişiye denir.¹⁴⁷

Casusluk, insanların zekâsının gelişim tarihinde pek erken başlamış ince bir tekniktir.¹⁴⁸

İstihbârat: Barışta ve harpte doğru haber almak, yanlış haber yaymak demektir. Duruma hâkim olmak her zaferin anahtarıdır. Orduların zafere ulaşması için dostu, düşmanı yakından tanımak gereklidir. Yalnız seferdeki çeşitli keşif vasıtalarıyla haber almak, bir sakatın değnekle yürümesine benzer; sadece seferdeki keşif vasıtaları buldukları sahadan öteye gidemez.¹⁴⁹

Gazali'nin de ifade ettiği gibi, ideal yönetici, devlet işlerini, en ince teferruatına kadar uyanık bir gözle takip eden yöneticidir. Kendi emrinde gizli servis adamları olmayan ve devamlı sûrette memleket haberleri kendisine gelmeyen yönetici, ruhsuz bir vücut gibidir. Fakat devlet tarafından yahut başka bir sûretle bir ev halkının hususiyetine dışarıdan müdahaleye belirli sınırlar koulmuştur. Zira Kur'an: Başkalarının gizli işlerine nüfuz etmeye çalışmamayı¹⁵⁰, başkalarının evine ön kapıdan başka bir yerden girmemeyi,¹⁵¹ kendi evi müstesna sahibinden izin almadan ve selam vermeden girmemeyi emreder.¹⁵²

Casusluğun amacı şudur: barış zamanında askeri ve siyasi gizli kuruluşlardan ve planlardan haber almak, savaş zamanında ise hareketlerden ve siyasi haberleşmelerden ve savaşı sürdürme kuvvetinden sürekli bilgi alabilmektedir. Bunun için ülke dışında gizli örgütlere ihtiyaçları vardır. Casusların esas kadrosunu, çalışacağı ülkenin dilini ana dili gibi bilen ve her kılığa girebilen kurnaz kimseler oluştururlar. Bunlar din ve milliyet

147 Dedeoğlu, Ahmet, "Casus", ŞİA., I, 356; Sağıroğlu, a.g.e., s. 119.

148 Karabekir, Kazım, Gizli Harp İstihbarat, Kamer Yayınları, İstanbul 1998, s. 31.

149 Karabekir, a.g.e., s. 23.

150 Hakka, 69/12.

151 Bakara, 2/189.

152 Nur, 24/27; Şirvâni, Harun Han, İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare, Çev. Ali Kuşçu, İstanbul 1965, s. 111.

değiştirerek halk arasına tamamen karışabilecekleri gibi dost ya da tarafsız bir ülkenin vatandaşı gibi de münferit ya da o devletin heyetleri arasına karışarak çalışabilirler.¹⁵³

Hz. Peygamber (s.a.v.), düşmanın hareketlerini gözetlemek, gâye ve maksatlarını öğrenmek, onlarla ilgili bilgileri toplamak üzere casuslar ve bazı kere öncü birlikler gönderirdi. Bunlar, bir devletin ve toplumun hayatiyetini sürdürbilmesi için zarûri olan faaliyetlerdir. Her ülkenin bu yönde oluşturduğu teşkilatlar ve hedeflediği stratejiler vardır; tarih boyu da olagelmıştır.¹⁵⁴

Düşman hakkında iyice bilgi toplama ve tam haber alma ile bunun yanında kendi maksat ve niyetlerini ondan saklama veya karşı casusluk Rasûlullah (s.a.v.)'ın takip ettiği önemli bir prensip olmuştur. Benî Mustalik kabilesi bir casus keşifçi göndermiş ve bu, Müslümanlar tarafından yakalanıp öldürülmüştür.¹⁵⁵ Bir başka olayda Müslüman bir kimse olan Hatîb, İslâm düşmanlarına hitaben Rasûlullah (s.a.v.)'ın onlar çerçevesinde muhtemel plan ve niyetlerden bahseden bir mektup yazdı. Fakat bu hıyanet yazısını götüren kadın, yolda Rasûlullah (s.a.v.)'ın adamları tarafından yakalandı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'de Evtas'da ve diğer havalilerde buraların fethinden evvel casuslar bulundurmuydu. Bunlar kendi buldukları havalide cereyan eden olaylar hakkında Rasûlullah'ı gizlice ve muntazam sûrette haberdar ediyorlardı.¹⁵⁶

Huneyn savaşı öncesi, atlı bir kişinin düşman ile ilgili getirdiği önemli istihbarat bilgisi üzerine Rasûlullah (s.a.v.), atlı kişinin bu ameliyle cenneti kendine vacip kıldığını ve bu amelinin cennete girmek için kâfi olduğunu bildirmiştir.¹⁵⁷

D) SAVAŞTA YALAN VE HİLE

Hile, bir kimseyi istenen yönde bir irâde beyanında bulundurmamak için, onda yanlış bir kanaat uyandırarak veya mevcut bulunan hatalı firkin devamını sağlayarak yanıltmayı ifade eder.¹⁵⁸

153 Karabekir, a.g.e., s. 31, 32.

154 en-Nevevî, a.g.e., VI, 61.

155 Buhârî, Cihâd 173; Müslim, Cihâd 45; Ebû Dâvûd, Cihâd 110.

156 Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1993, II, 1035, 1036.

157 Ebû Dâvûd, Cihâd 17.

Hile, bir bilgiyi gizlemek, bir gerçeği olduğundan fazla göstermek, konuştuğu bir sözden dönmek şeklinde olabilir. Bilindiği gibi yalan dinimizde en büyük haramlardan biridir. Fakat İslâm alimlerinin tamamına göre yalanın câiz görüldüğü yerlerin başında savaş gelir. Şu kadar var ki, düşmana verilmiş olan sözü ve antlaşmayı bozmak câiz değildir. Harbin hile oluşu, karşısındakine zulüm etmeyi, âdil olamayan tavır ve davranışlar sergilemeyi gerektirmediği gibi, bunu meşru da kılmaz. İslâm ordusunun sayısını gizlemek, azı çok göstermek, gidilecek yol hususunda düşmanı aldatmak, silah miktarı konusunda yanlış bilgi vermek, ittifak ettiği toplulukları haber vermemek, ne zaman saldırıya geçeceğini söylememek ve benzeri davranışlar harp taktiklerinden sayılır ve câiz olan hileler sınıfına girer. Harbi kazanmada bunların önemi inkâr edilemez. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) “Harp hileden ibarettir” buyurmuştur.¹⁵⁹

Ancak hadis-i şerifte kastedilen, düpedüz yalan değil, tevriye yapmak yani üstü kapalı söz söylemektir. Çünkü Peygamberler düpedüz yalan söylemekten masumdurlar. Hz. Ömer (r.a.): Üstü kapalı söz söylemede yalandan kurtuluş vardır, demiştir.

Savaşan askerlerin, arkadaşlarıyla konuştuğunda kendilerinin zafere ulaştığını yahut daha güçlü oldukları izlenimi vermeleri de bir hiledir. Nitekim rivayet edilir ki, Hz. Ali (r.a.), katıldığı savaşlarda başını öne eğerek bir yere ve sonra yukarı kaldırıp şöyle diyordu: “Ne sen yalan söyledin ve ne de ben.” Bu davranışıyla, çevresinde bulunanlara, sanki Rasûlullah (s.a.v.) kendisine bu durumu haber vermiş ve ashabına da bunu emretmiş kanaatini veriyordu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) açıkça düşmanlığı ortaya koyan düşmanlarını susturmak için, kendilerine yapacağı saldırıyı, başka tarafa gideceğini söyleyerek asıl saldıracağı düşmanlarını aldatırdı. Yani gideceği yeri ve asıl maksadını söylemezdi. Kendilerine güvenilen kimselere böyle yapmak ise aklının ucundan bile geçmezdi.¹⁶⁰

158 Köse, Saffet, “Hile” DİA, XVIII, 28.

159 Buhârî, Cihâd 157, Menâkıb 25, İstîtâbe 6; Müslim, Cihâd 17, 18; Ebû Dâvûd, Cihâd 92, Sünnet 28; en-Nevevî, a.g.e., VI, 115.

160 es-Serahsî, a.g.e., I, 87.

Benî Kurayza Yahudileri, müşriklerden oluşan düşman ordusu gelinceye kadar Rasûlullah (s.a.v.)'la antlaşma halindeydiler. Daha sonra antlaşmayı bozup Medine'ye saldıracak olan Ebû Sufyân ile birlik oldular. Nuaym İbn Mesûd, o zaman henüz müşrik olduğu halde gelip Beni Kurayza ile müşrik düşman ordusu arasında yapılan antlaşmayı Rasûlullah (s.a.v.) e haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.) Nuaym'a: "Belki de onlara böyle davranmalarını biz emretmişiz" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) bu sözü ile sanki bu aramızda olan antlaşmanın gereğidir. Böylece düşman ordusunu her taraftan kuşatacağız demek istiyordu. Nuaym çıkıp gittiğinde Hz. Ömer "Ya Rasûlullah! Beni Kurayza'nın işini halletmek, senin hakkında yalan söylüyor deyip tuturmalarından daha kolaydır," dedi. O zaman Rasûlullah (s.a.v.): "Savaş, hiledir ya Ömer!" buyurdu. Nuaym, Ebû Sufyân'a gidip: "Beni Kurayza'nın sana tabi olmalarını Muhammed istemiş" dedi. Ebû Sufyân: "Bunu kendi kulaklarınla mı duydun" diye sordu. Nuaym "Evet" deyince, Ebû Sufyân "Allah'a yemin ederim ki, Muhammed yalan söylememiştir" dedi. Bu stratejik hile düşmanların aralarında birliğin bozulmasına ve yenilmelerine sebep olmuştur.¹⁶¹

İslâm uleması, harpte düşmanı aldatmak için başvurulacak her çeşit hilenin câiz olduğunu söylemekte ittifak eder.¹⁶²

E) SAVAŞ SIRASINDA İBADET

1) Namaz

İslâmîyet, cihâdı manevi-ruhi ibadetlerden ayırmamak için, harp zamanlarında bile namazı ihmal etmemeyi emretmiştir. Kur'an-ı Kerim, Salatü'l-Havf ismiyle bundan uzun boylu bahseder.

"Ehl-i Küfrün size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur."¹⁶³

161 es-Serahsî, a.g.e., I, 87; İbn Hişâm, a.g.e., III, 231, 232; İbn Kesir, a.g.e., IV, 103, 104; İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, a.g.e., III, 1123; Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, I, 586-588; Hamidullah, Hz. Peygamber'in Savaşları, s. 126.

162 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., III, 552.

163 Nisâ, 4/101,102. Daha geniş bilgi için bkz: Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 998.

Bu ayet savaş için çıkılan yolculukta düşman saldırısı gibi bir tehdiğe ile karşı karşıya kalınca namazın kısaltılmasında bir sakınca olmadığını bildirmektedir.¹⁶⁴

Savaş halinde namaz cemaat ile kılınabilir. Bu şekilde namazın nasıl kılınacağını Kur'an-ı Kerim şu şekilde açıklar: "Sen onların aralarında bulunup da onlara namaz kıldırıldığında içlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun. Silahlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında diğer bir kısmı arkanızda beklesin. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silahlarını yanlarına alsınlar. Kâfirler arzu ederler ki, silahlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil olsanız da size ani bir baskın yapsalar."¹⁶⁵

Ayette ifade edildiği gibi, kılınan namaz iki rekattir ve her rekata nöbetleşe bir kısım katılmıştır. Şu halde herbirinin ikinci rekatleri, savaşın başlaması gibi, korkunun şiddetlenmesini gerektirecek yeni bir durum ortaya çıkmadıkça nöbetleşe tamamlaması gerekecektir. Durumun böyle olduğu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünneti ile de açıklanmıştır. İbn Ömer ve İbn Mesud'dan rivayet olunduğu üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kıldırıldığı zaman âyette olduğu gibi ilk grup ile bir rekat ve diğer grup ile de bir rekat kılmış; sonra bu grup düşman karşısına gitmiş, yine önceki grup gelip ikinci rekati kırâatsız kaza etmiş ve selam vermiş, sonra bunlar gidip yine ikinci grup gelmiş birinci rekati kırâat ile kaza etmişler ve selam vermişler, bu şekilde her grup iki rekat kılmışlardır.¹⁶⁶

Ayette, birinci grup yalnız "silahlarını alsınlar" demekle yetinildiği halde, namaza gelen ikinci grup için "uyanık, temkinli ve dikkatli olmak," demek olan "hızır" kelimesinin ilave edilmiş olması, düşman karşısında yerlerini öbürlerine bırakırlarken son derece ihtiyatlı hareket etmek gereğini duyurup hissettirmek içindir. Çünkü, kâfirler öyle arzu etmektedirler ki, Siz silahlarınızdan ve eşyanızdan, savaş araç ve gereçlerinizden gafil olsanız, boş bulunsanız da üzerinize birdenbire bir saldırıverseler.

164 Ateş, a.g.e., II, 356; Elmalılı, a.g.e., III, 66.

165 Nisâ, 4/102.

166 Buhârî, Taksîr 5, Salât 1, Menâkibü'l-Ensar 48; Müslim, Müsâfirîn 1,3,5,6; Ebû Dâvûd, Sefer 1,2,6,8,10,18; Nesâî, Salât 3; Ahmed İbn Hanbel, VI, 234; Elmalılı, a.g.e., III, 67, 68.

İbn Abbas ve Cabir'den rivâyet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabı ile öğle namazını kılmış, müşrikler de bunu görmüştür. Sonradan "biz ne fena yaptık, niye o sırada saldırıvermedik" dediler ve diğer bir namaz sırasında baskın yapmaya karar verdiler. Yüce Allah da bu âyetle peygamberine onların sırlarını bildirdi. Ayetin devamında "...Yağmurdan zarar görecekseniz veya hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanıza engel yoktur. Fakat bütün ihtiyat tedbirlerini alın..."¹⁶⁷ emriyle bir eziyet ve zarar bulunmadıkça silahı üzerinde bulundurmamak gerekli ve elden bırakmak günahdır.¹⁶⁸

Alimler, ayette belirtilen meşru mazeret dışında, namaz kılarken silahı bırakmamanın vacip olduğunu söylerler. Vücub hükmünü, ruhsattan sonra ihtiyatî tedbir alınması, gafil yakalanılmaması için ayette gelen emirden çıkarırlar. Ayet-i Kerime savaş sırasında bile olsa namazın bırakılmaması için emir vererek namazın Allah nezdinde ehemmiyetine dikkat çektikten sonra, düşmana karşı tedbirin bu mühim kulluk vazifesini ifa esnasında bile ihmal edilmemesini emretmesi, ayetten ibret alınması gereken bir başka husustur.¹⁶⁹

İbn Mes'ud'un rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) Bilal'a emretti. O da kalkıp birinci namazdan önce hem ezanı okudu hem de kamet getirdi. Daha sonraki namazlarda ise sadece kamet getirmekle yetindi.

Burada savaşla meşgul olmaktan dolayı namazı geciktirmenin câiz olduğuna delil vardır. Ayrıca vaktinde kılınmayıp kaçırılan namazların Rasûlullah (s.a.v.) 'in yaptığı gibi cemaatle kılınması da müstehabtır. Eğer fiilen savaşmayıp ayakta yahut süvari iseler ima (işaret) ile namazlarını kılarlar ve bu durumda namazlarını ertelemeleri câiz değildir. Çünkü rükû ve sücudun yapılma imkânı bulunmadığı zamanlarda farz namaz ima yoluyla kılınır. Burada askerlerin rükû ve sücuddan aciz oldukları ortadadır.¹⁷⁰

167 Nisâ, 4/102.

168 Elmalılı, a.g.e., III, 68; Ateş, a.g.e., II, 357, 358.

169 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., II, 314.

170 es-Serahsî, a.g.e., I, 157, 158.

Rivayet olundu ki, Ebû Berze el-Eslemi, atının yularını tuttuğu halde iki rekât namaz kıldı. Sonra atın yuları elinden düştü ve atı kibleye doğru gitti. Ebû Berze atının ardından giderek yularını yakaladı ve yönünü Kibleden ayırmadan geri geldi ve namazın geri kalanını tamamladı. Onun bu durumunu görenlerden cahil bir kişi: Bu zat ne yapıyor, Allah onu şöyle etsin, böyle etsin diyerek ona dil uzattı. Ebû Berze namazını bitirdikten sonra: Hey! “Az önce bana dil uzatan! Biz din işlerinde Rasûlullah (s.a.v.) gösterdiği kolaylığı görmüş kimseleriz. Şayet atımı bırakıp namazımı tamamladıktan sonra peşine düşseydim atım uzaklaşmış olacaktı ve bu benim için zor olacaktı” dedi.¹⁷¹

Burada askerın namaz kılarken atının yularını tutmasında bir sakınca bulunmadığına delil vardır. Çünkü burada at bakıcısı bulunmadığından askerın kendisi bakmak mecburiyetindedir. Yine ihtiyaç anında yönünü kibleden çevirmeden bir miktar yürüyecek olursa namazı bozulmaz. Görmüyor musun? Hz. Ebû Bekir (r.a.) mescidin kapısında tekbir getirerek rükûa gitmiş ve rükûda olduğu halde saffa ulaşınca kadar yavaş yavaş yürümüştür. Ama yürüdüğü zaman sırtını kibleye çevirecek olursa, yürüdüğünden dolayı değil, sırtını kibleye çevirdiği için namazı bozulur. Çünkü namazın câiz olabilmesi için kibleye yönelmek şarttır.

İmam Muhammed dedi ki: Gazilerle diğer yolcuların nafîle namazlarını bineklerin sırtında oldukları halde yönleri hangi tarafa bulunursa bulunsun ima ile kılmalarında bir sakınca yoktur.

Çünkü nafîle namaz bir vakitle sınırlı değildir. Her zaman için kılınabilir. Yolcunun da her zaman bineğinden inip Kibleye yönelmesinin güç bir şey olacağı ortadadır. Nafîle namazı devam ettirmek istediği takdirde kendisi için bu ruhsatın sabit olması mazerete benzer.¹⁷²

171 es-Serahsî, a.g.e., I, 165.

172 es-Serahsî, a.g.e., a.y..

2) Yiyecek ve içecekler

Savaşa katılan askerlerin hangi şartlarda neleri yiyip içecekleri bir takım prensiplere bağlanmıştır. Yiyecek ve içecek sıkıntısı çeken Müslüman askerler, her türlü yiyeceği yiyemezler. Yahudi ve Hıristiyanların, gerek kestikleri hayvanların eti olsun, gerek diğer yemekleri olsun, yenmesinde bir sakınca yoktur. Allah Teala şöyle buyuruyor: “...Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir...”¹⁷³

Selman-ı Farisî'nin kölesi Süveyd'in de şöyle dediği rivayet edilir: Allah Teala Farsları mağlup ettiği gün, bir sepet buldum ki içinde ekmek, peynir ve bıçak vardı. O sepeti alıp Selman (r.a.)'a götürdüm. Selman, arkadaşlarına ekmeği ve peyniri verdi ve oturup yemeye başladılar. O zaman Farslar Mecûsî idiler. Buradan da anlıyoruz ki kestikleri hayvanın eti hariç diğer yemeklerinin yenmesinde bir sakınca yoktur.

İmam Muhammed, daha sonra Ali İbn Ebi Talib (r.a.)'a düşman Hıristiyanların kestikleri hayvanlarının etlerinin yenilip yenilemeyeceği sorulduğu ve kendisinin bunda bir beis görmediğini, ancak kadınlarıyla evlenmenin mekruh olduğunu söylediğini nakleder.¹⁷⁴

Hayber savaşında başgösteren kıtlık sebebiyle müslüman askerler, at ve ehil eşek eti yemeye başladılar. Bu duruma muttali olan Hz. Peygamber (s.a.v.) at etini yemeyi serbest bırakmış, ehil eşek etini yemeyi is yasaklamıştır.¹⁷⁵

Askerler yol boyunca rastladıkları ağaçların dibine düşen meyvelerinden yiyebilirler. Rafî İbn Amr el-Gaffarî çocukluğunda hurma ağacından hurma düşürebilmek için ağacı taşlarken Rasûlullah (s.a.v) gelir. Kendisine hurma ağacını niçin taşıladığını sorar. Ağaca taş atmamasını söyleyerek şöyle buyurur: “Hurmaya taş

173 Mâide, 5/5.

174 es-Serahsî, a.g.e., I, 103,104; Ateş, a.g.e., II, 743-745; Elmalılı, a.g.e., III, 166,167.

175 İbn Hişâm, a.g.e, III, 345; İbn Kesir, a.g.e., II, 192.

atma. Ağacın altına düşenlerden ye.”¹⁷⁶ Bu hadis ağaçların altına düşen meyvelerin yenebileceğini göstermektedir.

Yine askerler yol üzerinde rastladıkları sürülerin sütlerinden yararlanabilirler. Şu hadis bu hususta nasıl hareket edileceğini göstermektedir. “sizden biriniz davar sürüsüne rastladığı zaman, orada sahibi var ise izin istesin. İzin verirse süt sağsın ve içsin. Sahibi yoksa üç kere seslensin. Cevap verirse izin istesin. Sahibi yok ise süt sağsın ve içsin. Fakat yanına alıp götürmesin.”¹⁷⁷ Bu hadiste de görüldüğü gibi izin almak şartıyla sürülerin sütünden yararlanılabilir.

3) Alış-Veriş

Savaş sırasında, savaş hizmetlerine engel olmayacak şekilde alış-verişte bulunmak haram değildir. Fakat asıl vazife olan cihâd hizmetlerini aksatacak olan ticarete cevaz verilmez.

Hz. Peygamber (s.a.v.)’in uygulamaları savaş sırasında alış veriş yapılabileceğini göstermektedir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) savaşlarda alış veriş yapanları gördüğü halde, onları bundan men etmemiştir.¹⁷⁸

Hârice İbn Zeyd, babasına savaşa katılan bir kimsenin alıp satmasını ve ticaret yapmasını soran bir kişiye şöyle cevap verdiğini bildirir. “Biz Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Tebuk Savaşı’nda iken alış veriş yaptık. Rasûlullah (s.a.v.) bizi görüğü halde, bizi bundan nehyetmedi.”¹⁷⁹

Savaşın çıkmış olması, Müslümanlar ile savaşılan ülkeler arasındaki ticarete hiçbir zaman engel olmaz. Şu halde, İslâm ülkelerinde toplanan ticaret mallarını düşman ülkelere satmak isteyen tüccarlara izin verilmektedir.

Tüccarlar, Müslümanların zararına düşmanları kuvvetlendirecek olan ticaret mallarını dış ülkelere satmaya salahiyyetli değillerdir. Hanefiler savaş araç ve gereçleri,

176 Ebû Dâvûd, Cihâd 85; İbn Mâce, Ticaret 68; Ahmed İbn Hanbel, V, 21.

177 Ebû Dâvûd, Cihâd 85; Tirmîzî, Büyü’ 59.

178 İbnü’l-Kayyim el- Cevziyye, a.g.e., III, 1101.

179 İbn Mâce, Cihâd 23.

silah yapımına yarayan ve her türlü silah yapımında hammadde olarak kullanılan demir gibi askeri teçhizat maddeleri dışındaki bütün ticaret eşyasının düşman ülkelere ihraç edilebileceğini söylemişlerdir. Demir konusunda Kur'an'da bir ayet bulunmakta ve burada şöyle denilmektedir:

“Biz demiri de var ettik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır.”¹⁸⁰

Hukukçuların çoğunluğu, yiyeceklerin ve her çeşit giyim eşyasının düşman memleketine satışına izin vermişlerdir. Yalnız İmam Şafii:

“Silahlar kadar yiyecek ve giyecekler de düşmanı kuvvetlendirir” diyerek bu düşünceye karşı çıkmıştır.

Demir, silah ve köleler dışında, her türlü ticaret eşyasının ihracatına izin veren hukukçular, bu konudaki görüşlerine destek olarak, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Mekke'de savaşmakta olan Ebû Sufyân'a, bir deri parçası karşılığında, bir miktar sıkıştırılmış hurma göndermesini ve ayrıca Mekke halkının açlıktan kıvrandığı bir sırada, ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere, yüz dinar yollamasını gösterirler.

Düşmanlara sulhtan sonra olsa bile silah, at, demir gibi savaş aletlerini takviye edecek şeylerin satılması Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklandığından satılmaz. Fakat İslâm toplumunun ihtiyacı olmamak şartıyla onlara yiyecek ve giyecek gibi şeyleri satmak istihşanen câizdir. İslâm toplumunun ihtiyacı varken satmak câiz değildir.¹⁸¹

Kıyas, İslâm düşmanlarına yiyecek ve giyecek de satmanın câiz olmamasını gerektirir. Ancak biz nassdan bunun câiz olduğunu öğreniyoruz. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) –Mekke müşrikleri Müslümanlarla savaş halinde iken- Sümâme'ye onlara yiyecek maddelerini satmasını emretmiştir.¹⁸²

180 Hadîd, 57/25.

181 Atif, a.g.e., III, 392.

182 el-Merğînâni, a.g.e., II, 139.

Bütün bu bilgiler; gerek duyulduğu takdirde savaşı terketmemek şartıyla alışveriş yapılabilmesini göstermektedir.

4) Borçlunun Savaşa Katılması

Borçlu olanlar, borçlarını ödeyecekleri zamana kadar askerlikten muaf tutulurlar. Çünkü borcun ödenmesi savaşa katılmaktan daha önemlidir. Alacaklının izni olmadan borçlunun savaşa gitmesi mekruhtur. Tıpkı çoluk çocuğuna yetecek malı bırakmadan birinin hacca gitmesi gibi. Bu onun için mekruh ise, borçlu için daha çok mekruh olur.¹⁸³

Borçlu kişi savaşa gitmek isteyip alacaklı kişi de hazır değilse, borcunu ödemeye yetecek kadar malı varsa, savaşa gitmesinde sakınca yoktur. Savaşa gideceği zaman bir adama, kendisine bir şey olduğu takdirde mirasından borcunu ödemesi için vasiyet eder.

Çünkü alacaklının hakkı borçlunun canında değil, malındadır. Savaşa gitmesiyle onun hakkından bir şey kaybolmuş olmaz. Çünkü alacaklı döndüğü zaman hakkını borçludan tahsil ediyormuş gibi o işle görevlendirilen kişiden teslim alır. Vasiyet sözünün belirtilmesi ise, savaşa giden kişinin Allah yolunda şehit olabileceğindedir. Böyle bir durumda onun yerine borcunu ödeyecek kişiye vasiyette bulunur.¹⁸⁴

Borç vadeli ise ve borçlu, borcun vadesi gelmeden önce zahire bakarak döneceğini biliyorsa, en iyisi borcunu ödemek için kalıp çalışmasıdır. Ama bu durumda da gitmesinde bir sakınca olmaz. Çünkü borcun vadesi gelmeden önce alacaklının onu engellemeye hakkı yoktur.

Rasûlullah (s.a.v.)'in buyurduğuna bakarak böyle bir kişinin gitmesinin daha iyi olacağı sonucu çıkarılmıştır. Asıl borçlu, söz konusu borcu kendisinin aynı oranda alacaklı olduğu bir üçüncü kişiye havale etse, o takdirde borçlunun savaşa gitmesinde sakınca olmaz. Çünkü alacaklının borcunu başkasına havale etmesiyle o borçtan kurtulmuş olur.

183 es-Serahsî, a.g.e., IV, 209; İbn Rüşd, a.g.e., II, 413.

184 es-Serahsî, a.g.e., IV, 35.

Borcunu başkasına havale eden kişinin ondan alacağı yoksa savaşa çıkmaması müstehap olur. Çünkü havale eden kişinin borcundan kurtulsa bile, kendisine havale edilen borç hala üzerindedir.

Alacağı havale edilen değil de, üzerine borç havale edilen kişi savaşa çıkmasına izin verirse, çıkmasında sakınca olmaz. Çünkü üzerinde alacaklının hakkı kalmamış olur. Sadece üzerine borcun havale edildiği kişi ile ilişkisi kalmıştır. Bunun da onun hakkında verdiği izin muteberdir.¹⁸⁵

5) Kadınların Savaşa Katılması

Kadınlar savaşa katılabilirler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uygulamalarında bu hususu teyit eden bir çok olay mevcuttur.

Necdet İbn Âmir el-Harûrî, İbn Abbas (r.a.)'a beş haslet hakkında soru sormuştur. Bunlardan biri de "Rasûlullah (s.a.v.) savaşa çıkarken kadınları da götürür müydü?" sorusuydu. İbn Abbas (r.â.), şu cevabı yazdı: "Bana yazıp "Rasûlullah (s.a.v.)'in savaşa kadınları da götürüp götürmediğini" sordun. Evet, kadınları savaşa götürürdü. Onlar yaralıları tedavi ederlerdi."¹⁸⁶

İbn Abbas'ın cevabından kadınların, bazı geri hizmetlerde vazife alabileceği anlaşılmaktadır. Ancak, onların savaşa olan bu iştirakleri, ganimet taksiminde "pay"a iştirak hakkı tanımıyor, bahşiş ve atiyeye cinsinden radh denen ve -belli bir miktar ve nisbeti olmaksızın- komutanın takdirine bağlı bir ihsan veriliyor.

Ümmü Atiyye (r.a.) anlatıyor: "Ben Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yedi ayrı gazveye çıktım. Ordugâhlarda ben geride kalır, askerlere yemek yapar, yaralıları tedavi eder, hastalara bakardım."¹⁸⁷

Bu rivayet de kadınların, geri hizmetler görmek üzere savaşa katılabileceğini göstermektedir. Ümmü Atiyye "geride kaldığımı" ifade ediyor. Yani bizzat düşmanla

185 es-Serahsî, a.g.e., IV, 208, 209.

186 Müslim, Cihâd 137; Tirmîzî, Siyer 8; Ebû Dâvûd, Cihâd 152.

187 Müslim, Cihâd 142.

savaş yapmak üzere ileri hatta katılmıyor. Mutfak, temizlik, tedavi, tamir, hayvan bakımı gibi, orduya terettüp eden "geri hizmetler" veya "destek hizmetleri" ifa ediyor. Gazveye katılmada Ümmü Atiyye münferit bir örnek değildir. Ancak başka rivayetler nazara alınacak olursa kadınların savaşta silahlı mücadeleye iştirak ettikleri de görülür.

Bedir ve diğerleri gibi çıkılan ilk askerî seferlerde, hastabakıcı, aşçı, v.s. şeklinde de olsa kadınlara görev verilmemiştir; daha sonraları çok miktarda kadın savaşıya rastlıyoruz. Bilhassa erkek savaşçıların yeterli miktarda olmadığı sırada sırf düşmana baskın verip onu püskürtmek üzere Ümmü Suleym, Ümmü Haram ve diğer hanım savaşçıların Uhud, Huneyn v.s. savaş meydanlarında silaha sarılıp netice alacak şekilde yiğitçe dövüşüklerini görüyoruz; üçüncü hicri senede cereyan eden Uhud harbi sırasında Rasûlullah'ın Ailesine mensup olanlar da dâhil genç kadınlar, mücahitlere içme suyu veriyor ve yaralıların yardımına koşuyorlardı.¹⁸⁸ Yaşlı kadınlar yemek hazırlamak, su çekmek, hasta ve yaralılara bakmak gibi hizmetler için büyük ordularda bulunabilirler. Fakat genç kadınların evlerinde kalmaları, kötülüğe meydan verilmemesi bakımından daha iyidir.¹⁸⁹

Azlıktan dolayı kazanılacağına zannı galib olamayan üç yüz dört yüz kişiden ibaret olan bir fırka asker ile beraber Kur'an, hadis ve fıkıh kitapları gibi tazimi vacip alaya alınması haram olan şeyleri veya kadınları götürmek şer'an yasak olduğundan tahrimen mekruhtur. Fakat kazanılacağı hissedilen çok asker ile beraber Kur'an ve dini kitaplara ve hastalara bakmak, askerlere su vermek gibi hizmetlerde bulunmak üzere seçilen kadınları götürmek mekruh değildir. Genç kadın götürmek gerekirse genç cariye götürmek evladır.¹⁹⁰

Bazı alimlerimiz kadınların savaşa katılma keyfiyetinin sonradan neshedildiğini söylemiştir. Ancak Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatından sonra (hicrî 13) cereyan eden yüz kadarı Bedrî olmak üzere bin kadar sahabenin katıldığı bu savaşta kadınların yer almış olması, keza Kıbrıs'ın fethinde, Hz. Enes'in teyzesi Ümmü Haram (r.a.)'in bulunması

188 Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 999.

189 el-Merğınâni, a.g.e., II, 137.

190 Atif, a.g.e., III, 388.

gibi örnekler nesh meselesini ihtiyatla karşılamamız için yeterlidir. Ne var ki, Müslümanların sayıca çoğalması, askerliğin muvazzaf, sistemli bir mahiyet kazanması gibi durumlar, kadınların askere alınmasına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmış olabilir. Günümüz şartlarında da ihtiyaç yoktur. Ama İslâm'ın bu meseledeki sözü nedir? denilecek olursa, ret cevabında kesin ve aceleci olmamak gerektiğini söyleyebiliriz. Öyle ise: "Cihâdda asıl olan erkeklerin yapmasıdır. İhtiyaç halinde kadına da başvurma kapısı açıktır" diyebiliriz.¹⁹¹

F) İLK YARDIM VE TEDAVİ

Savaşta ilk yardım ve tedavi, gerek Müslümanlar için olsun gerekse yaralı olarak ele geçen düşman askerleri için olsun, insanî bir görevdir. Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemi savaşlarında bu görevi savaşa katılan kadınlar yerine getirmiştir. Uhud Harbi sırasında Rasûlullah (s.a.v.)'ın ailesine mensup olanlar da dâhil genç kadınlar, mücahitlere içme suyu veriyor ve yaralıların yardımına koşuyorlardı.¹⁹² Nitekim, Ebû Ümâme İbn Sehl İbn Huneyf'ten yapılan rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Uhud Günü yüzünü çürümüş bir kemikle tedavi etmiştir.

Yine rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), bir hasır parçasını yakarak onunla yüzünü tedavi etmiştir.

Başka bir rivayette ise, çürümüş bir kemikle tedavi etmiş ve bir sargıyla bağlamıştı. Günlerce de bu sargının üzerine mesh etmişti.¹⁹³

Rasûlullah (s.a.v.), Hendek Günü ucu uzunca bir okla elinin damarı kopan Sa'd İbn Muaz'ı dağlayarak tedavi etmiştir. Es'ad İbn Zûrâre (r.a.)'yi de dağlayarak tedavi ettiği rivayet edilmiştir.¹⁹⁴

191 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., IV, 33, 34.

192 Hamidullah, a.g.e., a.y..

193 es-Serahsî, a.g.e., I, 91

194 es-Serahsî, a.g.e., I, 92.

Sonuç olarak, ilkyardım ve tedavi, Müslüman ve gayrimüslim ayrımına bakmaksızın vicdanî ve insanî bir görev kabul edilmelidir. İslâm tarihindeki uygulamalar da bu şekildedir.

III- SAVAŞIN DİĞER UNSURLARI

A) ASKERLERE YÖNELİK HÜKÜMLER

1) Komutana İtaat

Cihâda çıkılınca herkes kendi başına hareket etme imkânına sahip değildir. Ordunun başındaki komutana yüzde yüz itaat edilmesi ve emrinden çıkılmaması gerekir. Başbozukluk her yede bir felâketse de, özellikle cihâd yolculuğunda ve cephede hiç affedilmeyecek bir suçtur. Bu sebeple, cihâd meydanındaki emirler münakaşa ve istişareye açık değildir. Çünkü onun için yeterli zaman ve uygun zemin yoktur.¹⁹⁵

İmam Muhammed'e göre: "Devlet başkanı, akıllı, faziletli, savaştan anlayan ve Müslümanlara şefkat besleyen kimseyi komutan tayin etmelidir. Çünkü komutana itaat, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat demektir. "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber ve sizden olan emir sahiblerine de itaat edin,"¹⁹⁶ ayeti ile "size habeşli bir köle emir olsa dahi, Allah'ın kitabıyla hükmettiği sürece itaat edin, dinleyin," hadisi bunu göstermektedir.¹⁹⁷

Askerler komutanlarına itaat ettikleri zaman helâk olacaklarını bilseler, kendilerine verilen bu emir, onları helâk etmek yahut hafife almaktır ki, yüce Allah bu tür itaati kınamıştır. "Firavun, milletini horladı, ama onlar kendisine yine de itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir millettir."¹⁹⁸

195 en-Nevevî, a.g.e., VI, 61.

196 Nisâ, 4/59.

197 Buhâri, Ezân 54, Ahkâm 4; Tirmîzî, Fiten 30; İbn Mâce, Cihâd 39; Ahmed İbn Hanbel, II, 523; es-Serahsî, a.g.e., I, 118.

198 Zuhurf, 43/54.

Verilen emir hakkında asker arasında ihtilaf varsa; bir kısmı o emirde helâk olmanın bulunduğunu söyleyecek olsa, o zaman komutanın emrine itaat edilir.

Ancak helâk olmakla sonuçlanacağı hiç kimseye kapalı olmayacak derecede apaçık ise yahut onlara bir günahı emredecek olsa, o zaman itaat etmezler. Ancak sabredip komutanlarına karşı ayaklanmamaları gerekir.¹⁹⁹

Komutan, falan komutan ve askerleri sağda, filan ve askerleri önde, falan ve askerleri de solda yerlerini alsın, emrini verince hiç kimse kendisine tayin edilen yeri terk etmemelidir.²⁰⁰

Rasûlullah (s.a.v.), İslâm daveti için Şam'ı fethetmeye yöneldi. Zeyd İbn Hârîse'nin oğlu Usâme komutasında ordu hazırladı. Hz. Ebû Bekir ve Ömer de bu orduya katılmışlardı. Vefatında ordunun mutlaka gönderilmesini tavsiye etti. Bu ordunun oluşturulmasındaki anlama kısaca bir göz atalım. Ordunun başında Mûte Savaşı'nda şehit düşen Zeyd İbn Hârîse'nin oğlu Usâme vardır. Usâme, Arap toplumunun anlayışında soy ve şöhret bakımından Kureyş büyüklerinin derecesinde olmadığı halde komutan tayin edilmiştir. Özellikle İslâm'da ve halk arasında itibar ve mevkileri herkes tarafından bilinen Hz. Ebû Bekir ve Ömer, Usâme'nin kumandası altında orduda bulunmaktadırlar. Bu uygulama küçüklerin önünde engellerin durmaması ve engel çıkarılmaması gerektiğini, küçüğün komutasında olmanın büyüğün değer ve itibarını düşürmediğini, cihâd da amel ve gayret dışında bir şeref söz konusu olmadığını göstermektedir.²⁰¹

2) Savaş Meydanında Sebat Etmek

Savaş şartlarında bir askerin davranışı neticeye müessir olabilir. Bir korkağın paniğe düşüp kaçması, öbürlerine de sirâyet edebileceği gibi bir cengâverin sebatı da

199 es-Serahsî, a.g.e., I, 116, 117.

200 es-Serahsî, a.g.e., I, 119.

201 Ebû Zehra, Dünya İslâm Birliği, s. 157.

başkalarının sebatına sebep olabilir. Savaşı kazanmanın asıl sırrı, ayet ile sabittir ki düşmandan daha sabırlı olmaya bağlıdır.²⁰²

Savaş esnasında sabretmek, ecrini sadece Allah'tan beklemek sûretiyle ihlâsla hareket etmek, düşmana karşı sırt çevirmeyip karşı durmak sûretiyle şehit olan kimse bu dünyada en üstün makama, cennete de en üstün dereceye ulaşır.²⁰³ Nitekim Ayet-i Kerime'de;

Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya erişesiniz. Allah ve Rasûlü'ne itaat edin; birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir. Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkan kâfirler gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır".²⁰⁴

"Düşmala karşılaştığınız zaman sabredin..."²⁰⁵ hadisi, her Müslüman asker için sebat etmenin geçerli olduğunu ifade etmektedir. Ebû Katade (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), ashab arasında ayağa kalktı ve "Allah yolunda cihâd, Allah'a iman etmek amellerin en faziletlisidir" diye hatırlattı. Bunun üzerine bir kişi ayağa kalkıp:

— Ya Rasûlullah! Şayet Allah yolunda öldürülürsem, bu benim günahlarıma keffâret olur mu? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) ona:

—Evet, şayet sen sabrederek, ecrini de sadece Allah'tan bekleyerek, cepheden kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda öldürürsen, günahlarına keffâret olur" buyurdu. Sonra, Rasûlullah (s.a.v.):

— "Nasıl demiştin?" diye sordu. Adam:

202 Âli İmrân, 3/200.

203 en-Nevevî, a.g.e., VI, 59.

204 Enfâl, 8/45-47.

205 Buhârî, Cihâd 32; Müslim, Cihâd 19; Ebû Dâvûd, Cihâd 89; Ahmed İbn Hanbel, II, 523.

— Şayet ben Allah yolunda öldürürsem, günahlarıma keffâret olur mu? diye sözünü tekrarladı. Rasûlullah (s.a.v.) ona:

— “Evet, şayet sen sabrederek, ecrini sadece Allah’tan bekleyerek, düşmandan kaçmaksızın düşmana karşı koyup Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibril söyledi” buyurdu.²⁰⁶

Sabır, dinimizin en önemli disiplinlerinden biridir. Sabır imtihanı da en zor imtihanlardandır. Belâ ve musibetlere sabır hususunda herkes bir değildir.

“Hayatımızın her safhasında sabra ihtiyacımız varsa da, Allah yolunda cihâd, sabrın gerektiği yerdir. Çünkü dünyada elde edilen zaferi, nefisle mücâhedeyi ve ahirette cenneti kazanma alanı cihâd meydanıdır.

İmam-ı Muhammed (r.a.)’ın anlattığına göre: Ebû l-Muhatar’ın babası olan Ebû Ubeyd es-Sekafi, Kussu’n-Natîf isimli yerde öldürüldü. Kendisi, kaçmayı reddetmiş ve ölünceye kadar düşmanla savaşarak sebat etmişti. Hz. Ömer (r.a.) şöyle dedi: “Allah Ebû Ubeyd’e rahmet etsin. Şayet bana geri dönseydi ona kuvvet olurum.”

Buradan anlıyoruz ki, sebat etmek ve dövüşe devam etmek kendini tehlikeye atmaktır diyenlerin aksine, sebat edip savaşa devam etmekte bir sakınca yoktur. Aksine, bunda kendini Allah için feda etme vardır. Sahabeden bunu yapanlar olmuştur ve Rasûlullah (s.a.v) onları övmüştür.²⁰⁷

3) Savaştan Kaçmak

a) Özürsüz Olarak Savaşa Katılmamak

Savaş her Müslümana farzdır. İslam dinine mensup her kişi bu görevi yerine getirmek mecburiyetindedir. Savaştan geri kalmak konusunda Müslümanlar Kur’an-ı Kerim’de uyarılmaktadırlar. Dünya nimetlerini Allah yolunda savaşmaktan üstün tutanlar, ölüm korkusu duyanlar da uyarılmaktadırlar ve bu konuda münâfikların haline

206 Müslim, İmâret 32.

207 es-Serahsî, a.g.e., I, 90.

dikkat çekilmektedir. Maide, 5/54 ve Tevbe, 9/39 da: Eğer Allah yolunda savaşmaktan kaçınacak olursak, Allah'ın kendi yolunda savaşacak ve kendisinden razı olduğu başka bir toplumun getirileceği haber verilmektedir.

“Kim gaza etmeden ve gönlünden gaza etme arzusunu taşımadan vefat ederse, bir tür nifak üzere ölür”.²⁰⁸

“Ey iman edenler! Size ne oldu ki: ‘Allah yolunda topluca savaşa çıkın’ denildiği zaman yere çakılıp kaldınız? Yoksa siz ahireti bırakıp sadece dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat bu dünya hayatının geçimi, ahiretin yanında pek azdır.”²⁰⁹

“Eğer savaşa çıkmazsanız, O sizi can yakıcı bir azaba uğratar ve yerinize sizden başka bir topluluk getirir. Siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz Allah her şeye kâdirdir.”²¹⁰

İmam-ı Muhammed (r.a.) bu hususta şunları söyler: Gücü yerinde bir Müslüman'ın iki düşmandan kaçmasını câiz görmem. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: "Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, savaş günü arkasını düşmana dönen kimse Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. O, ne kötü bir dönüşür!"²¹¹

Rasûllah (s.a.v.)'in sakınılmasını emrettiği yedi büyük günahın biri de savaştan kaçmaktır.²¹²

Ancak tekrar savaşma yahut başka bir alanda savaşmak gayesiyle başka bir Müslüman müfrezeyle katılmak için kaçanlar bundan hariçtir.

Buradan anlıyoruz ki, düşman güç getirilemeyecek kadar güçlü ise Müslümanların geri çekilmesinde bir sakınca yoktur.²¹³

Ebû Said (r.a.) anlatıyor: "Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, savaş günü arkasını düşmana dönen kimse

208 Müslim, İmâre 158; Ebû Dâvûd, Cihâd 18.

209 Tevbe, 9/38.

210 Enfâl, 8/16.

211 Enfâl, 8/16.

212 Buhârî, Vesâyâ 23, Tıb 48; Müslim, İman 145; Ebû Dâvûd, Vesâyâ 15.

213 es-Serahsî, a.g.e., I, 88.

Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür! ayeti Bedir günü indi."²¹⁴

Ayet Müslümanlara, savaşmanın mühim bir kaç adabını bildirmektedir.

1- Düşmana gizlice, ağır ağır yaklaşmak. Ayette geçen zahfân tabiri bebekler için emeklemek manasında kullanılır. Düşmana ağır ağır yaklaşıldığı savaş manasında yevm-i zahf (emekleme günü) tabiri kullanılması, Arapça'da âdet olmuştur.

2- Savaş sırasında kaçmamak, sonuna kadar, yani zafer veya şehâdet elde edinceye kadar geri dönmemek. Ayet savaştan kaçmayı, Allah'ın gazabına uğramak gibi şiddetli bir tehditle yasaklamaktadır. Bu, nerdeyse şehîde vaad edilen mükâfâtın büyüklüğüne denk bir ceza olmaktadır.

3- Ayet iki maksadla kişinin, savaşta yerini terkedebileceğini ifade ediyor:

a) Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek: Bu, düşmanı, sağlamca veya tehlikeli şekilde yerleşmiş bulunduğu yerden çıkarıp, kendimiz için daha elverişli olacak bir mevziye çekmek için düşmana, kaçıyormuş intibaini vermek için bir tarafa çekilmek.

b) Bir başka topluluğa katılmak maksadıyla cepheyi terk. Bu da güçlenmek veya güçlendirmek maksadına yöneliktir, harp hilesidir. Şu halde, bu iki maksad dışında savaştan firar kesinlikle haramdır.²¹⁵

İbn Mes'ud (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: 'Rabbimiz, Allah yolunda savaşan şu kimseye taaccüb etmiştir: Arkadaşları hezimete uğra(yıp kaçmış)tır. Ancak O, (kaçmanın haram olduğunu düşünerek) kendisine düşen sorumluluğun idrakiyle geri dönerek, öldürülünceye kadar düşmanla çarpışmıştır. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah, meleklere (iftiharla) şöyle der: 'Şu kuluma bakın, benim nezdimde

214 Enfâl, 8/16; Ebû Dâvûd, Cihâd 106.

215 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., II, 384, 385.

olan mükâfaatı düşünüp katımda olan (cezadan) korkarak geri döndü, öldürülünceye kadar savaştı."²¹⁶

Hadiste, savaş sırasında tek başına bile kalsa kaçmayıp sebat etmek taaccüble ifade edilmiştir. "Taaccüb", sebebi bilinmeyen bir durum karşısında duyulan hayrete ve hayranlığa delalet eder. Allah herşeyi bildiğine göre bu bir mecazdır, hakikatı ise, Allah'ın razı ve memnun olmasıdır.²¹⁷

b) Bir Özür Sebebiyle Savaşa Katılmamak

Asr-ı saadette bir cihâd çağrısı yapıldığı zaman sahabeler buna katılmanın Allah katında büyük bir ecir ve sevap, âhirette mükâfat ve cennette en üstün makama kavuşma vesilesi olduğunu biliyorlardı. Bu sebeple gazvelere katılmakta can atmakta idiler. Cihâda katılmaya gücü yetenler bütün hazırlıklarını kendileri yapar, maddi açıdan gücü yetmeyen sahabelere yardım ederlerdi. Fakat bunlardan istifade edemeyenler, cihâda katılmadıkları için çok üzülür, gözyaşı dökerlerdi. Mazereti sebebiyle savaşa katılmayanlar Ayet-i kerime ile istisna edilmişlerdir.

"Köre bir sorumluluk yoktur, topala bir sorumluluk yoktur, hastaya da bir sorumluluk yoktur. Kim Allah ve Rasûlü'ne itaat ederse Allah onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de yüz çevirirse, onu da can yakıcı bir azaba uğratar"²¹⁸

"Allah ve Rasûlü için öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara, harcayarak bir şey bulamayanlara (savaşa katılmamaktan dolayı) bir günah yoktur. İyilikte bulunanların aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."²¹⁹

Hz. Enes (r.a.) anlatıyor: "Eslem kabilesinden bir genç: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben gazveye katılmak istiyorum, ancak gazve için gerekli teçhizatı temin edecek malım yok!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Öyleyse falancaya git. O hazırlık yapmıştı ama hastalandı (gelemeyecek)" dedi. Genç o adama gidip:" Rasûlullah (s.a.v.)'ın sana selamı

216 Ebû Dâvûd, Cihâd 38.

217 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., III, 525.

218 Fetih, 48/17.

219 Tevbe, 9/91.

var, cihâd için hazırladığın teçhizatı bana vermeni söyledi" dedi. Adam, ismen çağırarak hanımına: "Hanım! cihâd için hazırladığım teçhizatı şu gence ver, onlardan hiçbir şeyi alıkoyup esirgeme, Allah'a kasem olsun, esirgemenen her ne verirsen hakkında mübarek kılınır" dedi."²²⁰

Bu hadis hayra sebep olmanın da hayır ve sevap olduğunu ifade etmektedir. Fıkıh alimleri, hayır için hazırlanan bir malın, başka bir hayırda da harcanabileceğine, bu hadisten delil çıkarmıştır.²²¹

Rasûlullah (s.a.v.)'ın son gazvesi olan Tebük'e katılmayanlar çok üzölmüşlerdi. Onları bilerek ve isteyerek, herhangi bir mazeretleri olmaksızın cihâda katılmayanlarla bir tutmak hakkaniyetli bir tavır olamazdı. Çünkü sahabe arasında böyle davrananlara münafık nazarı ile bakılmaktaydı. İşte Rasûlullah (s.a.v.) onların durumunu gayet iyi bildiği için, meşru mazeretleri sebebiyle bu gazveye katılmayan sahabeleri şu sözleri ile müjdeleyip teselli etmiştir.²²²

"Şüphesiz Medine'de bir takım insanlar vardır ki, siz bir yolda yürür veya bir vadiyi geçerken sanki sizinle beraberdirler. Onları hastalık alıkoymuştur."²²³

Nisâ sûresinde, cihâd eden mü'minlerin cihâd etmeyen mü'minlere faziletçe üstünlüğü belirtilirken, "cihâd etmeyen" den maksadın "özürsüz olarak yerlerinde oturanlar" olduğu belirtilir.²²⁴ Nitekim bu istisnaî hüküm, âmâ sahabelerden İbn Ümmi Mektûm'un cihâda iştirak edemediği için sevaptan mahrum kaldığını düşünerek Rasûlullah (s.a.v.)'a beyan ettiği üzüntüsü üzerine nazil olmuştur.

Bera (r.a.) anlatıyor: "Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlar bir olmaz"²²⁵ ayeti nazil olduğu zaman Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyd (r.a.)'i çağırdı. Zeyd bir kürek kemiği ile ayeti yazmaya geldi. Bu sırada İbn Mektum gözlerinin âmâ oluşundan yakınıyordu. Bunun üzerine ayetin devamında özür

220 Müslim, İmâret 134; Ebû Dâvûd, Cihâd 177.

221 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., IV, 50.

222 en-Nevevî, a.g.e., VI, 100, 101.

223 Müslim, İmâre 159; Buhâri, Meğâzi 81; Ebû Dâvûd, Cihâd 19.

224 Nisâ, 4/95, 96.

225 Nisâ, 4/95.

sahipleri istisna edildi: "Mü'minlerden, özür sahibi olmaksızın (evlerinde) oturanlarla Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlar bir olmaz."²²⁶

Hadis, cihâda can u gönülden katılan mü'minlerle, cihâda katılmayıp evde kalan mü'minlerin arasındaki farkı belirterek cihâda katılmaya teşvik maksadıyla nazil olan ayete "özürsüz olarak" kaydının nasıl konduğunu belirtmektedir.²²⁷

Mü'minin hayatında niyetin ne kadar ehemmiyetli olduğunu gösteren durumlardan biri de mazereti sebebiyle savaşa katılmayanların durumdur. Samimiyetle niyet ettiği hayırlı bir amele, meşru bir mazeretle iştirak edemeyen kimse, yapanların sevabına aynen iştirak etmiş olmaktadır.

B) SAVAŞTA MORAL VE MOTİVASYON

Savaş meydanında mücahitleri düşmanla savaşa teşvik edici, onların duygularını coşturucu, cihâdın faziletini ortaya koyucu nitelikte sözler söylemek, şiir okumak ve benzeri faaliyetler göstermek ordunun moral ve motivasyonu açısından önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir;

"Ey Peygamber! İnananları savaşa özendir. Sizden dayanıklı yirmi kişi, iki yüz kişiyi yener. Eğer sizden yüz kişi olursa, inkâr edenlerden bin kişiyi yener. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur."²²⁸

"Şimdi, Allah yükünüzü hafifletti. Zira içinizdeki bitkinliği bilmektedir. Sizden dayanıklı yüz kişi, iki yüz kişiyi yener. Sizden bin kişi olursa, Allah'ın yardımı ile iki bin kişiyi yener. Allah sabırlı olanlarla beraberdir"²²⁹.

"Gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer inanmışsanız en üstün siz olacaksınız"²³⁰.

226 Buhârî, Cihâd 31, Tefsir, Nisâ 18, Fedâil 4; Tirmizî, Cihâd 1.

227 İbnü'l-Esir, el-Cezerî, a.g.e., II, 310.

228 Enfâl, 8/65.

229 Enfâl, 8/66.

230 Âli İmran, 3/139.

“Öyleyse, dünya hayatına karşılık âhireti satın alanlar, Allah yolunda çarpışsınlar. Kim Allah yolunda çarpışırsa ister öldürülsün ister galip gelsin biz ona büyük bir ödül vereceğiz.”²³¹

Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabından şehit olanların her biriyle yakından ilgilenmiş, onlara özel bir ihtimam göstermiş, hem onların cennete olduklarını müjdelemiş hem yakınlarını teselli etmiş, hem de sahabe-i kiramı şahadet mevki ve makamına özendirmişlerdir.²³²

1) Yüce Bir Değer Olarak Cihâdın Faziletinin Anlaşılması

Niçin savaşaacağı konusunda inancı olmayan kişi, savaş ideolojisine sahip değildir. Böyle kişiler, savaşta kolayca bezginliğe ve vazgeçmeye maruz kalırlar. Fedakârlık duygusu taşımayan bir asker, savaşamaz.²³³

Rasûlullah (s.a.v.), birçok hadislerinde cihâdın faziletinden bahsederek, Müslümanları cihâda teşvik etmişlerdir. Bu hadislerden birkaç tanesini zikredelim.

İbn Ebî Umeyre (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:"Allah yolunda öldürülmem; bana bütün evlerde ve çadırda yaşayanların benim olmasından daha sevgilidir."²³⁴

Ebû'n-Nasr (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) Uhud şehidlerine uğradı ve: "İşte bunlar var ya, bunlar için şehadet ederim" dedi. Ebû Bekir (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü biz onların kardeşleri değil miyiz? Onlar nasıl Müslüman oldularsa biz de Müslüman olduk, onların cihâd etmeleri gibi biz de cihâd ediyoruz!" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) şu cevabı verdi:" Evet (söylediğiniz hususlar doğru), ancak benden sonra ne gibi bid'adlar çıkaracağınızı bilemiyorum."Hz. Ebû Bekir (r.a.) ağladı, ağladı ve sonra:" Yani biz senden sonraya mı kalacağız? (diye eseflendi)."²³⁵

231 Enfâl, 4/74.

232 en-Nevevî, a.g.e., VI, 73.

233 Tarhan, a.g.e., s. 54, 55.

234 Nesâî, Cihâd 30.

235 Muvatta, Cihâd 32.

Ebû Malik el-Eş'ârî (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:"Kim Allah yolunda evinden ayrılır, sonra da öldürülür yahut atı veya devesi (yere atıp) boynunu kırar veya bir zehirli sokar veya yatağında ölür ise, Allah'ın dilediği hangi musibetle ölmüş olursa olsun şehit olarak ölür."²³⁶

Yahya İbn Saïd (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) (Bedir'de bizleri) cihâda teşvik etti, cenneti hatırlattı. Bu sırada Ensâr'dan biri, elindeki hurmalardan yemekte idi. Birden: "Ben şunları bitirinceye kadar oturacak olursam dünyaya fazla hırs göstermiş olacağım" dedi ve ellerindeki hurmaları fırlatarak kılıcını çekip şehit oluncaya kadar savaştı."²³⁷

Ebû Hüreyre (r.a.) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v.)'tan bir gün sordular: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda yapılan cihâda hangi amel denk olur? (Başka bir amelle) dedi, ona güç getiremezsiniz! Soruyu soranlar ikinci ve hatta üçüncü sefer tekrar sordular. Rasûlullah (s.a.v.) her seferinde aynı cevabı verip: (Bir başka amelle) ona güç getiremezsiniz! dedi ve sonra şunu ilâve etti: " Allah yolundaki mücâhidin misali gündüzleri ve geceleri hiç ara vermeden oruç tutup, namaz kılan, Allah'ın ayetlerine de itaatkâr olan ve Allah yolundaki mücâhid cihâddan dönünceye kadar namaz ve oruçtan hiç gevşemeyen kimse gibidir."²³⁸

2) Şehit Olmanın Mukaddes Bir Değer Olarak Bilinmesi

Savaşmak, hayatı riske atmaktır. İnsanın en büyük sermayesi hayatıdır. Savaşan insan, en büyük sermayesini riske atan kimselerdir. Bu riske girmek için yüksek idealler olmalıdır.²³⁹ Bu idealler Kur'an-ı Kerim ve sünnetlerde net bir şekilde tarif edilmektedir.

“Allah yolunda öldürülenlere ‘ölüdürler’ demeyin; aksine onlar diridirler, fakat siz anlayamazsınız.”²⁴⁰

236 Ebû Dâvûd, Cihâd 15.

237 Muvatta, Cihâd 42; Buhârî, Megâzî 17; Müslim, İmâret 145.

238 Buhârî, Cihâd 2; Müslim, İmâret 110.

239 Tarhan, a.g.e., s. 54, 55.

240 Bakara, 2/154.

“Yemin olsun ki, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah’ın bağışlaması ve rahmeti, onların biriktirdiği şeylerden daha hayırlıdır”.²⁴¹

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Hayır, onlar diridirler. Rab’leri katında rızıklanmaktadırlar”.²⁴²

“(Şehitler), Allah’ın kendileri lütfünden verdiği şeylere sevinerek, geride kalıp kendilerine yetişemeyenlere de ‘hiçbir korku olmadığı ve üzüntüye uğramayacakları’ müjdesini vermek isterler”.²⁴³

“Allah’ın nimetini, lütfünü ve Allah’ın, mü’minlerin ecrini zayi etmeyeceğini müjdelemek isterler”.²⁴⁴

“Öyleyse, dünya hayatına karşılık ahireti satın alanlar, Allah yolunda çarpışsınlar. Kim Allah yolunda çarpışırsa ister öldürülsün ister galip gelsin biz ona büyük bir ödül vereceğiz.”²⁴⁵

Şehitlik İslam’da en yüce rütbelere biridir. Rasûlullah (s.a.v.) ‘ın şehitlikle ilgili birçok müjdesi vardır.

Müslim, Abdullah İbn Amr İbn Âs (r.a.)’dan şunu kaydeder: “Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdular: Şehidin borç hariç bütün günahları affedilir.”²⁴⁶

Râşid İbn Sa’d, ashaba mensup birinden naklen anlatıyor: Bir zat Rasûlullah (s.a.v.)’a gelip: "Ey Allah’ın Rasûlü, niye şehit dışında kalan mü’minler kabirde imtihan edilirler?" diye sordu. Rasûlullah şu cevabı verdi: "Şehidin ölüm anında tepesinin üstünde kılıç parıltısını hissetmesi imtihan olarak ona kâfidir.”²⁴⁷

Berâ (r.a.) anlatıyor: “Zırh giyinmiş bir adam gelerek: “Ya Rasûlullah! Hemen savaşa mı katılayım, Müslüman mı olayım?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.):

241 Âli İmran, 3/157.

242 Âli İmran, 3/169

243 Ali İmran, 3/170.

244 Ali İmran, 3/171.

245 Nisâ, 4/74.

246 Müslim, İmâret 118.

247 Nesâi, Cenâiz 112.

“Müslüman ol, sonra savaşa katıl!” dedi. Adam Müslüman oldu, savaşa katıldı ve öldürüldü. Rasûlullah (s.a.v.) onun hakkında: “Az bir amelde bulundu fakat çok şey kazandı!” buyurdu.”²⁴⁸

3) Komutanın, Askeri Sevk ve İdare Dirayeti

Komutanın orduyu sevk ve idaresiyle ilgili on çeşit vazifesi vardır. Şöyle ki:

1- Orduyu daima uyanık, hazır bir halde tutmak, gafilliğe, tembelliğe düşürmemek. Bu şekilde hareketle düşmana üstün gelinir. Orduyu kamufle imkânları aramakla ordunun her türlü hareketini gizli tutmak, şahıs mallarını emniyet altına tutacak bekçiler bulundurmakla mümkündür.

2- Düşmanla savaşılabilecek kritik bir arazi kesimi aramak. Otağı, suyu, siperleri, mevzileri ve çevresi münasip bir yer seçmek. Böyle bir yer seçmek; irtibatı, ikmal işlerini sağlamada yardımcı olur.

3- İhtiyaç zamanında askere lazım olan yiyecek, içecek, teçhizat ve diğer ihtiyaç maddelerini, harp vasıtalarını önceden yeteri derecede hazırlamak. Ordunun her türlü ihtiyacı vaktinde hazırlanır. Savaş zamanı tam bir ikmal sağlanırsa zafere ulaşılır.

4- Düşman tarafın durumunu öğrenmek, istihbaratı hiçbir zaman bırakmamak, düşmandan gelen haberleri değerlendirmek, düşman hilesinden emin olarak gafleti anında hücumu geçmek.

5- Orduyu savaş anında tertip ve düzene sokmak, tedbirler almak, cephede daima orduyu denetlemek. Düşmanın ikmal yollarını ele geçirmek, kendi ikmal yollarını daima açık bulundurup muhafaza etmek.

6- Moral bakımından askeri en yüksek seviyede tutmak, zafere ulaşma yönünde askeri üstün bir potansiyel sahibi yapmak, Zafere ulaşmanın yollarını zihinlere yerleştirmek, Düşmanı gözlerinde küçük düşürmek. Bu şekilde hareketle zafere ulaşmak kolay olur. Allah Teala da,

248 Buhârî, Cihâd 13; Müslim, İmâret 144.

“Hani Allah onları uykuda sana az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi elbette siz başarısızlığa uğrardınız. (Çekinecektiniz) ve iş hakkında elbette çekişirdiniz.”buyurmuştur.²⁴⁹

7- Askerlere sabır telkin etmek, belâlara göğüs germeyi tavsiye de bulunmak.

8- Karışık hususlarda bilgi sahipleri, karargâh ile istişarede bulunmak. Bu şekilde zilletten, yenilgiden, hatadan kurtulur. Sonuç olarak da zafere ulaşması çok yakın olur. Nitekim ayet-i kerimede:

“İş hususunda onlarla müşavere et. Bir kere de azmettin mi artık Allah’a güvenip dayan...”²⁵⁰ buyrulurak istişarenin önemi ifade edilmiştir.

9- Orduda disiplini sağlamak, haklardan, emirlerden, cezalardan Allah ne emretmişse onunla hareket etmek. Hak’tan dönmemektir.

10- Düşmana karşı sabırsızlığa, askerliğe, savaşmaya karşı samimiyetsizliğe yöneltici gerekli önemi vermeye mâni şeylerle uğraşmaktan askeri men etmelidir.²⁵¹

IV- SAVAŞIN SONA ERMESİ

Savaşın iki taraftan birisi savaşın neticesiz, ortada sona ermemesi şartıyla- galip, diğeri mağlup duruma düşecektir. Savaşın seyri kendi aleyhlerinde gelişen taraf daha fazla zarara uğramamak, tamamıyla yok olmamak için ister istemez karşı tarafın hâkimiyetini kabul edecek, dolayısıyla sahibi bulunduğu topraklar galip tarafın sınırlarına katılacaktır. Böyle olunca, belirlenen şartlar doğrultusunda galip gelenin ülkesinde geçerli olan hükümler burada da yürürlüğe girecektir.²⁵²

Müslümanlar için düşmanla barış yapmak yaralı olursa İmamu’l-Müslim’inin düşmandan mal alarak gerektiğinde mal vererek düşmanla barış yapmak Enfâl

249 Enfâl, 8/43.

250 Ali İmran, 3/159.

251 Maverdi, Ebû’l- Hasan, Ahkâmı Sultaniye, Trc. Şafak, Ali, Bedir Yayınları, İstanbul 1976, s. 50-52.

252 Sırım, Veli, Evrensel Barış, Türdav Yayınları, İstanbul 1999, s. 153.

Sûresi'ndeki "Düşmanlar sulh yapmaya meylederse sen de sulh yapmaya meylet" ayeti gereğince câiz olduğu gibi mala ihtiyaç olduğu zaman barış için mal almak da câizdir.²⁵³

Hz. Peygamber (s.a.v.); de Hudeybiye yılı, Mekke müşrikleriyle on yıl için barış antlaşmasını akdetmiştir. Hem de eğer barış Müslümanlar için iyi ise, o da manen cihâddır. Zira cihâdın gayesi olan düşmanın şerrinden korunmak, barış ile de hâsıl olur. Sonra, barış süresinin rivayet olunan süre kadar olması şart değildir. Zira bazen maslahat daha fazla bir sürede bulunur.

Fakat eğer barış Antlaşması Müslümanlar için yararlı değilse o zaman câiz olamaz. Çünkü o zaman eğer barış antlaşması yapılırsa hem sûreten, hem manen cihâd bırakılmış olur.

Antlaşmaya bağlı kalmak da hem madden hem manen cihâdı terk etmek olur. Ancak hıyanet olmaması için onlara bildirmek gerekir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), kime olursa olsun verilen sözde hıyanet edilmemesini emretmiştir. Ayrıca aradan, haberin hepsine ulaşabildiği kadar sürenin geçmesi de gerekir ki, bu süre de yöneticilerinin haberi memleketin her tarafına yayma imkânını bulabileceği zaman miktarı diye takdir edilmiştir. Zira ancak böyle yapıldığı zaman, hıyanet edilmemiş olur.

Şayet antlaşmayı önce onlar bozar ve bozmak da hepsinin haberi ile olursa, o zaman onlara bildirmeye gerek yoktur. Zira antlaşmayı onlar bozduğu için bizim bozmamıza gerek yoktur. Fakat eğer onlardan sadece birkaç kişi ülkemize girip huzuru bozarlarsa bu, antlaşmayı bozmak sayılmaz. Ancak eğer bu birkaç kişi güçlü bir topluluk olur ve bizimle açıktan açığa savaşlırlarsa, o zaman yalnız onlar antlaşmayı bozmuş olur. Diğerleri bozmuş sayılmazlar. Çünkü bu davranışları yöneticilerinin izniyle olmadığı için diğerlerine lazım gelmez. Ancak eğer yöneticileri izin vermiş ise, o zaman hepsi antlaşmayı bozmuş olurlar. Çünkü yöneticilerinin izni mânen hepsinin muvafakati demektir.²⁵⁴

253 Atif, a.g.e., III, 391.

254 el-Merğînâni, a.g.e., II, 138.

Eğer düşman silahları bırakır ve sığınmak için gelirse ona karşı savaşılmaz: “Sizden uzak durur, sizinle savaştırmaz ve barışı (şartlarını) size bırakırsa, artık Allah, sizin için onalar aleyhinde bir yol kılmamıştır.”²⁵⁵

Benzer şekilde, düşman kampından herhangi biri sığınmak için gelirse, öldürülmez.

“Eğer müşriklerden biri senden sığınma hakkı isterse ona sığınma ver ki Allah’ın sözünü işitsin. Sonra onu güvenli olacağı bir yere ulaştır. Bu (müsamaha), onların bilmeyen bir topluluk olmaları nedeniyledir.”²⁵⁶

Düşmanlarla bir mal karşılığında dahi barış antlaşmasını yapmak câizdir. Zira karşılıksız olarak câiz olduğuna göre karşılıklı olarak câiz olması öncelikle lazım gelir. Fakat bu da, eğer Müslümanlar barışa muhtaç iseler böyledir. Eğer Müslümanlar barışa muhtaç değilseler yukarıda anlattığımız sebebe binaen câiz değildir. Barış karşılığı, düşmandan alınan mal da cizye gibi olup cizyenin harcandığı yerlere harcanır. Bu da eğer İslâm askerleri düşman toprağına girmeyip onlara gönderilen elçi aracılığıyla antlaşma yapılırsa, böyledir. Eğer İslâm askerlerinin düşman toprağına girmesi üzerine antlaşma yapılırsa o zaman düşmandan alınan mal ganimetin hükmüne tabi olup beşte biri çıkarıldıktan sonra gerisi savaştan askerlere dağıtılır. Çünkü o zaman bu mal onlardan silah zoruyla alınmış sayılır.²⁵⁷

Dinden çıkmış olanlarla da haklarında bir karar verilinceye kadar geçici olarak bir anlama yapılabilir. Zira olabilir ki tekrar dönebilirler. Bunun için onlarla savaşmayı geciktirmek câizdir. Fakat antlaşmaya karşılık, onlardan mal alınmaz. Çünkü dinden çıkmış olanlardan cizye almak câiz değildir. Şayet onlardan alınsa bir daha geri verilmez. Çünkü dinden çıkmış olanların malı hederdir.

Eğer düşman askerleri Müslümanları kuşatıp fidye karşılığı, onlardan barış antlaşmasını isterlerse, Müslümanlar için onlarla antlaşma yapmak câiz değildir. Çünkü

255 Nisâ, 4/30.

256 Tevbe, 9/6; Fazlurrahman, Siret, İnkılap Yayınları, İstanbul 2003, I, 423.

257 el-Merğînâni, a.g.e., II, 139.

düşmanın bu teklifini kabul etmekte Müslümanlar için mezellet vardır. Ancak eğer Müslümanların hayatı tehlikede olursa o zaman kabul etmek gerekir. Çünkü tehlikenin önlenmesi ne şekilde olursa vaciptir.²⁵⁸

Barış antlaşmasının imzalanmasıyla çarpışmalar durur. Çünkü Müslümanlar, verdiği sözü tutmakla emrolunmuştur. Nitekim Allah Teâla, bu konuda şöyle buyurur:

“Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.”²⁵⁹

“Antlaşma yaptığınız zaman, Allahın ahdini yerine getirin ve Allah’ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra, yeminlerinizi bozmayın.”²⁶⁰

Bir antlaşma imzalanırken adalet ve doğruluğa önem verilmeli ve antlaşma maddelerine tam anlamıyla uyulmalıdır. Çünkü İslâm’ın, bu antlaşmayla, güttüğü iki amaç vardır:

- a. Kan dökülmesine son vermek. İslâm’ın temel hedeflerinden birisi budur.
- b. İnsanlığı anarşiye, yıkıma sürüklemek isteyen kuvvetlerin önünü almak.

Çatışma sırf bu sebeplerden ötürü çıkmış olduğu için, bunların bertaraf edilmesiyle de, savaşın varlık nedeni ortadan kalkar.

Antlaşma yaparak müttefik olduğumuz milletlere karşı İslâm, âdil davranmamızı emreder. Bu hususta yüce Allah şöyle buyurur:

“Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletten saptırmasın. Adil davranın, takvaya yakışan budur. Allah’tan sakının, kuşkusuz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”²⁶¹

Günümüzde ise, galip ve mağlup devletlerarasında yapılan antlaşmalarda, halkları ezmek için en ağır askeri tazminat maddelerinin konulduğu, insanların yaşama

258 el-Merğînâni, a.g.e., a.y..

259 İsra, 17/34.

260 Nahl, 16/91.

261 Mâide, 5/8.

ve geçinme imkânlarının kısıtlandığı ve halka alçaltıcı şartların zorla kabul ettirildiği görülmektedir.

Antlaşma bir tür sözleşmedir, bir çeşit mukaveledir ve İslâm'a göre her sözleşme, hak ve görevler arasındaki doğruluk ve adalet ölçüsüne dayandırılmış olmalıdır. Bir sözleşmeyle belirtilmiş olan her hak, bu haktan yararlanacak kişi tarafından yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüktür. Bu durum, her sözleşmede olduğu gibi, antlaşmalarda da aynen geçerlidir.²⁶²

V- SAVAŞTA UYULACAK KURALLAR AÇISINDAN GÜNÜMÜZ EVRENSEL YAKLAŞIMLARI

A) SİVİLLERİN HAKLARINA YÖNELİK UYGULAMALAR

İnsanın doğuştan vazgeçilmez ve devredilmez temel haklara sahip olduğu inancı yepyeni bir fenomendir. 1774 Amerikan Vatandaşlık Bildirisi ve 1789 Fransız İhtilali'nin ilan ettiği İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi, bu alanda bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Batı, bu tarihlerin öncesinde farklı dinlerin, inançların baskı altına aldığı, insanların işkencelere tabi tutulduğu, yakıldığı, toplu halde yok edildiği evreni ifade eder.²⁶³

İslâmîyet'e göre haklar aslen kazanılır. Kanunlar hakkı kazanmak için değil, korunmasını sağlamak içindir. Buna karşılık batı hukukunda haklar kanunla kazanılır.²⁶⁴

İslâm'da insan hakları ve temel hürriyetleri Kur'an ayetleri ve Allah Rasûlü'nün açıklama ve uygulamaları ile belirlenmiş olup Asr-ı Saadet'ten bu yana 14 asırlık bir geçmişe sahiptir.²⁶⁵

262 Atıf, a.g.e., III, 390.

263 Türköne, Mümtazer, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İnsan Hakları", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V. Yayınları, Ankara 1996, s. 83.

264 Karatepe, Şükrü, "İnsan Haklarının İlahi Temelleri", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V. Yayınları, Ankara 1996, s. 113.

265 Demircin, M. Emin, "Hz. Peygamberin Getirdiği İnsan Hakları", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum Paneller: 14, D.V. Yayınları, Ankara 1996, s. 155.

Mekke’de faziletli insanların yaptığı Hilfu’l-Fudûl antlaşmasından sonra; güçsüzün, yoksulun, yetimin, dulun, mazlumun, devletin teminatı altında olduğu; Halife-i Müslimin’in sırtında yoksula nevâle taşıdığı, kurdun ısıracağı koyunun hesabının devletten sorulduğu bir saadet asrı doğmuştur.

Sivillerin haklarının gözetilmesi için şu kararlar alınmıştı. “Mekke’de yerli olsun yabancı olsun zulme uğramış kimse bırakmayacağız. Zulme meydan vermeyeceğiz. Mazlumlar, zalimlerden hakkını alıncaya kadar mazlumlarla beraber hareket edeceğiz. Denizlerde su kalmayıncaya, Hira ve Sebir Dağları yerlerinden kopup silininceye, Ka’be’ye istilam ibadeti ortadan kalkıncaya kadar ahdimizde sebat edeceğiz.”²⁶⁶

Batı’da ise insan hakları, yüzyıllar süren mücadeleler sonucu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1948 yılında kabul edilmesi ile, insan hakları ve hukuku uluslararası nitelik kazanmıştır.²⁶⁷

Bugün devletlerarası sistemde hukuk kuralları yürürlüktedir. Fakat uluslararası hukuk, şekli bir bağıllık göstergesi olmaktan öteye geçememekte, uluslararası hukuk güçlü devletler lehine işlemektedir. Haklı dahi olsalar güçsüz devletler için hukukun uygulama alanı bulunmamaktadır. Zira güç dengesi devletlerin silah gücüyle oluşturulmaktadır.²⁶⁸

Dünyanın geçerli politikalarında, insanların eşit olduğu, demokrasilerin bu anayasa üzerinde kurulduğu ve İnsan Hakları Beyannameleri yayınlandığı halde, insan eşitliği tam anlamıyla sağlanamamıştır.

“B.M. raporlarına itibar edilecek olursa, Irak ambargosunun yol açtığı kötü beslenme, tıbbi malzeme ve ilaç yoksunluğu Irak’ta 567 bin çocuğun ölümüne neden olmuştur. Bu sadece 1995 yılı rakamıdır. Gene aynı kurumun raporlarına göre ayda aynı nedenlerden ötürü 4.500 çocuk ölmektedir. Sudan bombalandığında bir ilaç fabrikası

266 Fayda, Mustafa, “Abdullah İbn Cüd’an”, DİA, I, 93, 94; Demirçin, a.g.e., s. 160.

267 Demirçin, a.g.e., s. 155.

268 Çetiner, a.g.e., s. 92.

özellikle hedef seçilmiştir. Ve orada kaç sivilin öldürüldüğü bilinmiyor (Libya bombalamasında sivil ölü sayısı 17.500'dü)²⁶⁹

İnsanlık iki binli yılları idrak ederken ne yazık ki üzerine büyük değer atfedilen hukuk, insanlık ilişkilerini belirlemekten uzaktır. İki kişi arasında yapılan düellodan geniş çaplı savaflara kadar her kapışmanın kuralları olmasına çalışılmış, geçmişte yere ve duruma göre değişebilen bu kurallar insanlık ideali doğrultusunda temel insan haklarını gözeten bir noktaya yükseltilmeye çalışılmış ise de henüz insanlık bunda başarılı olamamıştır.²⁷⁰

Sivillerin haklarına yönelik bir takım sözleşmeler imzalanmıştır. Bunlar; işkence ve insanlık dışı davranışa karşı sözleşme, soykırım suçunun önlenmesi ve cezalandırılması, hukuk dışı, keyfi infazların önlenmesiyle ilgili yapılan sözleşmelerdir.

1) İşkenceye ve İnsanlık Dışı Davranışa Karşı Sözleşme

B.M. İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesinin 1. maddesinde “işkence” terimi şöyle tarif edilir. Bir kimseye kendisinden ya da üçüncü bir kişiden bir bilgi ya da bir itiraf sağlamak, kendisinin ya da üçüncü bir kişinin işlediği ya da işlediğinden kuşku duyulan bir eylemden ötürü onu cezalandırmak, kendisine ya da üçüncü bir kişiye gözdağı vermek ya da onları zorlamak amacıyla ya da herhangi bir ayrımcılığa dayalı bir nedenle bir resmi görevli ya da resmi sıfatla davranan bir başkası tarafından ya da onun kışkırtması ya da oluru ya da izniyle bilerek maddi ya da manevi ağır acı vermek ya da eziyette bulunmaktır.²⁷¹

Sözleşmesinin 2/2 fıkrasına göre, “İster bir savaş hali veya bir savaş tehdidi, ister iç siyasi bir karışıklık, ister herhangi olağan üstü bir hal söz konusu olsun, hiçbir istisnai durum, işkenceyi haklı kılamaz.” Binaenaleyh, olağan veya olağan üstü hangi

269 Kahraman, Hasan Bülent, Yeni Yeni Dünya Düzeni; Küreselleşmeden Müdahaleciliğe, Foreign Policy Dergisi Türkiye Baskısı, No: 2001/16, Temmuz -Ağustos 2001, s. 24, 25' den naklen.

270 Çetiner, a.g.e., s. 91.

271 Balcı, Muharrem, Sönmez, Gülden, Temel Belgelerle İnsan Hakları, Danışman Yayınları, İstanbul 2001, s. 117; Akıllıoğlu, Tekin, İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1995, s. 161.

hal olursa olsun, her şart ve idare sisteminde işkence, mutlak olarak yasaklanmıştır. Bunun istisnai hiçbir haklı gerekçesi olamaz.²⁷² İşkencenin her sûrette haklı gösterilemeyeceği; “Herkesin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı korunmasına dair bildiri”de de aynı ifadelerle teyit edilmiştir.

Sözleşmenin dördüncü maddesi: Taraf devletlerin tüm işkence eylemlerinin kendi ceza kanununa göre suç saymasını; bunun gibi, işkence yapmaya kalkışan ve işkenceye katılan ya da suç ortaklığı yapan kişinin davranışlarını da suç saymasını ifade eder.²⁷³ İşkence eylemlerinin cezalandırılması: Herkesin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı korunmasına dair bildiri (İKAB)’nin 7. maddesinde; “... de aynı şekilde cezalandırılır”, şeklinde geçmektedir.

İnsan tabiatına ve insan değerlerine tamamen zıt olan işkence ve kötü muamelelerin önlenmesi ve ortadan kaldırılabilmesi konusunda, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku çok önemli ve vazgeçilmez bir görev icra etmektedir.

İşkence ve kötü muamele, alınan her türlü tedbir ve vazedilen kurallara rağmen, dünyanın birçok ülkesinde halen sürüp gitmekte ve bir insan hakları ihlali olarak ortada durmaktadır.²⁷⁴

2) Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması

BM Genel Kurulunun 11 Aralık 1946 tarih ve 96 (1) sayılı kararı soykırımın uluslararası hukuka göre bir suç olduğu, BM’in amaçları ve ruhuna aykırı düştüğü uygar dünyaca karalandığının ilan edildiği göz önünde bulundurularak,

Tarihin her döneminde soykırım insanlık için büyük kayıplara yol açtığını hatırlayarak ve insanlığı bu iğrenç felaketten arındırmak için uluslararası işbirliğinin gerekli olduğuna inanarak, diye başlayan sözleşme maddelerinin birinci maddesinde

272 Aydın, Hakkı, İslam ve Modern Hukukta İşkence, Beyan Yayınları, İstanbul 1997, s. 254, 255; Balcı, Sönmez, a.g.e., s.118; Akıllıoğlu, a.g.e., s.161.

273 Akıllıoğlu, a.g.e., s.162; Balcı, a.g.e., s. 118.

274 Aydın, a.g.e., s. 258.

tarafların, soykırımı, ister barış, ister savaş zamanında işlensin, uluslararası hukuk suçu sayması ve bu suçu önlemesi ve cezalandırması istenmektedir.

Üçüncü maddesi soykırım cezasını gerektiren eylemleri şöyle sıralar:

Soykırım, soykırımı kalkışmak için antlaşma, soykırımı kalkışmak için doğrudan doğruya ve açık biçimde kışkırtma, soykırım girişimi, soykırım suçunda ortaklık.

Sözleşmenin dördüncü maddesinde ise, soykırım suçunu ya da 3.maddede yazılı eylemlerden herhangi birini işleyen kişi ya da kişiler, ister memur ister özel kişiler olsun, isterse yönetici cezalandırılacağı ifade edilir.²⁷⁵

İslam savaş hukukunda da, aynı suç kapsamına giren her türlü eylem yasaklanmıştır. Sivillere muamele başlığı altında, bu suça hukukî zemin hazırlayan unsurların ayet ve hadislerle bertaraf edildiğini incelemiştik.

3) Savaş Sırasında Hukuk Dışı, Keyfi İnfazların Önlenmesiyle ilgili Prensipler

Devletler hukuk dışı, keyfi ve kısa yoldan infazları kanunla yaksalar; bu tür infazların ceza kanuna göre suç olarak düzenlenmesi ve bu suçun ağırlığını dikkate alan gerekli cezalar ile cezalandırılmasını sağlar. Savaş durumu veya savaş tehdidi, iç siyasi istikrarsızlık veya herhangi bir olağanüstü durum gibi istisnai şartlar, bu tür infazları haklı göstermek için ileri sürülemez. İç silahlı çatışma durumunda, kamu görevlileri tarafından veya resmi sıfatla hareket eden başka kimseler tarafından veya resmi görevlilerin teşviki veya rızası veya muvâfakati ile hareket eden kimseler tarafından aşırı veya yasadışı zor kullanıldığı durumlarda ve ölümle sonuçlanan nezaret altındaki durumlarda veya bu durumların dışında da başka hiçbir hal ve şart altında bu tür bir infaz yapılamaz. Bu yasak, hükümet makamları tarafından verilen emir ve talimatlardan üstündür. Bu çerçevede:

275 Balcı, a.g.e., s. 157, 158.

Hükümetler hukuk dışı, keyfi ve kısa yoldan infazları önlemek için yakalama, gözaltına alma, gözaltında tutma, nezârete alma ve hapsedmeden sorumlu olan ve ayrıca zor ve silah kullanma yetkisine sahip olan kamu görevlileri üzerinde bir dizi açık talimatlar vermek de dâhil, sıkı bir denetim uygular.

Üst düzey görevlilerin veya kamu makamlarının bu tür hukuk dışı, keyfi ve kısa yoldan infaz için başkalarını yetkilendiren ve teşvik eden emirleri vermeleri hükümet tarafından yasaklanır.

Öldürülme tehdidi olan kişiler de dahil hukuk dışı, keyfi ve kısa yoldan infaz tehlikesi ile karşılaşan kişilere ve gruplara yargısal veya başka yöntemlerle koruma sağlanır.²⁷⁶

B) SİLAH KULLANIMI

Günümüz savaşları, karakter değiştirmiştir. Kılıç kalkan gibi basit aletlerle başlayan savaş, günümüzde tahribat gücü yüksek modern silahlarla yapılmaktadır. Klasik savaş usullerinin yerini çok yönlü savaşlar almıştır. Ancak, dünya çapında yapılan silah alışverişlerinin sadece duyulanı ve haber haline geleni bile insanı hayrete düşürecek ve ürküntü verecek derecededir. Silah için ödenen paralar milyar dolarlar ile ifade edilmektedir. Dünyadaki mekanik silahlanma yarışı bir tarafa, kimyasal silahlanma çalışmaları da, geleceğe güven hissiyle bakmayı insan için imkânsız hale getirmektedir.²⁷⁷

Etki alanı içinde kalan kitleler üzerinde fark gözetmeden ölümcül sonuçlar doğurması sebebiyle kitle imha silahlarının ne kadar “silah” oldukları tartışılan bir konudur. Savaşa aktif taraf olmayan halk yığınlarının bu yolla ölümüne veya ağır ve kalıcı sakat kalmalarına yol açan kimyasal ve biyolojik silahların üretiminin, kullanımının ve stoklanmasının yasaklanmasını ve yeryüzünden tamamen silinmesini amaçlayan bir dizi uluslararası antlaşma mevcuttur. Ancak yaptırım güçleri farklılıklar

276 Balcı, a.g.e., s. 202.

277 Sağıroğlu, a.g.e., s. 44.

göstermektedir. Bu antlaşmalardan kayda değer ilki 1925 Cenevre Protokolü'dür. Birinci Dünya Savaşı sırasında kimyasal silahların kullanılmasını yasaklamaktadır. Ancak üretilmesini ve stoklamasını yasaklamamaktadır ve denetlememektedir. Dolayısıyla, gerek bu protokol'e taraf olan, gerek olmayan ülkeler takip eden dönemlere de kimyasal silah kullanma yoluna gitmişlerdir.

Kimyasal silahların kullanımı, üretimi, bulundurulmasını ve stoklanmasını kesin bir dille yasaklayan Kimyasal Silahlar Konvansiyonu (CWC) Ocak 1993'te Paris'te imzalanmış ve Nisân 1997'de yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmaya taraf olan tüm ülkeler belirli bir program dahilinde ellerinde bulunan kimyasal silahları imha etmeyi ve bu gibi silahların yapımında kullanılabilecek madde ve tesisleri etkin ve kapsamlı denetimlere açmayı taahhüt etmektedirler.²⁷⁸

Biyolojik ve toksin silahlar arasında da bir uluslararası antlaşma mevcuttur. 1972 yılında imzalanan ve 1974 yılında yürürlüğe giren biyolojik ve toksin silahlar konvansiyonu (BTWC), Cenevre Protokolü gibi kullanımı yasaklanmakta ancak savunma amaçlı üretimi, bulundurmaya ve stoklamaya yasaklanmamakta ve denetlememektedir. Son yıllarda mikrobiyoloji ve genetik gibi alanlarda çok ileri seviyelerde bilgi ve becerilere ulaşılması sebebiyle biyolojik silahların oluşturduğu potansiyel tehdit de hızla artmaktadır. Bu sebeple etkin bir denetleme rejimi oluşturması yönünde yoğun uluslararası çabalar sarf edilmektedir. Bu çabalar özellikle biyoteknoloji alanında gelişmiş sanayi altyapıya sahip bazı ülkeler tarafından engellenmektedir.

Kitle imha silahı, tanım esas itibariyle nükleer, kimyasal ve biyolojik bir savaş başlığının belirli bir gönderme aracı ile hedefe ulaştırılmasına yarayan sistem için kullanılır. Gönderme aracı içinde en etkin olanlar balistik füzeleridir. Kısa sürede yüzlerce kilometre uzaklıktaki yüksek sayılabilecek bir kesinlikle kitle imha silahı içeren bir savaş başlığını gönderebilme imkân ve kabiliyeti ülkelerin savunmaları ve

278 Kibaroglu, Mustafa, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Uluslararası Düzenlemeler ve Türkiye, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2003, s. 131.

ulusal ve uluslararası çıkarlarını koruyabilmeleri açısından stratejik önem arz etmektedir.

Balistik füze yapımında kullanılan malzeme teknolojinin kontrolsüz gelişmesini ve yayılmasını önleme amaçlı bazı uluslararası düzenlemeler mevcuttur. Bunların başında füze teknolojisi kontrol rejimi (FTKR)ve Wassenaar düzenlemesi sayılabilir. Ancak bu iki Antlaşmanın da herhangi bir yaptırım güçleri yoktur.²⁷⁹

279 Kibaroglu, a.g.e., s. 132- 134.

SONUÇ

Savaş, ilk çağlardan beri insanlık tarihini tayin eden önemli bir unsur olarak varolagelmiştir. İnsanî birlikteliğin, sükûnetin yani barışın zıttı olan savaş, fertlerin, kabilelelerin ve devletlerin şahsi veya ulusal beklenti ve çıkarları için olduğu gibi, yeryüzünde kaosu önlenmesi, düşünce ve ifade özgürlüğünün temin edilerek Allah'ın davetinin insanlara ulaşmasına mâni olan engellerin kaldırılmasına yönelik de olabilir.

İslâm dini, devletlerarası münasebetlerde barışı normal ve sürekli bir hal olarak görür. Savaş, ancak zaruret gereği başvurulacak geçici bir durumdur. Bu durumda Müslüman bir devletle düşmanca ilişkiler içine giren ülkelere, anlaşmazlıkların kaldırılması konusunda gerek savaş öncesi ve gerekse savaş esnasında barış yollarına başvurmakta titizlik gösterilmelidir.

Savaşların hangi amaç için yapıldığı elbette önemlidir. Bununla birlikte, savaşın yapış şekli de en az amacı kadar önemlidir. Sınır tanımayan, tamamen yakıp yıkmaya üzerine kurgulanmış, sivil ve muharip ayrımı yapmayan bir savaşın İslâm'da asla yeri yoktur.

Savaş sırasında insanî ölçüler içinde hareket etmemek, ilk savaşlardan beri insanlık onurunu sarsıcı büyük bir eksiklik olarak süregelmiştir. Romalıların savaş esirlerini arenalarda aslanlara parçalatmaları, Kudüs'ü işgal eden haçlı ordularının güvence vermelerine rağmen on binlerce Müslüman'ı katletmeleri herkeze bilinen tarihi olaylardan sadece birkaçıdır. Birbirine düşman iki ordu savaşa giriştiklerinde birbirlerini yenmek için her türlü yolu mübah kabul edip işkence yaptıkları, çoluk çocuk ayrımı yapmadan herkezi öldürdükleri, savaşı kazanan tarafın toplu katliamlarla soykırım yaparak mamur olan her şeyi yakıp yıktıkları da tarihen sabittir.

İslâm, meşru kabul edilemeyecek savaşları yasakladığı gibi; savaş sırasında uyulması gereken kurallar ortaya koymuştur. İslâm'da, savaşa muharip unsur olmayan hiçbir sivil öldürülemez. Siviller hedef tayin edilemez. Hiçbir şey inkenceye haklı

mazeret kabul edilemez. Bu çerçevede, insanın organlarını kesmek, cesetleri parçalamak, yakmak yasaklanmıştır. Düşman askerleri, bu fiilleri irtikap etse milleden yapılamaz.

İslâm'da keyfi yakıp yıkmak, düşman malını tahrip etmek de yoktur. Bunlar, belirli şartlarla sınırlı olarak yapılır. Savaş sonrası yağma, talan ise kesinlikle yasaktır. İnsan onuruna saygı ön planda tutulduğu gibi, tabiatın ve kültürel mirasın da korunması ön plandadır.

Ancak günümüz dünyasında, savaşlardan hiçbiri Allah yolunda yapılmamakta ve İslâmî savaş kriterlerine uygun düşmemektedir.

Bugün, özellikle uluslararası hayat ve insan münasebetleri güvenlik ve dostluktan çok düşmanlığı taşımaktadır.

Günümüz savaşları, karakter değiştirmiştir. Yani barış düşüncesi ön planda olmasına rağmen, savaş asla durmamış, aksine farklı bir renk kazanmıştır. Geliştirilen yeni stratejiler ile hedef seçilen milletler ve devletler, korkunç denecek ölçüde geliştirilmiş savaş teknik ve silahlarıyla, milletleri ve devletleri içerden çökerten iç savaşlara, bölücülüğe, teröre, anarşiye ve huzursuzluğa götüren soğuk savaşlara sürüklenmiştir.

Bugün gerek ulusal gerekse uluslararası sıkıntı, çatışma, kavga, ve savaşların ve her türlü anlaşmazlıkların sebebi, hukukun eksik ve boş yanlarının bulunmasıdır. İnsanlık bilim ve teknoloji yolunda dev adımlarla ilerlerken hukukunu geliştirmemiş; hukuk konusunda 16. ve 17. yüzyıllardaki nazariyelerle iktifa ederek olduğu yerde saymıştır. Onun için teknoloji hukuku aşmış, hatta zorlamıştır. Ulusal ve uluslararası sıkıntının asıl kaynağı budur.

Devletlerarası sistemde hukuk kuralları yürürlüktedir. Fakat uluslararası hukuk, şekli bir bağlılık göstergesi olmaktan öteye geçmemekte, güçlü devletler lehine işlemektedir. Haklı dahi olsalar güçsüz devletler için hukukun uygulama alanı bulunmamaktadır. Zira hukukî denge, güçlü devletler tarafından şekillendirilmektedir.

Ancak İslâm, hayat hakkında ortaya koyduğu genel prensipleriyle ve barış hakkındaki evrensel görüşleriyle, insanlığın bugün içinde yaşadığı savaşları kesinlikle reddeder.

İslâm'da aslolan barıştır. Devletlerarası ilişkilerin temeli de barış ve güvendir. Savaş son çaredir ve operatörün neşteri gibidir. Öldürmek için değil, varlığı sürdürmek için kullanılır.

BİBLİYOGRAFYA

Abdülmünim, Mahmud Abdurrahman

Mu'cemü'l-Maslahat ve'l-Elfâz el-Fıkhıyye, t.y.

Akıllıoğlu, Tekin

İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1995.

Apaydın, Yunus

“Meşru Müdafaa”, ŞİA., V, 217.

Ateş, Süleyman

Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1998.

Atıf, Muhammed

İslâm Fıkhı, Nehir Yayınları İstanbul 1994.

Aydın, Ali Rıza

Son Olayların Işığında “İslâmîyet ve Milletlerarası Adalet”, Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum-Paneller: 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Aydın, Hakkı

İslâm ve Modern Hukukta İşkence, Beyan Yayınları, İstanbul 1997.

Azzam, Abdullah

Cihâd Ahkâmı, Vural Yayıncılık, İstanbul 1997.

Bal, Mehmet Ali

Savaş Stratejilerinde Terör, IQ Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2003.

Balcı, Muharrem, Sönmez, Gülden,

Temel Belgelerle İnsan Hakları, Danışman Yayınları, İstanbul 2001.

Baloğlu, Adnan Bülent

“İslâm Barış Dinidir Ama”, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum-Paneller,14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Bayraktar, İbrahim,

Hz. Peygamber ve Evrensel Hayatı, Şelale Yayınları, İstanbul 1995.

Bilmen, Ömer Nasûhi,

Kur’an-ı Kerim Meâl-i Âlisi ve Tefsiri, İpek Yayınları, İstanbul t.y.

Hukuk-ı İslâmiye ve Istilâhat-ı Fıkhiyye Kâmusu, Bilmen Yayınları, İstanbul 1976.

Büstânî, Butrus (ö. 1883)

Muhîtu’l- Muhît, Mektebe-i Lübnan, Beyrut 1987.

Büyük Larouse, İnterpres Yayıncılık, İstanbul 1986.

Bozkurt, Nebi

“Eman”, DİA, XI, 75.

Civelek, Mehmet Ali

Küreselleşme ve Terör, Ütopya Yayınları, Ankara 2001.

Clausewitz, Carl Von (ö.1831)

Savaş Üzerine, Özne Yayınları, Trc. H. Fahri Çeliker, İstanbul 1999.

Çağrıçı, Mustafa

“Adâlet”, DİA., I, 341, 342.

Çelik, İbrahim

Kur’an Işığında Hoşgörü ve Şiddet, Ders Notları, Bursa 2001.

Çetin, Mustafa

“İslâm ve Milletler Arası Barış”, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum-Paneller, 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Çetiner, Aydın

21. Yüzyılda Savaş Stratejileri, Selis Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2003.

Dağcı, Şamil

“İşkence”, DİA., XXIII, 429.

Dedeoğlu, Ahmet

“Casus”, ŞİA., I, 356.

Demirçin, M. Emin

“Hz. Peygamberin Getirdiği İnsan Hakları”, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum-Paneller, 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Devellioğlu, Ferit (ö.1985)

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Yayınları, Ankara 1993.

Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1998.

Döndüren, Hamdi

İnsanlığa Son Çağrı, Diyalog Yayıncılık, İstanbul 2003.

Ebu Süleyman, A. Ahmed

İslâm’ın Uluslararası İlişkiler Kuramı, İnsan Yayınları, İstanbul, 1985.

Ebu Zehra, Muhammed (ö.1975)

Son Peygamber Hz. Muhammed, Kitabevi Yayınları, Terc. Keskin, Mehmet, İstanbul t.y.,

Son Barış Çağrısı, Çev. Cemal Aydın, Şule Yayınları, İstanbul 1998.

Dünya İslâm Birliği, Terc. Sarmış, İbrahim, Esra Yayınları, İstanbul 1996.

Eren, Şadi

Cihâd ve Savaş, Nesil Yayıncılık, İstanbul 1996.

Eskicioğlu, Osman

“İslâm ve Uluslararası Adalet”, Doğu’da ve Batı’da İnsan Hakları, Sempozyum-Paneller, 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Erdurmaz, A. Serdar

Orta Doğu’daki Kitle İmha Silahları, Silahların Kontrolü ve Türkiye, Ümit Yayıncılık, Ankara 2003

Fayda, Mustafa, “Abdullah İbn Cüd’an”, DİA., I, 93, 94.

Fîrûzabâdî, Muhammed İbn Yakub.

el-Kâmûsu’l-Muhît, Beyrut 1952.

Halebî, İbrahim (ö.1044/1634)

Mülteka el-Ebhûr, Mahmutbey Matbaası, İstanbul 1894.

Hamidullah, Muhammed ,

İslâm’da devlet idaresi, Terc. Kemal Kuşçu, İstanbul 1963.

İslâm Peygamberi, İrfan Yayınevi, İstanbul 1993.

Hz. Peygamber’in Savaşları, Çev. Salih Tuğ, Yağmur Yayınları, 3. baskı, İstanbul 1981.

el-Vesâiku’s-Siyâsiyye, Beyrut 1985.

“Hıfû’l-Fudûl”, DİA., VIII, 31, 32.

Hatemi, Hüseyin

Batılılaşma, Bir Yayıncılık, İstanbul 1987.

İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed İbn Mükerrerem (ö.711/1311)

Lisanü’l Arap, Beyrut, t.y.

İbnü’l-Esir, İzzettin Ebi’l- Hasan Ali İbn Ebi’l-Kerem (ö.630/1232)

el-Kamil fi’t-Tarih, Dersâdet Yayınları, Beyrut 1965.

İbnü’l-Esir, el-Cezerî (ö. 606/ 1209)

Teysîru’l-Vüsûl ilâ Câmi’i’l-Usûl, Trc. Ve Şerh, Canan, İbrahim, Akçağ

Yayınları, İstanbul t.y.

İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdülmelik el-Himyerî (ö.218/833)

es-Siretü'n-Nebeviyye, Dâru Ahyâi't-Türâsi'l-Arabî,3. Baskı, Beyrut 1971.

İbn Kesir, İmâdüddin Ebû'l-Fida İsmâil İbn Ömer (ö.777/1350)

el-Bidâye ve'n-Nihaye, Mektebetü'l- Meârif, Beyrut 1966.

İbn Rüşd, el- İmâmü'l- Gâzî Ebû'l- Velîd Muhammed İbn Ahmed İbn Kurtûbî,
(ö.520/1126)

Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesîd, Dâru'l- Kitâbu'l- İlmiyye,
Beyrut 2002.

İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdullah (ö.751/1350)

Zâdu'l-Meâd, fi Hedyi Hayri'l-'İbâd, Trc. Can, Muzaffer, Cantaş Yayınevi,
İstanbul 1990,

İslâm Ansiklopedisi

“Ebû Mûsa el-Eş'arî” M.E.B. Yayınları, Eskişehir 1997.

Kademoğlu, Mahmut Rifat

“Zulüm”, ŞİA., VIII, 385- 387.

Kahraman, Hasan Bülent

“Yeni Dünya Düzeni; Küreselleşmeden Müdahaleciliğe”, Foreign Policy
Dergisi Türkiye Baskısı, Temmuz-Ağustos 2001.

Karabekir, Kazım (ö.1948)

Gizli Harp İstihbarat, Kamer Yayınları, İstanbul 1998.

Karatepe, Şükrü

“İnsan Haklarının İlahi Temelleri”, Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları,
Sempozyum-Paneller, 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Kastan, Ali Kemal

Barış Dini, Bilge Yayınları, İstanbul 2005.

Kibaroglu, Mustafa

Kitle İmha Silahlarının Yayılması Sorunu ve Türkiye, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2003.

Köse, Saffet

“**Hile**” DİA, XVIII, 28.

Kurtûbî, Ebî Abdullah İbn Ahmed el- Ensârî (ö.671,1273)

el- Câmiu’ li Ahkâmi’l- Kur’ani’l-Kerîm, Dâru’l- Kitabu’l- Arabî, Mısır 1967.

Maverdi, Ebu’l - Hasen Ali İbn Muhammed İbn Habib (ö.450/1058)

Ahkâmü’s-Sultaniyye Trc. Ali Şafak, İstanbul 1976.

el-Mevsîlî, Mecdüddin Abdullah (ö.683/1284)

el- İhtiyâr li Ta’lîlî’l-Muhtâr, Dâru’l-Maarif, Beyrut 1975.

el-Merğînâni, Burhânüddin Ebû’l- Hasan Ali İbn Ebûbekir (ö. 593/1197)

el-Hidaye Şerhu Bidâyeti’l- Mübtedî, Beyrut t.y.

Meydan Larouse, Meydan Neşriyat, İstanbul 1981

el-Mu’cemü’l- Vasıt, Dâru’l- Maarif Yayınları, Mısır 1983.

Nedvî, Seyyid Süleyman

Büyük İslâm Tarihi, Terc. Ali Gencelli, Şamil Yayınevi, İstanbul 1985.

en-Nevevî, Muhyiddîn Ebû Zekeriya Yahya İbn Şeref (ö.676/1277)

Riyazü’s-Salihin, Trc. ve Şerh, Kandemir, M. Yaşar, Çakan, İsmail Lütfi, Küçük, Raşit, Erkam Yayınları, İstanbul 1998.

Numâni, Mevlana Şibli,

Son Peygamber Hz. Muhammed, İz. Yayıncılık, İstanbul 2002.

Peygamberimizin Hayatı, Timaş Yayınları, Trc. Ahmet Karataş, İstanbul 1998.

Özel, Ahmet

İslâm Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı, Marifet Yayınları, İstanbul 1982.

Öztuna, Yılmaz

Büyük Osmanlı Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

Fazlurrahman

Siret, İnkılap Yayınları, İstanbul 2003.

Sağiroğlu, Ekrem

Çağdaş Dünya ve İslâm, İklim Yayınları, İstanbul 1987.

Said, Cevdet

İslâmî Mücadelede Şiddet Sorunu, Pınar Yayınları, Terc. H. İbrahim Kaçar, İstanbul 1995.

es-Serahsî, Muhammed İbn Ahmed Ebî Sehl (ö.490/1097)

Şerhu's -Siyeri'l-Kebîr, Beyrut 1997.

Sırım, Veli

Evrensel Barış, Türdav Yayınları, İstanbul 1999.

Siret Ansiklopedisi,

İnkılâp Yayınları, İstanbul 2003.

Şener, Ramazan

Selahaddin Eyyûbî ve Devlet, Çağ Yayınları, İstanbul 1987.

Şâmil İslâm Ansiklopedisi, Şâmil Yayınevi, İstanbul 2000.

Şener, Mehmet

“ Veda Hutbesi'nin İnsan Hakları Yönünden Kısaca Tahlili ”, Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum-Paneller, 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Şirvânî, Harun Han

İslâm'da Siyasi Düşünce ve İdare, Çev: Ali Kuşçu, İstanbul 1965.

Tarhan, Nevzat

Psikolojik Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul 2004.

Temel, Ali Rıza

İslâm'da ve Batı'da İnsan Hak ve Hürriyetleri, Seha Yayınları, İstanbul 1995.

Türköne, Mümtazer

“Osmanlı İmparatorluğu'nda İnsan Hakları”, Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları, Sempozyum-Paneller, 14, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr

Tarih-i Taberi Trc., İstanbul 1907.

Yağcı, Cengiz

“Müsle”, ŞİA., VI, 84.

Yaman, Ahmet

İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler, Fecr Yayınevi, Ankara 1998.

İslâm Devletler Hukukunda Savaş, Beyan Yayınları, İstanbul 1998.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi (ö.1342/1946)

Alfabetik İslâm Hukuku Ve Fıkıh İstılahları Kâmûsu, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1976.

Hak Dini Kur'an Dili, Azim Yayınevi, İstanbul t.y..

Zuhayli, Vehbe

İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, Risale Yay., İstanbul 1994.

İslam Hukunda Savaş, İhtar Yayınları, İstanbul 1996.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı:	Konya- 1978		
Öğr.Gördüğü Kurumlar :	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise :	1991	1995	Konya Karatay Lisesi
Lisans :	1997	2002	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans :	2003		Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora :			
Medeni Durum :	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi :	İngilizce, Arapça		
Çalıştığı Kurum (lar) :	Başlama ve Ayrılma Tarihleri		Çalışılan Kurumun Adı
Yurtdışı Görevleri:			
Kullandığı Burslar:	Öğrenim Kredisi		
Aldığı Ödüller :			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :			
Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :			
Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :			
Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar :			
Yayımlanan Çalışmalar:			
Diğer:			
			Tarih-İmza Ahmet AKINCI